

Injili

nan giri Luka

Injili

nan giri Luka

l’Evangile selon Lucen langue soninké
© Équipe de Traduction Soninké 2007

Ramuuriye

Luka ga da Injiili be safā, maana be ga'a yillanden ja sooninkanxannen ja, ken ni ya safandaanan ga da xibaare be saf'i xannen ja (gerekinxanne), a ya ga ni kitaabin saaxaman ja, na ken xibaari baananne safā sooninkanxannen ja sooninkon sefe moxon ja, i gaa katt'a faamunu jewoye yi moxo be. Ken ja, yillandaanon da xibaare ke xara kitaabi yillanto tananu ya yi gilli gerekinxannen ja xo: a tubabunxanne, a banbaranxanne, a fulanxanne, a julanxanne, a angelenxanne, kuud'i nan danqanaaxu ti xibaare ke faamuyen ja.

Axa ga na sefeta be wori, a *sigirun negenton* ga ni, ken wure ni t'a fatanpanciyen wa kiteene kitaaben nemeran ja, (digaamun wure noqu).

Axa ga na sigiri buccinnen ^(a) wori renxotte be kanma, ken wure ni t'a fatanpanciyen wa kiteene kaaran wureedun ja.

Yillande ke noxon ja, axa wa safanyinmun walla gorobi gillu filli naxa []. Axa n'a tu t'i nta kitaabi saaxaman noxon ja.

Noqunu naxati ya, aayun wa gorobu gilli filli naxa xadi (). Ken wure ni ti kun aayu nta kitaabu fanafanon su noxon ja. Kun noqunu naxati ni : 19.25, 22.43-44, 23.17, 23.34a.

O w'a muurunu safandaanon do xarajaanon su maxa, i n'o deema ti ke kitaabe koroosinden ja, i be ga na kontoye wori m'an ga na jiidiye xa wori, an n'o tuyindi t'a yi, baawo Alla baane ya tinmanten ni.

Sooninkanxannen yillandaanon sappa
(Equipe de Traduction Soninké)

B.P. 345, Kayes, Mali
ets@asawan.org

Roraqe

Tanpille do kitaabu neri ya na Injiili noxon ḥa. Kun tanpille do kitaabu neri ya, kitaabu naxati wa sefene Isa yinme dunadunkutuyen kanma. Kun kitaabu naxati safandaanon ni Mateeyo, Maraka, Luka do Yoxaana ya yi.

Luka kitaaben wa fatanpanciyen kinni Isa bangeyen kanma (1.26-2.40), xo nan dangi, annabinyinmun ji ga d'a ko moxo be (Mixa 5.2, Yesayahu 7.14). A wa fatanpanciyen kinni Yahaya Wanqindaana bangeyen xibaaren xa kanma (1.5-80). Isa ga ji Allabatika xooren noxon ḥa, a wuyun ga ji siino tanmi do fillo yi, ken xiisa na Luka kitaaben ya noxon ḥa (2.41-52). Luka da Isa danben ko na'a wutu Mariyaamu kiina Yusufu yi (3.23-38).

Isa wanqiyen falle, *Fanka Sennen* ga yanq'a kanma (3.21022), Ibiliisa d'a gaata (4.1-13). Ken falle, a d'i gollen joppa.

Isa ga da jangollu beenu deberi, d'a ga da watunton kaawafintan sahandi moxo be, Alla da kun j'o danja fi banganto yi gill'i tunkaaxun ḥa, Luka ga'i laxamini (4.38-41, 5.1-11, 5.12-26, 6.1-11, 7.11-17, ...) kafiini Isa ga ji xaranjundini ti kanda yi moxo be (4.31-37, 4.42-44, 6.12-49, 8.4-18, 14.7-17.10, ...). Isa xarallenmon tanmi do fillon ji d'a batten ḥa (6.12-16) kafiini soro gabu tananu yi.

Genmanbalaaxu beenu ga ji Isa do diinan xirisun nax'a waxatin ḥa, Luka sefe ken xa kanma (5.33-39, 11.37-54, 20.1-8, 20.41-47, 22.1-6, 22.66-71), kun genmanbalaaxu ya ga jaana Isa tonte sabaabun ḥa (23.26-56) d'a menjanjun bara sabaab'a yi (22.47-65). Ken jaaji xo annabinyinmun ji ga da fo be ko

Alimasiiwun fin ɳa moxo be (Yesayahu 53, Jabuuru 22.7-18, 41.9, 69.21).

Alimasiiwu, a ya ga ni kisindaana be Alla ga d'a laayidun wutu soron danja yi, a fiinun tallan xura soron danja t'a wulliyen ɳa bakka furun naxa, bito sikki, a tonteyen falle (Jabuuru 16.10, 111.7, Luka 24.1-53).

Isa ga da jaamariye be kin'i xarallenmon ɳa t'i nan daga duna noqun su yi na *Xibaari Lijen* gangu soron danja t'a toxon ɳa, ti: «Soron n'i jikkunun faraaxu na du rasaaga kuud'i junubunun nan xafari», Luka sefen lagarun ɳaŋi ken ya kanma.

Injiili

nan giri Luka

[*Luka d'i kitaaben safanden maanan ko Tewofiili danja*]

1 ¹N xana lije Tewofiili, fi xoro beenu ga jaŋ'o maxa yere,
sere gabe d'a faayi nan safand'i kanma, ²xoyi soron ga d'i
laxam'o danja moxo be. Kun soro beenu ga d'i laxami, fiinu
ku jaŋ'i ya taanun kanma gell'i jonaarun ዘ. I yille jaana Alla
digaamen gangundaanon xa yi. ³Ken ya ni, n xa da fiinu ku
lewusin muuru moxo siri gell'i joppaadun ዘ. N d'a wori t'in
nan xawa safandini katt'an ዘ i kanma, x'i ga ri moxo be,
⁴kuud'an ga da fiinu beenu xara, an nan katu saq'i
sahaabantaaxun ዘ.

[*Yahaya Wanqindaana bangeyen fin konje*]

⁵ *Heerodi* ga ji toorini Yahuuda waxati be yi, *sadaxakinandaana*
yogo ji no, a toxon ni Jakkariyaawu, a gaa Abiya^a
sadaxakinandi sappan ዘ. A xojidunken toxon ni Elisabeti, a xa
giri **Haaruna** follaqen ya yi. ⁶Jakkariyaawu do Elisabeti su ni Alla
sere tolorjonto ya yi, i wa Kamane Alla jaamarindun batta
xoy'a ga n xawa moxo be. ⁷Xa, i ma ji ga da renme kita baawo
Elisabeti ji borogen ya yi, i soro filli su xa xaso.

^a1.5 1 Xiisanu 14.10

⁸⁻¹⁰Sadaxakijnandaanon laadan ya ni na sokkun xoso na sere sugandi, sere be gaa goyen tiidindini **allanbatika xooren noqu senonten** noxon ḥa. I da Jakkariyaawu ya sugandi, a na ken golle deberi baawo yontan j'a sappan ya yi.

Ayiwa koota yi, na Jakkariyaawu toxo sadaxakijnanden gollun ḥa, goyitiidindinwaxatin ḥa, Allanbattaanon jaman ni allanjaagene sellan ḥa. ¹¹Kamane Alla maliika yogo xosi du koyi Jakkariyaawu yi. Maliika ke ni sikki ti **sadaxafutaadinbeelon** teyen ḥa. ¹²Jakkariyaawu ga da maliikan wori, a buttun kuti, kannen d'a raga. ¹³Xa maliikan t'a danja: «Maxa kanu Jakkariyaawu, baaw'an ga da fo be muuru Alla maxa, a d'an jaabi: an xojidunke Elisabeti wa ren yugo saaran'an danja, an n'a toxora Yahaya.^b ¹⁴Renme ke wa jaan'an danja sawoye do jaxaliyi xoore yi, a bangeyen wa jaana sere gabe xa danja jaxaliye ya. ¹⁵Baaw'a wa jaana Kamane Alla seri xoore yi. A nta dolo minni, a nta mandefo su xa minni.^c A wa senben kitta ti Alla *Fanka Sennen* ḥa gell'a gaa saaxen furaasen ḥa. ¹⁶A wa Isirayila* ren gabe sondomun yllandini katt'i Kaman Alla yi. ¹⁷A yan riini Yimanken kaane, ti *annabi* Eliya senben me ya; na baasi bogu saaraanon d'i renmun naxa, n'i sondomun ja baane yi,^d soro beenu ga nta Alla killen kanma, n'i sondomun yilla, n'i ja xoyi soro tolojonton sondomun moxo, kuudo na jama moxon gemundi, jama be gaa riini sigi Kamanen danja.»

¹⁸Jakkariyaawu da maliikan tirindi, a ti: «Mani na nke saxundini ken ḥa? Baawo n xaso, n xojidunken xa wuyin fuuti.» ¹⁹Maliikan t'a danja: «N ya ni Jibiriru yi, n ya na Alla wure, n ga'a faarun deberini. A yan d'in xayi katt'an ḥa, n nan sef'an danja, na ke xibaari lije kijand'an ḥa. ²⁰Ayiwa, an ma sax'in digaamun ḥa, ken saabud'an wa jaana muumunten ḥa, an neenen wa rageene ma koota be xibaare ke ga n janji. A xa, a jaan'i koota rakutunten ḥa ya xa.»

^b**1.13:** Yahaya wure ni «Alla ni neemandaanan ya».

^c**1.15:** Jaatu 6.3-4

^d**1.17:** Malaxi 3.23-24

²¹Ken biren ዳ, Allanbattaanon jaman ni Jakkariyaawu dukku sellan ዳ. A ga dalla **noqu senonten** noxon ዳ, a ga ma bogu, jama ke lasame. ²²X'a ga ri bogu sellan ዳ keeta, a ma kati sefene. Jaman d'a faamu kuja ti Alla da fo yogo koy'a yi noqu senonten noxon ዳ. Jakkariyaawu konto sefene, a j'i moxon koono ti taagumancun ya yi. ²³A yontan ga tinme **allanbatika xooren** gollun ዳ, a saage katt'i kaara yi.

²⁴Fi falle, a xojidunke Elisabeti da worijaxen kita. A da xasu karagi ዳ, a ma bogu seran yaaxo yi. A ji tini du danja:

²⁵«Kamanen da ke ya j'in danja! A d'i falle faay'in ዳ keeta. Fo be ga ni yaagun ዳ soron maxa, a d'a wutu bakk'in kanma keeta.»

[Maliikan da Isa bangeyen fin ko Mariyaamu danja]

²⁶Elisabeti noxon gaa xasu tunmi ya, Alla da maliika Jibiriiru xayi dagana Nasareeti, ken ga ni Galile maran debe yogo yi,

²⁷katti xuso yogo yi, a toxon ga ni Mariyaamu. Xuso ke tanman raganten ji yugo yogo danja, a toxon ni Yuusufu, a gaa bakka tunka Dawuda follaqen ዳ.

²⁸Jibiriiru daga katti Mariyaamu yi a banjen ዳ, a t'a danja: «Salaamaaleeku! Alla d'i neeman j'an danja! Kamanen d'an koroosi.» ²⁹Ku digaamu da Mariyaamu kiilen girindi; a da du tirindi kuujinde ke maanan ዳ. ³⁰Jibiriiru t'a danja kuja: «Maxa kanu, Mariyaamu, baawo Alla neemandind'an danja.

³¹An wa worijaxen kitana na ren yugo saara, an n'a toxora ti Isa.^e ³²A toxon wa wurugini, a na xiri ti Kanmulaatedunken Renme. Kamanen w'a jaana tunkanyugo yi x'a kisima Dawuda ga jaŋi tunkanyugo yi moxo be. ³³A wa toorini Yaaxuba bonconjun kanma m'abada, a tunkaaxun xa nta jnemeene.»

³⁴Mariyaamu ti Jibiriiru danja: «Nke ni xuson ya yi, ken ra na jaana kan moxo?» ³⁵Jibiriiru t'a danja: «Alla **Fanka Sennen** wa yanqan'an kanma xo sirawu. Ken ya saabuda ni, an gaa renme be teerini, a wa xilli ti Ren senne do Allan Renme. ³⁶An m'a wori, har'an saara Elisabeti yinme d'i xasoye su, soron ga ji tin'a ra nta saareene, worijaxen w'a yi saasa xasu tunmi. ³⁷Ken

^e1.31: Isa wure ni «Alla w'o kisini».

ya ni, fo ma Alla kaaja.»³⁸ Mariyaamu t'a danja kuja: «Ayiwa, nke ni Kamanen tunbaaren ya yi. An ga d'a ko moxo be, hari n'a sabatind'in danja ken moxo yi.» Jibiriiru giri Mariyaamu yi.

[Mariyaamu daga Elisabeti banje]

³⁹ Wuccinne falle, Mariyaamu xoroti dagana Yahuuda maran debe yogo yi, gidi xooron gabe gaa non ɳa. ⁴⁰ A ga joofe non ɳa, a ro Jakkariyaawu kan noxon ɳa na Elisabeti kuuji. ⁴¹ Elisabeti ga da Mariyaamu kuujnindexannen mugu dinma be yi, a renmen yonk'a noxon ɳa. Alla *Fanka Sennen* yanqa Elisabeti kanma. ⁴² A ferenpenti nan ti: «Alla da xeerin j'n'an danja diinanta yaxarun su yi. Renme ke be ga'an faten ɳa, a da xeerin j'n'a xa danja. ⁴³ N Yinmanken ma nan r'in wori, nke xa da ken dorontaaxun kita ti mani ya? ⁴⁴ Baawo, an d'a wori de, dinma be n ga d'an kuujnindexannen mugu, n renmen jaxali m'a gaa du yonkon'in noxon ɳa. ⁴⁵ An da Alla tiiga, anken be ga saxu Kamanen xibaari koninten ɳ'an danja jannjen ɳa.»

[Mariyaamu wa Alla kuufana]

⁴⁶ Ken biren ɳa keeta, Mariyaamu ti:

Ti in yonkin ɳa, n wa Kamanen tiigana t'i dorontaaxun ɳa,
⁴⁷ N Kisindaanan Alla d'in sondomen jaxalindi,
⁴⁸ baaw'a duje nan sir'i tunbaare maxaroxen danja, ken ga
 ni nke yi. Ken saabuda, waxati su yi keeta soron wa
 tini nke danja: Yaxare be ga da Alla tiiga.

⁴⁹ Baawo Kamane Kallanjunten da fi xooron j'n'in danja.
 Senontaaxun w'a danja.

⁵⁰ Soro beenu gaa kann'a yi nan saxam'a yi, abad'a hinneene
 kun ɳa ya nan sir'i danja.^f

⁵¹ A da kaawafiinun ja t'i senben ɳa. Dunderaaxun gaa soro
 beenu maxa, a d'i sanqi.

⁵² A da tunkanyugun xata bakk'i tunkanyaaxun ɳa, na sere
 maxaroxon segendi.

⁵³ A da fo siren gaben kini dullinton ya yi, na bannanun xata

^f1.50: Jabuuru 103.17

telle, i kitti duuru.

⁵⁴⁻⁵⁵Alla ga da laayidu be wut'o xooxonu danja, laayidu ke nan xot'a maxa. A ma mung'i siroyen jaanjen ja Ibirahiima d'i bonconjun danja m'abada. Ken ya ni, a d'i soron deema, oku **Banisirayilanko**, o ya ga ni sikkaanon ja a danja.^g

⁵⁶Mariyaamu do Elisabeti da xasu sikki me ja me kanma, ken falle, a saage katt'i bannjen ja.

[*Yahaya Wanqindaana bangeye*]

⁵⁷Elisabeti nuxuntaaxun ga tinme, a jiidi ti ren yugo yi. ⁵⁸A maarenmun d'a taaxallenmon ga d'a mugu ti Kamanen da ken siroye xoore ja a danja, i jnaxali d'a batten ja. ⁵⁹Leminen saareyen bita seegundin ga tinme, i ri, t'i w'a sunnandini.^h I ja a mulla n'a xiri faaben toxon ya yi, Jakkariyaawu. ⁶⁰Xa Elisabeti ti: «Aayi, a toxoreene Yahaya ya yi.» ⁶¹I t'a danja: «Ke toxo nt'an maarenme su yi de.» ⁶²I da Jakkariyaawu yinme muumuntan tirindi m'i w'a tuun'a ga'a mulla na toxo be kin'i renmen ja. ⁶³Jakkariyaawu t'i na wallaha yogo kin'i ya, a xos'a safa wallaha ke kanma ti: «A toxon ni Yahaya.» Soron su kaawa ken ja. ⁶⁴Ken sigira yi, Jakkariyaawu neenen wase, a sefe, na Alla tiiga. ⁶⁵Sere wo sere ga ja ken kaara yi, kannen d'i su raga. Xibaaru ku sanqi Yahuuda dan ken mara debun su yi. ⁶⁶Soro beenu ga da xibaaru ku mugu, i d'i rag'i sondomun ja, i gaa du tirindini ti: «Yaala ke lemine jaana mani seran xabiila yi?» Baawo Kamanen senben ja d'a batten ja.

⁶⁷Alla **Fanka Sennen** yanqa leminen faaba Jakkariyaawu kanma, a **annabinyin** sefe, nan ti:

⁶⁸Tiigayen wa Alla danja, Banisirayilanko Kama, a ga faayindi katt'i soron ja, n'o hooraaxun saag'o yi,

⁶⁹a ga da Kisindaana senbenten bangand'o danja bakk'i komo yugo tunka Dawuda follaqen ja.

⁷⁰A da ken ja n'i laayidun tinmandi, laayidu b'a ga d'a r'i

^g**1.54.55:** Jabuuru 98.3 Yesayaahu 41.8-9

^h**1.59:** Sariya 12.3

annabinyin fanon neenun ɳa, i ga sefe t'a yi, ti:

⁷¹I w'o bakk'o xonnon kittun ɳa, n'o tanga soro yi, o fin ga
nta liŋi soro beenu danja

⁷²nan hinn'o xooxonu yi, nan sir'i danja. T'i nta mungunu
d'i laayidu tinmanden ɳa.

⁷³Laayidu b'i ga d'a wut'o xooxo Ibirahiima danj'o fin kanma

⁷⁴t'i w'o bakk'o xonnon kittun ɳa, ken ɳa, o na kat'i batta
kiilu taaxe noxon ɳa

⁷⁵kuud'o nan seno, nan ja tolojonto yi i yaaxon ɳa koota su,
o bireyen noxon ɳa.

⁷⁶N renme, anken xa, an wa riini xiri ti Kanmulaatedunken
annabinyinme; baaw'an wa riin'a killen sirond'a
kaane,ⁱ

⁷⁷n'a tuyind'a soron xa yi ti Alla wa yanpan'i max'i
junuuubunun ɳa n'i kisi.

⁷⁸Baawo Alla hinneyen nta nemeene, xenpa nt'a siroyen xa
yi, ken ya saabuda ni, a ga da xuraye yogo wara
katt'o yi gilli kanmun ɳa, a gaa xo kiyen nooron
moxo.

⁷⁹Kuud'a na xurayen kin'o yi, oku beenu gaa sondon
finkintaaxun biten noxon ɳa do kallen jooten bite,
d'a n'o kanda genmen sabatiyen killen kanma.^j

⁸⁰Ayiwa Yahaya wa xoorono, a haqilen xa wa tallan xoorono.
Fi falle, a daga daaxa gun laate yogo yi, sere ga nta taaxunu
noqu be, ma koota b'a ga da du bagandi xurayen ɳa
Banisirayilanko danja.

[Isa bangeye]

- ¹Ayiwa waxati ri, Oroomu tunkanyugu xoore Kayisaari
2 Agusuto da naamariyen kini t'i njijnen soron su toxon nan
safe. ²A ta fanan ya ni ke yi, ken toxosafaye gaa jaana; a
njaji bire be Kirinuusu ga ni goforoneeraaxun ɳa Suriya maran

ⁱ1.76: Malaxi 3.1

^j1.79: Yesayaahu 9.1

yinmen ዳ. ³Ken ya ni, soron su ji tell'i faabandebun ዳ, nan dag'i toxonun safa non ዳ. ⁴Yuusufu xa giri ken ya yi Nasareeti, ken ga ni Galile maran deben yogo yi, nan daga Yahuuda maran debe yogo yi, a toxon ga ni Betilahemi, tunka Dawuda ga saare debe be yi; baaw'aken yinme ni Dawuda bonconjen yogo ya yi. ⁵A d'i yaxarinxuson daga doome, Mariyaamu, nan dag'i toxonun safa non ዳ. Ken bire, Mariyaamu worijaxanten ji.

⁶Ayiwa n'i toxo Betilahemi non ዳ, Mariyaamu saare kootan ga ri, ⁷a jiidi ti ren yugo yi, a sooma. A da yiraamen fanama renme ke yi, n'a saxundi naaburun yigefuuren noxon ዳ, baaw'ikun ma tojora kita mukkunkonpen noxon ዳ.

⁸Ken mara yi, nagaanaanon d'i naaburun ji wuyini gunnen ዳ non ዳ. ⁹Kamanen maliika yogo da du koyi nagaanaano ku yi. Kamanen nooron ዳal'i kanma. I kanu buru. ¹⁰Xa maliikan t'i danja: «Xa maxa kanu, baawo n ri *Xibaari lije* ya kijnand'axa yi, a gaa **Banisirayilanko** su sawondini: ¹¹Kisindaana saar'axa danja wuro ke yinme Dawuda deben ዳ, a ya ni Yinmanken ዳ, **Alimasiiwu**, “Alla d'a ya sugandi n'a ja Kisindaanan ዳ.” ¹²Axa ga'a tuunu ti taagumance be yi, a faayi ke: axa wa yiraamen fanamanten jiini leminandunbe yogo yi, a gaa saqa naaburun yigefuuren noxon ዳ.» ¹³Ken sigira yi, maliikan jama yogo giri kanxotten ዳ nan ri kafi maliika ke yi, i gaa Alla tiigana nan ti: ¹⁴«Dorontaaxun wa Alla danj'a gaa kanxotten ዳ, xeerin wa soron xa danja jiijen kanma, Alla ga da soro beenu xanu!»

¹⁵Bire be maliikanun ga giri nagaanaanon ዳ nan saage katti kanxotten ዳ, nagaanaano ku ti me danja: «Ken kuንa, o na daga ma Betilahemi, Kamanen ga da ke be tuyind'o yi, o n'a wori.» ¹⁶I d'a jewondi telle nan mundundi, i ri Mariyaamu do Yuusufu yi do leminandunbe, a gaa saqa naaburun yigefuuren noxon ዳ. ¹⁷I ga d'a wori, maliikan ga da fo be k'i danja lemine ke fin kanma, i da ken laxami. ¹⁸Sere wo sere ga da nagaanaano ku sefen mugu, a j'n'i maxa kawande yi. ¹⁹Mariyaamu xooni ji ku su maran'i haqilen ዳ, a gaa sinmeen'i kanma. ²⁰Ken falle nagaanaano ku yille d'i taabattun ዳ, i gaa Alla tiigana, n'a kuufa, n'a sababu i ga da fo be mugu d'i ga da fo be wori, baawo maliikan ga d'a k'i danja moxo be, fin su ዳaji ken moxo ya yi.

[I da Isa deni *allanbatika xooren* ɻa]

²¹Leminen bangeyen bita seegundin ga tinme, i d'a sunnandi^k n'a toxora Isa yi, toxo be maliikan ga d'a ko saaxen danja gell'a ga m'a worijaxen kita.

²²Mariyaamu do Yuusufu daga Yerusalaamu, Annabi Muusa sariyan ga da fo be ramuuru yaxare saare falle senoyen kanma, i daga ken deberi non ɻa.^l I do Isa xa daga doome n'a kini Kamanen ɻa,²³baaw'a safanten wa *Kamanen Sariyan* noxon ɻa ti: «Ren yugo wo ren yugo, sooman ya ga ni, a nan kini Kamanen ɻa.»^m ²⁴Kamanen ga da sadaxa be ramuuru: booru filli, yugo do yaxare, ma makkaboorillenmu filli; i da ken bagandi.

²⁵Ayiwa yugo yogo ni Yerusalaamu, a toxon ni Sumeeyo. A tolojonten ni, a wa kanna Alla yi; a ni taaxunu na Banisirayilanko kisindaanan ya dugu, Alla *Fanka Sennen* xa ni d'a batten ɻa. ²⁶A d'a tu ti Alla Fanka Sennen senben ɻa t'i nta kalla n'a ni, i ma *Alimasiiwun* wori t'i yaaxen ɻa, Kamanen Kisindaana sugandinte. ²⁷Bire be Yuusufu do Mariyaamu ga d'i lendunbe Isa deni *allanbatika xooren* ɻa na sariyan ramuuruyen maxafag'a kanma, Alla Fanka Sennen da Sumeeyo kanda katti non ɻa. ²⁸Sumeeyo da leminandunbe ke wutu, Isa, i kittun filli noxon ɻa, na Alla tiiga ti:

²⁹N Kama, an komo yugon war'a nan horomantan saxu keeta: An d'an laayidun tinmandi;

³⁰Baawo n d'an Kisindaana xayinten wori t'in yaaxon ɻa,

³¹An ga da Kisindaana be moxon gemundi, soron su yaaxen ga'a yi.

³²A wa jaana nooro yi, duna su ga'an tuunu t'a yi, a w'an soron xa wurugini, kun ga ni Banisirayilanko yi.ⁿ

^k2.21: Sariya 12.3, Luka 1.31

^l2.22: Sariya 12.7-8

^m2.23: Bakke 13.2, 12, 15

ⁿ2.32: Yesayaahu 42.6; 49.6

³³Yuusufu do Mariyaamu kaawa Sumeeyo ga ji digaamu beenu koon'i renmen fin kanma. ³⁴Sumeeyo duw'i danja, ken fall'a ti Mariyaamu xa danja: «An m'a wori de, ke lemine wa jaana sababu yi na sere gabe sankundi, a wa jaana sababu yi sere gabe xa gaa kandeene *Isirayila*. A wa jaana Alla taagumance yi soron gaa ball'a yi: ³⁵ken ja, a wa sere gabe sinmeyi muxunton bagandini n'i wara xurayen ja. Anken xooni, Mariyaamu, an butten wa fakka ti tooxen ja xoyi jaraxon ya ga d'a sufa.»

³⁶Ken waxati baane yi, yaxare yogo ni non ja, *annabinyinmen* ya ni, a toxon ni Anna. Anna ni Fanuweli dibakken ya yi, a gaa bakka Aseeri^o follaqen ja. A ni ga xaso siri. A leminaaxun ja, a yaxi na siino jperi j'a yaxinten ga ni. ³⁷Ken falle kiinen bono, a maxa yaxi xadi. A toxo kundun ja m'a wuyin gaa kijneene tansege do siino naxati ya. A ni *allanbatika xooren* noxon ja waxati su yi, a gaa Alla batta non ja wuron do kiye, n'a jaaga do na du kaba yigayen xa yi a danna. ³⁸A xa d'a ja Alla kuufayen ja nan sefe lemine ke fin kanma soron su danja, soro beenu ga ni dugundindini Alla na Yerusalaamunkon kisi bakka tooran noxon ja.

³⁹I ga duguta *Kamanen Sariyan* ramuuruyen gollun ja, i do Isa saage katt'i deben ja Nasareeti, Galile maran ja.^p

⁴⁰Leminandunbe ke ji xoorono, a haqilen xa ni tallan xoorono. Alla d'a faga t'i tuwaaxun d'i neeman ja.

[*Isa wa allanbatika xooren* noxon ja, a wuyin wa siino tanmi do fillo yi]

⁴¹Siine su Yuusufu do Mariyaamu ni telle *Pesaxan* sallen ja, Yerusalaamu. ⁴²Isa wuyin ga da siino tanmi do fillo baga, i do Isa daga doome sallen ja Yerusalaamu xo salle ke laadan ga d'a koyi moxo be. ⁴³Sallen ga neme, Yuusufu do Mariyaamu saage katt'i kaara yi, xa Isa toxo Yerusalaamu, i m'a tu. ⁴⁴I sinmaye max'a wa kafiin'i terallenmon ja, i da kiye tera. Ken falle ya ni, i ga d'a muur'i soron d'i tuwallenmon naxa. ⁴⁵X'i m'a wori, ken

^o2.36: Isirayila xabiilanun tanmi do fillon du baananbe ya ni.

^p2.39: Mateeyo 2.23

ya n'i yille katti Yerusalaamu nan dag'a muuru non ዘ. ⁴⁶A bita sikkan ዘ, i d'a ni *allanbatika xooren* noxon ዘ, a gaa taaxunu sariyanxaranmoxonun naxa, a ga'i terinkana, a ga'i tirindini.

⁴⁷Soro beenu su ga j'n'a terinkana, i ma xenpa kit'a haqilen lijoyen ዘ, a digaamun noxon ዘ. ⁴⁸Yuusufu do Mariyaamu ga da Isa wori, i kaawa ken ዘ, saaxen t'a danja: «N renme, mani saabud'an ga da ke moxo j'o yi? An m'a tu ti nke d'an faaba su kunpa, o ga'an muurunu.» ⁴⁹Isa t'i danja: «Axa d'in muuru mani ya? Axa nt'a tu ti n nan xawa ዘnan'in Faaba kan noxon ዘ ya ba?» ⁵⁰X'i m'a sefen wure faamu.

⁵¹Isa d'i saage doome yi kuja nan daga Nasareeti. A ni Yuusufu do Mariyaamu lijun batta. Saaxen ji ku fiinu su maran'i sondomen ዘ. ⁵²Isa wa xoorono, a tuwaaxun wa tallan gaboono, a fiinun wa tallan lijoono Alla do soron danja.^q

[Yahaya Wanqindaana gangunde]

¹Ayiwa, Oroomu tunkanyugu xoore Tibeeri Kayisaari
3 tooriyen siina tanmu do karagandin siine, Ponti Pilaati yan ji Yahuuda maran goforoneerin ዘ, *Heerodi* ji toorini Galile maran yinmen ዘ, a waaxi Filipi ji Itturayo maran do Taraxonitti maran yinmen ዘ, Lisaani ji toorini Abilene maran yinmen ዘ. ²Haana do Kayifa, kun ji *sadaxakinandaanon yinmankon* ዘ. Ken siine xa ya ni Alla ga da Jakkariyaawu renme Yahaya wara faarannaaxun kijnandinden ዘ n'a toxo gun laate noxon ዘ. ³Yahaya wuru do Yarade fan xannen noqunun su yi, a gaa gangundini ti: «Xa *wanqi* kuudo n'a koyi t'axa da du rasaaga katti Alla yi, n'axa jikkunun faraaxu; Alla xa na yanp'axa max'axa junuubunun ዘ.» ⁴Ken ዘ, *annabi* Yesayaahu ^rji ga da fo be saf'i kitaaben ዘ ken ri, a ya ga ni:

Yugo yogo wurugexannen wa gunnen ዘ, a gaa tini:

Xa da killen sirondi Tunkan da,
 xa da killi mison tolojond'a danja.

⁵Xa da gunbanun bulu,

^q2.52: 1 Samuyeli 2.26

^r3.4-6: Yesayaahu 40.3-5

na gidi xooron do gidi lenmun su kara n'i nekkondi.
 Xa da killun tolojondi na jengeyen bog'i ya,
 Na killun noqu majanton su sirondi n'i gemundi.
⁶Alla na kisiyen koyi soron su yi.^s

⁷Jaman gaben ni riini, Yahaya n'i wanqi. A t'i danja: «Ku koososoonu ku! Alla yanganqata be gaa riini, ko n ti xa ra wa kisiin'a yi ti wanqiye yi, du rasaagaye ga nt'a yi?»^t ⁸Xa da gollu ya deber'i ga'a koyini t'axa da du rasaaga. Xa maxa sinme nan ti Ibirahiima kisimaraaxu baane w'axa kisini; baawo n n'a k'axa danja ti Alla ra wa ku gidu yillana n'i ja Ibirahiima bonconjun ja. ⁹Yiden moxon sironten ya ni yittun xanne maxa n'i kutu ma niime: yitte wo yitte ga ma ren sire renmu, a wa kutiini nan sedi yinben ja.»^u

¹⁰Jaman d'a tirindi kuja, i t'a danja: «O n xawa mani jaana?»
¹¹A t'i danja: «Doroki filli gaa sere be xannen ja, a na baanen kini fataduurugumen ja. Biraadogumen xa wa kundun ja: biraado ga nta sere be maxa, a n'a kaman yigandi.»

¹²**Sagalliragaanon** xa ri wanqi, i d'a tirindi, i t'a danja:
 «Xaranmoxo, o n xawa mani jaana?»¹³ A t'i danja: «Xa maxa fo raga soron ja, sariyan ga ma fo be taax'i ya.»¹⁴ Sorodaasinun xa d'a tirindi, i ti: «Oku xa, o n xawa mani jaana?» A t'i danja: «Xa maxa sere xaalisin boos'a yi, walla xa, na gaare siiti sere yi. Ganta, xa da Alla rag'axa tugaadin ya kanma.»

¹⁵Soron su ji dugundindini, i fodumanta xooro, be su j'a sinmana ti Yahaya ya ni **Alimasiiwu** ke yi. ¹⁶Ken falle, Yahaya ti jaman su danja: «Nke, n n'axa wanqini ti jin ya yi, xa yogo wa riini nke falle, a w'in do fo wo fo naxa: n nta har'a kitta kaman yugo.»^v A ken n'axa senondini ti Alla **Fanka Sennen** do yinben ya yi.¹⁷ A tugunten ya ni katti gijen do funci xullen fatamanden ja.

^s3.1-6: Mateeyo 3.1-6, Maraka 1.2-6 2

^t3.7: Yoxanna 8.33

^u3.7-9: Mateeyo 3.7-10

^v3.16: Digaame ti digaame: «N nta xawa jaana har'a teppu bagandaana yi.»

A na funci xullen ro maran ɳa, a na gijen biyi ti yinbe be ga nta kalla.»

¹⁸Yahaya da *Xibaari Lijen* kipandi soron ɳa gangunde gabo tananu xa noxon ɳa.^w ¹⁹Xa, a da *Heerodi* xajafi siri, a ya ga ni goforoneerin ɳa, a ga da Heerodiyadi yaxi, ken ga n'a waixin yaqen ɳa; d'a ga da gollu buru gabu tananu beenu deberi.

²⁰Heerodi yille golli buri xoore tana jaana kafiini ku su yi: a da Yahaya texe kason ɳa.^x

[*Yahaya da Isa wanqi*]

²¹Soron su wanqi falle, Yahaya da Isa xa wanqi. Na Isa toxo allanjaageyen noxon ɳa, kanxotten wuji. ²²Alla Fanka Sennen sawurantan yanq'a kanma xo boorinxullen moxo. Sefexanne yogo xa mugi bakka kanmun ɳa ti: «An n'in Ren baatan ya yi, n ga da ke be xanu.»^{y z}

[*Isa danbe*]

²³Isa ga da tanjikke siine me kita ya ni, a ga d'i gollen joppa. Soron sinmeyen maxa,

Isa faaba ni Yuusufu ya yi,
 Yuusufu faaba ni Yeli,
 Yeli faaba ni Matta,
²⁴Matta faaba ni Leewi,
 Leewi faaba ni Maaliki,
 Maaliki faaba ni Yannaayi,
 Yannaayi faaba ni Yuusufu,
 Yuusufu faaba ni Mataata,
²⁵Mataata faaba ni Hamoosi,
 Hamoosi faaba ni Naahumu,
 Naahumu faaba ni Silli,
 Silli faaba ni Nagayi,
 Nagayi faaba ni Mahadi,

^w3.15-18: Mateeyo 3.11-12, Maraka 1.7-8, Yoxanna 1.24-28

^x3.19-20: Mateeyo 14.3-4, Maraka 6.17-18

^y3.22: Yesayaahu 42.1

^z3.21-22: Mateeyo 3.13-17, Maraka 1.9-11, Yoxanna 1.29-34

²⁶Mahadi faaba ni Mataata,
 Mataata faaba ni Semeyi,
 Semeyi faaba ni Yosexi,
 Yosexi faaba ni Jogoda,
 Jogoda faaba ni Yoxanna,
²⁷Yoxanna faaba ni Ereesa,
 Ereesa faaba ni Sorobaabeli,
 Sorobaabeli faaba ni Salatiyeli,
 Salatiyeli faaba ni Neri,
 Neri faaba ni Maaliki,
²⁸Maaliki faaba ni Aadi,
 Aadi faaba ni Xasa,
 Xasa faaba ni Madaani,
 Madaani faaba ni Hare,
 Hare faaba ni Yesuuwa,
²⁹Yesuuwa faaba ni Eliyese,
 Eliyese faaba ni Yoormi,
 Yoormi faaba ni Matta,
 Matta faaba ni Leewi,
 Leewi faaba ni Sumeeyo,
³⁰Sumeeyo faaba ni Yahuuda,
 Yahuuda faaba ni Yuusufu,
 Yuusufu faaba ni Jonaamu,
 Jonaamu faaba ni Yaxiimu,
 Yaxiimu faaba ni Meli,
³¹Meli faaba ni Manna,
 Manna faaba ni Mataata,
 Mataata faaba ni Natama,
 Natama faaba ni Dawuda,
 Dawuda faaba ni Yiseyi,
³²Yiseyi faaba ni Obedi,
 Obedi faaba ni Boxaasi,
 Boxaasi faaba ni Sala,
 Sala faaba ni Naxasooni,
 Naxasooni faaba ni Haminadaabu,
³³Haminadaabu faaba ni Adimi,
 Adimi faaba ni Araama,

Araama faaba ni Hesirooni,
 Hesirooni faaba ni Peretiisi,
 Peretiisi faaba ni Yahuuda,
 Yahuuda faaba ni Yaaxuba,
³⁴Yaaxuba faaba ni Isiyaaxa,
 Isiyaaxa faaba ni Ibirahiima,
 Ibirahiima faaba ni Teera,
 Teera faaba ni Nahooro,
 Nahooro faaba ni Seruya,
³⁵Seruya faaba ni Ragaawu,
 Ragaawu faaba ni Felege,
 Felege faaba ni Heberi,
 Heberi faaba ni Sala,
 Sala faaba ni Genne,
³⁶Genne faaba ni Arafaxa,
 Arafaxa faaba ni Saama,
 Saama faaba ni Nuuha,
 Nuuha faaba ni Lemeki,
 Lemeki faaba ni Metusaala,
³⁷Metusaala faaba ni Xanuuxa,
 Xanuuxa faaba ni Jaare,
 Jaare faaba ni Maalaha,
 Maalaha faaba ni Genne,
 Genne faaba ni Henoosi,
³⁸Henoosi faaba ni Seeti,
 Seeti faaba ni Haadama,
 Haadama faaba ni Alla.^a

[Ibiliisa da Isa gaata]

- 4** ¹Alla *Fanka Sennen* ga yanqa Isa kanma, a saage riini nan giri
 Yarade fannen xannen ዘ. Alla d'a kanda katti gun laate yi
 t'i Fanka Sennen ዘ. ²Tannaxate bit'a gaa non ዘ, Ibiliisa xa
 n'a gaatana. A ma fo wo fo yiga ken waxati noxon ዘ.
 Tannaxaten biton ga dangi, dullen d'a raga. ³Ayiwa, Ibiliisa t'a
 danja: «Sell'an ga ni *Allan Renmen* ya yi tonjun ዘ, a ko ke gide

^a3.23-38: Mateeyo 1.1-17

danja t'a na du yilla buurun ḥa.»⁴ Isa t'a danja: «A safanten ni Alla kitaaben noxon ḥa ti: "Haadamarenme nta bireene ti buurun baane yi."»^b ⁵Ibiliisa d'a deni kanmu laaten ḥa na duna jamaanun su koy'a yi wuccinne noxon ḥa. ⁶A t'a danja: «N n'i tunkaaxun d'i darajan kinn'an ya yi, kafiini naabure be su ga'i noxon ḥa, baawo ku su kini nke ya yi, sere be xa ga na liŋ'in danja, n n'i kin'a kaman ḥa. ⁷Anken xa, an ga na sujud'in danja su, ke su wa ḥnaan'an xalle yi.»⁸ Isa t'a danja: «A safanten ni Alla kitaaben noxon ḥa ti: "Sujud'an Kaman danja, Alla, aken baane ya ni bati Kamanen ḥa."»^c ⁹Ken falle, Ibiliisa d'a kanda katti Yerusalaamu yi, n'a sigindi **allanbatika xooren** noqu gillen kanma nan t'a danja: «Sell'an ga ni **Allan Renmen** ya yi tonjun ḥa, du sedi katti jiijen ḥa; ¹⁰baaw'a safanten ni Alla kitaaben ḥa ti: "Alla w'i maliikanun ḥnaamarini t'i n'an koroosi," ¹¹do xadi ti: "I w'an wutt'i kittun noxon ḥa kuud'an nan maxa finbi gide yi."»^d ¹²Isa t'a danja: «A koni Alla kitaaben ḥa ti: "Maxa Alla gaata, an Kama."»^e ¹³Ibiliisa ga da Isa gaata moxon danben su yi nan duguta, a laato bakk'a yi ma katti ta tana.^f

[Isa d'i gollen joppa Galile]

¹⁴ Isa saage katti Galile ya, Alla **Fanka Sennen** senben w'a kanma.^g Soron n'a fin koono noqun su yi mara ke noxon ḥa. ¹⁵A ji soron xarannjundini **allanxarankaanun** noxon ḥa, be su n'a dorono.^h

¹⁶ Isa daga Nasareeti, non ga ni, a xooro deben ḥa. A ro allanxarankan noxon ḥa **Tuumayinkootan** ḥa, Sibiti, xo koota kuttun moxo. A giri t'i wa **Safandi Sennun** xaranja. ¹⁷I da **annabi** Yesayaahu kitaaben kin'a yi. A da kitaabe ke bogu me yi, na noqu muuru n'a xara, noqu be, a safanten ga ni ti:

^b**4.4:** Laayidu fillante 4.4

^c**4.8:** Laayidu fillante 6.13

^d**4.11:** Jabuuru 9.11-12

^e**4.12:** Laayidu fillante 6.16

^f**4.1-13:** Mateeyo 4.1-11, Maraka 1.12-13

^g**4.14a:** Mateeyo 4.12, Maraka 1.14a, Yoxanna 4.1-3

^h**4.14b-15:** Mateeyo 4.13-17, Maraka 1.14b-15, Yoxanna 4.43-46a

¹⁸Alla Fanka Sennen wa d'in batten ŋa,
baaw'a d'in sugandi
n na **Xibaari Linjen** kinandi misikiinon ŋa.
Komonkaccen gaa soro beenu xannen ŋa, a d'in xayi n na
kacce ke kutiyen kijnand'i ya,
ku beenu finkinton ga ni, n n'i yaaxon wuji,
soro beenu gaa tooran noxon ŋa, n na tooran bog'i kanma
¹⁹do Kamanen gaa neemandini siine be yi, n na soron
xibaari ti ken ŋa.ⁱ

²⁰Xaranje ke falle, a da kitaaben gunu n'a kini xarankan
gollijnannaanan ŋa, nan taaxu. Soro beenu ga ji allanxaranka
ke noxon ŋa, a su yan d'i yaaxon sigind'a yi. ²¹Ayiwa, Isa t'i
danja: «Axa kun beenu ga giri ke noqu terinkana Alla Kitaaben
noxon ŋa, ke sabat'axakun danja lenki.» ²²A terinkandaanon su
j'a toxo lijen koono, i kaaw'a ga ji digan liju beenu xa koono
yi. I ti xadi: «Yuusufu ren yugo ke xa ya ni de!» ²³Isa t'i danja:
«N w'a tu t'axa wa riini ke taali kat'in ŋa, ken ga ni:
“Jaarandaanan n'i du jaara fina.” Axa wa tin'in danja xadi: “An
ga da fo be ja Kapperinahumu, o d'a su mugu, an xa nt'a me
ŋaan'an yinme deben ŋa yere.” »

²⁴A yille tini xadi: «N w'a koon'axa danja tonjun ŋa ti
annabinyinme su ma doroye kit'i yinme saare deben ŋa. ²⁵N
faay'a koon'axa danja, tonjun ya ni: annabi Eliya kiyen ŋa,
kanmen da siino sikki do taxande ja, a ma tolli **Isirayila**
jamaanen noxon ŋa. Ken ja sababu yi dulli xoore ga kutundi
non ŋa. Ken biren xa yi, yaxarin gabu ni jamaane ke yi, i
kiinanu ga bono. ²⁶Xa, Alla ma Eliya xayi katti hari yaxarin
baane ya Isirayila kun yaxaru yi de; a d'a xayi katti yaxare yogo
ya yi, a gaa Sappata, ken ga ni Cidoni maran debe yogo yi, a xa
kiina ga bono.^j ²⁷Sere gabe xa ji Isirayila annabi Elise kiyen ŋa,
fatanwatti buren ga'i ya; xa Banisirayilanke fo wo fo ma daga a

ⁱ4.18-19: Yesayaahu 61.1-2

^j4.26: 1 Tunkanyugu 17.1; 8-16

ne, a n'i senondi bakk'i watten ḥa ma ganta Suriyanka yugo yogo, a toxon ga ni Nayima.»^k

²⁸Soro beenu ga ni allanxarankan noxon ḥa, i ga da ku sefo mugu, i butten fogu ti tooxen ḥa. ²⁹I giri na Isa deni deben falle ma giden kanma, deben taaxunten gaa gide be kanma, kuudo n'a yonto katti njien ḥa. ³⁰Xa Isa bog'i kittun ḥa nan dangi t'i naxa.^l

[Isa da yugo yogo jaara jinnanwatten ga'a yi]

³¹Isa daga Kapperinahumu, ken ga ni Galile maran debe tana yi. Non ḥa, a ni soron xaranjundini *Tuumayinkootan* ḥa. ³²I kaaw'a xaranjundi moxon ḥa baaw'a ni sefe berekinton ya koono.^m ³³Yugo yogo ni **allanxarankan** noxon ḥa, jinnanwatten ga'a yi. Yugo ke luuke nan ti: ³⁴«O wara! Isa Nasareetinke, o d'an nta kille! An r'o halaki ya ba? N w'a tu, an ga ni ke be yi: an ni Alla faare sugandinten ya yi.» ³⁵Isa xiribe jinna bure ke yi nan t'a danja: «Kuuru, bogu yugon ḥa!» Jinna bure ke da yugon sedi njien ḥa soron su jon ḥa nan bog'a yi, a maxa toora tana su n'a yi. ³⁶Soro ku su kaawa ken ḥa, i ti me danja: «A da mani ko kundu? A sefene jinna burun danja ti fankan do senben ya yi t'i nan bogu soron ḥa, i xa wa bakka xa.» ³⁷Soron ni Isa fin koono do mara ke noqun su yi.ⁿ

[Isa da watunto gabe sahandi]

³⁸Isa giri **allanxarankan** ḥa nan daga yugo yogo kan ḥa, a toxon ni Simo. A d'a yaqen ma xajinten ni, fatankumu bure ga'a yi. I ti Isa danja: «An bereke saxu ke xajinte kanma m'a wa sahana.»

³⁹A ri jimi xajinte ke kanma nan xiribe ti fatankumun na yaxaren wara, a da yaxaren wara. Ken sigira yi, yaxare ke giri na yiganden deber'i danja.^o

^k**4.27:** 2 Tunkanyugu 5.1-14

^l**4.16-30:** Mateeyo 13.53-58, Maraka 6.1-6a

^m**4.31-32:** Maraka 1.21-22

ⁿ**4.33-37:** Maraka 1.23-28

^o**4.38-39:** Mateeyo 8.14-15, Maraka 1.29-31

⁴⁰Kiyan ga xanu, soron do masahanton xabiilan su daga katti Isa yi. A d'i kitten sax'i baananbe su kanma n'i sahandi. ⁴¹Jinna burun ni bakka sere gabe xa yi, i gaa luukene nan ti: «An ya ni **Allan Renmen** ḥa!» Xa Isa ni doxon'i ya t'i nan kuuru baaw'ikun jn'a tu t'i ke ya ni **Alimasiiwun** ḥa.^p

⁴²Yillen ga kare tannu, Isa giri non ḥa nan daga noqu yi sere ga nta noqu be. Jama xoore d'a muuru n'a wori, nan joof'a yi; i d'a xanu, i nan mal'a yi, a nan tox'i maxa non ḥa. ⁴³X'a t'i danja: «N nan xawa **Alla Tunkaaxun Xibaari Lijen** fin koono debu kuttun xa yi, baawo ken ya saabuda ni Alla ga d'in xayi riini.»^q ⁴⁴A ni waajundini ken ya yi Yahuuda maran **allanxarankaanun** noxon ḥa.^r

[Isa da soro xir'i ga ḥaj'a xarallen fanon ḥa]

5 ¹Ayiwa, koota yogo yi, Isa daga sigi Genesarati ^sxaaren xannen ḥa. Jama yogo da me jn'a kaaran ḥa, i gaa me yontono katt'a yi kuudo na Alla Digaamen terinka. ²A da tangi fuuru filli wori sikki jinxannen ḥa, tangaanon ga bog'i noxon ḥa, i gaa nagamen bakk'i jaloni ḥa. ³Isa ro fuura baane noxon ḥa, Simo fuure, a ti Simo danja: «Fuuren girindi bakka jinxannen ḥa fonni n'a deni jin kanma.» Isa taaxu fuure ke noxon ḥa n'a ja jaman xaranjunden ḥa.

⁴A ga duguta sefen ḥa bire be, a ti Simo danja: «Fuuren deni noqu juppe yogo yi, an d'an kappallenmon n'axa jaloni sedi non ḥa nan tangi.» ⁵Simo t'a danja: «Xaranmoxo, o da wuron muuman su ja tangiyen ḥa, o ma fo wo fo kita, xa keeta, an ga t'in danja n na jaloni sedi jin ḥa, n w'i sedde jin ḥa.» ⁶Ken ya ni, i da jaloni sedi jin ḥa na nexen gabien raga ma jaloni gaa jaana xoy'i wa booxene nexen gaboyen saabuda. ⁷I xos'i kappallen baanu ku gangu, i gaa fuura fillandi ke ya, t'i nan r'i deema. I ri na fuuru ku filli su faga nexen ḥa, m'i gaa jaana xoy'i wa yanqana jin wure. ⁸Ayiwa Simo Petero ga da ken wori, a tusi Isa

^p**4.40-41** Mateeyo 8.16-17, Maraka 1.32-34

^q**4.42-43:** Maraka 1.35-38

^r**4.44:** Mateeyo 4.23, Maraka 1.39

^s**5.1:** Genesarati ni Galile xaaren toxo tana yi.

jon ɳa nan t'a danja: «N Yinmanke, laato bakk'in ɳa, baawo nke ni yugo ya yi n gaa junuubungollun jaana!» ⁹Simo d'i kappallenmon su kanu jexe gabe ke ragayen ɳa. ¹⁰Sebede ren yugun filli, Yaaxuba do Yoxanna, i xa kanu, kun xa ga ni Simo kappallenmon ɳa. Xa Isa ti Simo danja: «Maxa kanu! An saagene soron ya kandana keeta xoy'an ga da jnexen raga moxo be.» ¹¹I d'i fuurun deni jinxannen ɳa, na fo wo fo su wara nan sukke do Isa batten ɳa.

[Isa da yugo yogo jaara, fatanwatti buren ga'a yi]

¹²Koota yogo yi, na Isa toxo Galile maran debe yogo yi, a do yugo yogo gemu, fatanwatti buren ga'a yi, watte ke ga d'a faten noqun su kita. A ga da Isa wori, a xurufu n'i tejen ro njijen ɳa n'a xanjo nan t'a danja: «O Yinmanke, n w'a muurun'an maxa, an n'in sahandi n nan seno.» ¹³Isa d'i kitten fuutu nan kat'a yi nan ti: «Ayiwa, seno!» Ken sigira yi, a watten saha. ¹⁴A da yugon gongo nan t'a nan max'a laxami sere su danja, x'a d'a jaamari t'a nan daga **sadaxakijnandaanan** n'a wor'a gaa moxo be, do **Annabi Muusa Sariyan** ga da sadaxa be ko senoyen fin ɳa,^t a na ken xa bagandi, kuudo n'a koyi soron su yi t'a saha.

¹⁵Ken d'i moxo su, Isa fiinun ni tallan sanqini. Jaman gaben ni me njin'a bannen ɳa n'a digaamun terinka d'a n'i wattun sahandi. ¹⁶Xa Isa ni telle gun laaten ɳa sere ga nta noqu be, na Alla jaaga non ɳa.^u

[Isa da yugu muruxunte yogo sahandi]

¹⁷Isa ni xaranjundini koota yogo yi. **Farisigankon** do **sariyanxaranmoxonun** ni taaxun'i gaa terinkeene; i ga giri Galile maran do Yahuuda maran debun su yi, do Yerusalaamu, nan ri. Kamanen senben ni do Isa batten ɳa, ken ga ja sababu yi, a ga ni watunton sahandini.

¹⁸Ayiwa yugu yogonu ri katti Isa yi, yugu muruxunte gaa saq'i maxa daagon noxon ɳa, i d'a xanu na muruxunte ke rondi n'a saxundi Isa jon ɳa xuben ɳa. ¹⁹Xa jaman gaboyen saabuda, i

^t5.14: Sariya 14.1-32

^u5.11-16: Mateeyo 8.1-4, Maraka 1.40-45

lasam'i ga'a rondini moxo be xuben noxon ɳa. Ken ya ni, i d'a sege xuben kanma na bote yogo bagandi xube ke kanma yi n'a do daagon yanqandi ti bote ke yi n'a saxundi soron su naxa, Isa jon ɳa.²⁰ Isa ga d'a wori ti soro ku sax'i ya, a ti muruxunte ke danja: «N yugo, an junuubunun xafar'an danja.»

²¹Sariyanxaranmoxonun do Farisiganko ku da du tirindi ti: «Ko ni ke yugo yi, a gaa sefe buren koono Alla danja kundu? Ko ra na junuubunun xafarini Alla baane ga fe?»²² Isa d'i sinmeyen tu, a t'i danja: «Mani saabuda ku sinmeyu meenu ga'axa sondomun ɳa?»²³ N ra w'a koyin'axa yi ti seyen w'in danja n'a ko seren danja t'a junuubunun xafar'a danja. N ga na ti ke yugo danja, a n'i daagon wutu nan tere, a ga n'i daagon wutu nan tere, ken w'a koyini ti seyen w'in danja n'a ko seren danja t'a junuubunun xafar'a danja.²⁴ N w'a mulla, axa n'a tu ti seyen wa nke *Seren Renmen* danja njijen kanma na junuubunun xafari.» Ken kunja, a ti muruxunte ke danja: «Giri, an nan sigi, an daagon wutu, an nan dag'an kan ɳa!»²⁵ Ken sigira yi yugon giri soron su yaaxon ɳa, a ga ni saqa texe be yi, a d'a wutu nan dag'i kan ɳa, a gaa Alla tiigana telle.²⁶ I su kaawa ken ɳa. I ni Alla kuufana, i kanunta xooro, i ti: «O ga da fo be wori lenki, o ma demu n'a me wori abada!»^v

[Isa da Leewi xiri]

²⁷Ken dangiyen falle, Isa giri non ɳa nan daga. A danginten ɳa, a da *sagalliragaana* yogo taaxunten wori sagallirage konpen ɳa, a toxon ni Leewi. Isa t'a danja: «Sukke d'in batten ɳa!»^w

²⁸Leewi d'i kitten bogu fo wo fo su ya nan sukke d'a batten ɳa.

²⁹Ken falle, a da baasi xoore deberi Isa danj'i kan ɳa.

Sagalliragaano gaboo do soro tananu ri nan kaf'i ya yigayen ɳa.

³⁰*Farisigankon* d'i *sariyanxaranmoxonun* mame, na Isa xarallenmon jalagi nan t'i danja: «Mani saabud'axa do sagalliragaanon do golliburijnanjaanon ya gaa yigeene doome?»³¹ Isa d'i jaabi, a ti: «Soro sahanton haajun nta jaarandaana yi, watunton ya haajun na jaarandaanan ɳa.»³² Soro

^v5.17-26: Mateeyo 9.1-8, Maraka 2.1-12

^w5.27: A wure ni: «An nan j'nin xarallenman ɳa.»

beenu gaa du jaatene soro tolonjonton ḥa, n ma ri kun xiri; ku
beenu gaa du jaatene junuubunton ḥa, n r'i ya xiri kuud'i na du
rasaaga.»^x

[Isa sefe suumiyen kanma, fo xasen do fo kurunba]

³³Jama ke yi, soro yogonu ti Isa danja: «Waxatinu yi, Yahaya
xarallenmon do Farisigankon xarallenmon wa suumini d'i wa
Alla jaagana, n'a tox'an xarallenmon wa yigeene, i wa minni.»

³⁴Isa t'i danja: «Yaal'axa ra wa maajnu yugon feddallenmon
kabana yigayen ḥa n'i do maajnu yugon toxo doome
maajnaaxun ḥa ba? Aayi, ken ra nta jaana! ³⁵Xa koota wa riini
maajnu yugon wa wutiini bakk'i naxa. Ken koota ya ni, i na
suumi.»

³⁶Isa da ke masayila xa k'i danja, a ti: «Sere nta fo booxono
bakka yiran kurunban ḥa na yiran xasen betela t'a yi. An ga na
ken ḥa, yiran kurunban booxe, dunje be xa gaa booxe bakk'a
yi, a do yiran xase ke ra nta me wuttu. ³⁷Sere xa nta dolo
kurunban roono sumalli xasen noxon ḥa. An ga na ken ḥa, dolo
ke wa buukunu na sumallen kara, dolon na joxi, sumallen xa na
bono. ³⁸Ganta, an na dolo kurunban roono sumalli kurunban ya
noxon ḥa. ³⁹Sere be ga na dolo xasen mini, a kama nta fo
kurunban mulla, baaw'a tini dolo xasen ya siren ni.»^y

[Isa ga da fo be ko Tuumayinkootan fin ḥa]

¹**Tuumayinkoota** yogo yi, Isa d'i xarallenmon bogu ti
6 6 yillinteenu yogonu noxon ḥa. A xarallenmon da yillijogodo
yogonu fata n'i torotor'i kittun noxon ḥa n'i funcun kanbu.^z

²**Farisiganko** yogonu ji non ḥa, i ti xarallenmo ku danja: «Axa
na fo ya deberini Tuumayinkootan ḥa sariyan ga da fo be
kaba?» ³Isa d'i jaabi, a t'i danja: «Koota yi, dullen ga da tunka
Dawuda d'i kappallenmon raga, a ga da fo be ḥa, keet'axa ma
ken xara ya ba?^a ⁴A ro **allanbatika yiranman** noxon ḥa, sadaxan

^x5.27-32: Maraka 2.13-17, Mateeyo 9.9-13

^y5.33-39: Mateeyo 9.14-17, Maraka 2.18-22

^z6.1: Laayidu fillante 23.25,26

^a6.3: 1 Samuyeli 21.1-7

buurunu beenu ga ni non ŋa, a d'i wutu na fo yiga na fo kin'i kappallenmon xa yi, n'a ni xa **sadaxakinandaanon** baane ya n xaw'i yigana.»^b⁵ Isa t'i danja xadi: « Nke be ga ni **Seren Renmen** ŋa ya ni Tuumayinkootan kaman ŋa.»^c

⁶Ayiwa Tuumayinkoota tana yi, Isa ro **allanxaranka** yogo noxon ŋa nan xaranjundi. Yugo yogo ni non ŋa, a kitti teyen karinten ni. ⁷**Sariyanxaranmoxonun** do Farisigankon ni Isa koroosini n'a faayi sell'a gaa yugo ke sahandini Tuumayinkootan ŋa. I ŋanniyen ni ya, na jalagindi maana kit'a yi. ⁸Xa Isa j'n'i ŋanniyen tu. A ti yugu kitti karinte ke danja: «Giri, an nan sigi soron su naxa.» Yugon giri nan sigi. ⁹Ken falle Isa ti sariyanxaranmoxonun do Farisiganko ku danja: «N w'axa tirindini: Yaal'o sariyan duje t'a yi fo siren ya nan jaŋi Tuumayinkootan ŋa ba, ma fo bure? Na yogo yonkin kisi ba, walla xa n'a bonondi?»¹⁰ A d'i su faayi baane baane, ken fall'a ti yugon danja: «An kitten fuutu!» A d'i kitten fuutu, kitten saha. ¹¹**Sariyanxaranmoxonun** do Farisiganko ku ga da ken wori, i mame nan mame. I ga n xawa fo be jaana Isa yi, i da me wori nan masala ken kanma.^d

[Isa da soro tanmi do fillo sugandi n'i j'n'i Faarun ŋa]

¹²Koota yogo yi, Isa sege giden kanma na Alla jaaga, a da wuron muuman jn'a gaa Alla jaagana non ŋa. ¹³Yillen ga kare, a d'i xarallenmon xiri na soro tanmi do fillo sugand'i ya, nan ti kun danja, i **Faaru**. ¹⁴Kun soro toxonun ya faayi ku: Simo, a da toxo tana kafu ken ŋa nan t'a danja Simo Petero, a xoxone Andere, Yaaxuba, Yoxanna, Fili, Batte,¹⁵ Mateeyo, Tumaani, Alifa renme Yaaxuba, Simo b'i gaa tin'a danja «Silooti»,¹⁶ Yaaxuba renme Yudaasi, do Yudaasi Isikariyooti, a ya ga lagari na Isa janba.

^b**6.4:** Sariya 24.5-9

^c**6.1-5:** Mateeyo 12.1-8, Maraka 2.23-28

^d**6.6-11:** Mateeyo 12.9-14, Maraka 3.1-6

[Isa da jaman xaranjundi, na watunton sahandi]

¹⁷Isa d'i Faaru ku yanqa giden ɳa, i sigi beran xulle yogo yi, a xarallen gabu ga ni non ɳa. Jama xoore xa ni non ɳa, i ga giri Yahuuda maran su yi, do Yerusalaamu, do geeji xannen maran debu beenu ga ni Tuuro do Cidoni yi, ¹⁸nan ri Isa digaamun terinka, d'a n'i wattun sahandi. Jinnanwattun ga ni soro beenu yi, kun saha. ¹⁹Jama ke su ɻ'a mulla nan kat'a yi baawo senbe yogo ni gill'a yi, a ga ni soron su sahandini.

[Sawoyen do bone]

²⁰Isa d'i yaaxon wutu n'i xarallenmon faayi, a ti:

«Sawoyen w'axa danja, axakun beenu ga ni misikiino yi,
baaw'axa yan jaana **Alla Tunkaaxun** noxon ɳa!»^e

²¹Sawoyen w'axa danja, dullen ga'axakun beenu yi saasa,
baaw'axa wa riini naxafan kita, a gabe!

Sawoyen w'axa danja, axakun beenu gaa wuunu saasa,
baaw'axa wa riini soyil!

²²Sawoyen w'axa danja, soron ga n'axa xoni, nan bar'axa yi,
n'axa ka, n'axa toxon bonondi do **Seren Renmen**
batten ɳa, ken ga ni nke yi.

²³Ken ga na jaŋ'axa yi, xa sawo, axa nan bonte naxaliyen
maxa, baawo Alla wa taqi dare kinn'axa yi. I
xooxonu xa da **annabinyinmun** tooro kundun ya yi.

²⁴«Xa bone w'axa danja, axakun beenu ga ni bannanu,
baaw'axa d'axa xeerin kita nan duguta!

²⁵Bone w'axa danja, naxafan ga'axakun beenu maxa saasa, a
gabe,
baaw'axa wa riini dullu.

Bone w'axa danja, axaku beenu gaa soyini saasa,
baaw'axa wa riini suno nan wu!

²⁶Bone w'axa danja, soron su ga n'axa tiiga,
baaw'i xooxonu ni soro ya tiigana, soro beenu ga da du ja
annabinyinmun ɳa.»

^e6.20: Digaame ti digaame: «Baawo Alla Tunkaaxun n'axa ya danja.»

[*N'an xonnen xanu*]

²⁷Isa ti: «Axa kun beenu ga'in terinkana, n w'a koon'axa danja: xa d'axa xonnon xanu, xa siro katt'axa xonnon ḥa.

²⁸Soro beenu ga'axa langana,
xa duw'i danja.

Soro beenu ga'axa toorono,
xa da Alla ḥaag'i danja.

²⁹Sere ga na fentan kar'an xumen ḥa,
an n'an xumunta baanen xa koy'a kaman ḥa.

Sere ga n'an doroki xooren boos'an ḥa,
an n'an doroki lenmen xa tox'a kaman maxa.

³⁰Sere wo sere ga n'an ḥaaga,
an n'a kaman ku.

Sere wo sere ga n'an xallen wutu,
max'a tirind'a kaman ḥa.^f

³¹«An ga'a mulla soron kuttun na fo be ḥ'an danja, an xa na ken me ḥa soron danja.

³²Sell'axa gaa soro ya xanna tannu, soro beenu ga'axa mulla,
mani taqe tana n'axa danja?

Hari allankannanbalinun wa soro mulla, soro beenu ga'i mulla!

³³Sell'axa ga nta fo sire ḥaana sere danja ma sere be ga na fo siren n'axa danja, mani taqe tana n'axa danja?

Hari allankannanbalinun na ken me ya ḥaana!^g

³⁴Sell'axa gaa fo sumundini soro ya yi tannu, axa haqilen ga'a yi ti soro beenu w'axa saagana, mani taqe tana n'axa danja?

Allankannanbalinun xa wa me sumundin'i gaa me saagana!

³⁵Ganta, axakun ḥa, xa d'axa xonnon xanu, xa sir'i danja, xa d'i sumundi, axa n'axa haqilen bogu tanbo ke xa kanma. Axa wa

^f6.27-31: Mateeyo 5.38-42

^g6.32-33: Mateeyo 5.46-47

taqi dare kitana, axa wa jaana Kanmulaatedunken renmun ḥa,
baaw'aken yan siroono fiisirinwallun do soro burun danja.

³⁶Xa ja hinnaano yi,
x'axa Faaba ga ni hinnaanan ḥa moxo be.

³⁷Xa maxa kiite kutu sere kanma,
Alla xa nta kiite kutun'axa kanma.

Xa maxa sere jalagi,
Alla xa nt'axa jalagini.

Xa yanpa soron maxa,
Alla xa na yanp'axa maxa.

³⁸Xa da soron ku,
Alla xa n'axa ku.

A na xollen faga n'a tiigi m'a ga joxi n'a yill'axa juntan noxon
ḥa. Axa ga na soron ku xolle be noxon ḥa, Alla xa n'axa kuunu
ken xolle me ya noxon ḥa.»

[Munaafaxaaxun]

³⁹Isa yille ke taali xa koon'i danja, a ti: «Yaala finkinte ra w'i
me finkinte geesunu ba? Ken ḥa, i filli su nta wareene gunban
noxon ḥa ba? ⁴⁰Xarallenma su nta xot'i xaranmoxo yi, xa
xarallenma su ga na xara t'i moxon ḥa yinme ya, a wa jaana
xoy'i xaranmoxo. ⁴¹Sokke be ga'an waixin yaaxen noxon ḥa,
mani n'an walla ken faayinden ḥa n'a toxo solle be ga'an yinme
yaaxen noxon ḥa, an yaaxen nta ken ḥa? ⁴²Anken ra na tin'an
waixin danja kan moxo ti: “N waaxi, dugu n na ke sokke
bog'an yaaxen noxon ḥa”, n'a toxo solle be ga'an yinme yaaxen
noxon ḥa, an yaaxen nta ken ḥa? Ke munaafaxi ke! Solle be
ga'an yinme yaaxen noxon ḥa, ken bagandi fina, ken ḥa, an na
fo laaba siri nan katu sokken bakk'an waixin yaaxen noxon
ḥa.^h

⁴³«Ken ya ni, yitti sire nta ren majante renmunu, yitti
majante xa nta ren sire renmunu. ⁴⁴Yitte su wa tuyiini t'a
renmen ḥa: tururenme nta fateene saasinyitte yi, mango xa nta
fateene saasinyitte yi.

^h6.41-42: Mateeyo 7.3-5

⁴⁵«Sondon siren gaa sere be yi, a na fo siren ya jaana, sondon buren gaa sere be xa yi, a na fo buren ya jaana. Sondomen fakkan ga ni ti fo be yi, ken yan bakka seren raqen ja. ⁴⁶Axa tin'in danja "O Yinmanke, o Yinmanke" mani ya, a ga na ji n gaa fo be koon'axa danja, axa ga nta ken deberini? ⁴⁷Sere be gaa riini katt'in ja, a ga'in digaamun terinkana nan golli t'i ya, n w'a koon'axa danja ken kaman do sere be ga n baana: ⁴⁸a do sere ya n baana, sere be ga'i xuben tagana: a ga da kunmen jaaba m'a gaa kineene jiija xoten ja, na xuben taaxund'a kanma. Kan xoore ri, jaamen ro xube ke yi, x'a ma katu fo wo fo jaan'a yi, baawo xube ke tage nan siro. ⁴⁹Xa sere be ga'in digaamun terinkana, a ga nta gollini t'i ya, ken do sere ya n baana, sere be ga da xuben taga jiijen kanma kundu n'a j'a ma kunme jaaba. Jin ga jaami katti xube ke yi, a xos'a kara n'a su xanundi.»ⁱ

[Isa da sorodaasinxirise yogo komo yugon sahandi]

¹Bire be Isa ga duguta sefen ja jama ke danja, a daga
7 Kapperinahumu. ²Sorodaasinxirise yogo ji ken debe yi, a komo yugon fin ga n lij'a danja siri. Komo yugo ke jangiranten ni xoy'a gaa kalla. ³Sorodaasinxirise ke ga da Isa fin mugu, a da Yahuudiyan xirisu yagonu xayi katt'a yi, i nan dag'a muur'a max'a nan r'i komo yugon sahandi. ⁴I daga katti Isa yi n'a jaaga siri nan t'a danja: «An nan xawa ke sorodaasinxirise deemana ⁵baaw'a w'o xabiilan mulla, a du yan d'o **allanxarankan** tag'o danja.»

⁶Ken ya ni, Isa d'i daga doome. I ga ja xoy'i wa kineene kan ja tannu, sorodaasinxirise ke d'i menjanju yagonu xayi nan t'i n dag'a k'a danja ti: «O Yinmanke, maxa du sxuxula, baaw'an nan r'inke kan ja, nke do ken nta xawa. ⁷Ken ya saabuda ni, n d'a faayi t'in yinme ma xawa dagan'an sagata. Xa, sefe yogo ko tannu, ken w'in komo yugon sahandini. ⁸Baawo xirisu yagonu w'inke yinme kandana, sorodaasinu yagonu w'in xa kandan noxon ja. N ga na t'i baane be danja "Daga ke noqu yi!" a wa dagana; n ga na ti baane be danja "Li yere!" a wa riini; n ga na

ⁱ6.47-49: Mateeyo 7.21-27

t'in komo yugon danja "Ke deberi!" a w'a deberini.»⁹ Isa ga da ku sefo mugu, sorodaasinxirisen fin xosi liŋ'a danja. A d'i falle faayi jama ke yi nan t'i danja: «N w'a koon'axa danja ti n ma ke danqanaaxu me wori, hari *Banisirayilanko* yi.»

¹⁰Sorodaasinxirisen menjannjun ga saage katt'a y'i kan ɳa, i d'a ni komo yugon yonkin saha.^j

[Isa da yaxare yogo renmen furen ɳalindi]

¹¹Ken falle Isa daga debe yogo yi, a toxon ni Nayini; a xarallenmon do jama gabe daga d'a batten ɳa. ¹²Ayiwa bire b'a ga tinko deben roraqen ɳa, a do soron xosi gem'i do maxanbaane yogo furen gaa telle xaburon ɳa. Maxanbaane ke baane yan ni saaxen maxa, saaxe ke xa kiina jii ga bono. Deben sere gabe daga do saaxe ke batten ɳa xaburon ɳa. ¹³O Yinmanken ga da saaxe ke wori, a hinneyen d'a raga siri, a t'a danja: «Maxa wu!» ¹⁴A daga katti fure ke yi nan kati sanbaxan ɳa; a ga ni soro beenu maxa, i sigi. A ti: «Maxanbaane ke, n d'an ɳaamari, giri!» ¹⁵Fure ke xosi giri nan taaxu n'a ja sefen ɳa. Isa d'a saaga saaxen ɳa. ¹⁶Soro ku su kanu, i gaa Alla tiigan'i gaa tini: «*Annabinyin* xoore yogo bang'o danja yere; Alla faayindi katt'i soron ɳa!» ¹⁷Ke xibaare sanqi do Yahuuda maran su yi, do maranu beenu ga'a tinkoyen ɳa.

[Yahaya d'i xarallenmon xayi katti Isa yi]

¹⁸Yahaya xarallenmon da ku fiinu su laxam'a danja kason ɳa. A da fillo xir'i yi, ¹⁹n'i xayi katt'o Yinmanken ɳa, i nan dag'a tirindi ti: «Yaal'an ya ni ke be ga n xawa riini ya ba, m'o nan xawa sere tana ya dukku?» ²⁰Soro ku ri katti Isa yi, i t'a danja: «Yahaya Wanqindaana yan d'o xay'an ɳa t'o nan r'an tirindi ti: "Yaal'an ya ni ke be ga n xawa riini ya ba, m'o nan xawa sere tana ya dukku?"» ²¹Ken sigira yi, Isa da watunta gab do jangiranta gab sahandi; a da jinna burun xata bakka soro gab yi, na finkinta gab yaaxon wuji. ²²Ken falle, a da Yahaya faaru ku jaabi, a t'i danja: «Axa ga da fo be wori, d'axa ga da fo be mugu, xa daga ken laxami Yahaya danja: finkinton yaaxon

^j7.1-10: Mateeyo 8.5-13

wuni, jogooninton teremoxon siro, fatanwattiburigumun saha, lungunton torun wuni, furun wulli, *Xibaari Lijen* koni misikiinon danja.²³ Sawoyen wa sere danja, sere be sikkante ga nt'in fin ḥa!»^k

²⁴Faaru ku ga saage, Isa sefe Yahaya xibaaren kanma jaman danja nan ti: «Axa daga mani faayi gun laate ke yi? Axa ma daga xoren xooni faayi fanken ga'a yonkono de!²⁵ Axa daga mani xa faayi kuja? Axa daga yugo yogo ya faayi, dakkabanan yiraamun ga'a yi ba? Xa soro beenu gaa yiran jonko xoton rondin'i gaa bireene neema xooren noxon ḥa, kun na funkaman kaanun ya noxon ḥa.²⁶ Ken kuja, axa daga mani xa faayi kuja? *Annabinyinme* ba? Yabo, annabinyinme yogo! N w'a koon'axa danja ti, a nan xoora hari annabinyinmen ḥa.

²⁷Baawo Alla Kitaaben d'a ya fin ko ti: “Ayiwa, n w'in xayifaaren denn'an kaane, a n'an killen sirond'an kaane.”^l²⁸ N w'a koon'axa danja, yaxare su ma renme saara, renme be ga n fasu Yahaya yi. Ganta, a su ga n fasu ke be yi *Alla Tunkaaxun* noxon ḥa, ken ya n fasu Yahaya xa yi.²⁹ Sere wo sere ga da Yahaya digaamun terinka, hari *sagalliragaano*, i su tojondi ti Alla tolonjonten ni, i duje *wanqiini* Yahaya yi.³⁰ Ganta, *Farisigankon* do *sariyanxaranmoxonun* bara wanqiini Yahaya yi. Alla ga ni fo be mull'i danja, i bara ken ḥa.»

³¹ Isa yille tini xadi: «N ra na lenki soron do mani katta me yi? I do mani nan baana?³² Lenki soron wa xoyi leminu beenu gaa taaxunu sangaberan ḥa, yogonu gaa tini kuttun danja: “O da dinmen tim'axa danja, axa ma rege; o da sunon wuyen wu, axa ma wu.”³³ Baawo Yahaya Wanqindaana ri, soron kuttun ga ji ke be yigana, aken ma ji ken yigana, a ma ji dolo minni; axa ti: “Jinnan ya n'a yi”.³⁴ *Seren Renmen* ri, a wa yigeene, a wa minni; axa ti: “Ke yugo ni yiganfare do minnaana xoore ya yi, a menjanjun ga ni sagalliragaanon do golliburijanjananon ya

^k7.18-23: Mateeyo 11.2-6

^l7.27: Malaxi 3.1

yi.”³⁵ Ganta, soro beenu ga tojondi ti Alla gollen ɳa, i d'a killen tera.»^m

[Isa wa Farisiganke yogo kan ɳa]

³⁶ **Farisiganke** yugo yogo da Isa xiri yigayen ɳa, i kan ɳa, a toxon ga ni Simo. Isa ga ro yugo ke kan ɳa, a saxunanlaxi nan yige.³⁷ Ayiwa, yaxarinsangaana yogo ni ken debe yi, a ga d'a mugu ti Isa ri yige Farisiganke ke kan ɳa, a da worodonme yogo faga ti te timi lijen ɳa, worodonme be ga deberi ti gidi faranpare yi, a d'a daga non ɳa.³⁸ A daga sigi Isa falle, a taanun ɳa. A wu na Isa taanun safindi t'i yaaxanjin ɳa. Ken falle, a d'i yinten ɳa na taanu ku suusa. A d'i tiigi na te ke daar'i ya.

³⁹ Farisiganke yugo ke be ga da Isa xiri yigayen ɳa, a ga da ken wori, a ti du danja: «Sellı ke yugo ga ni **annabinyinmen** ya yi tonjun ɳa, ke yaxare be gaa katt'a yi, a w'a tuun'a ga ni ke be yi: yaxarinsangaana.»

⁴⁰ Isa ti Farisiganke ke danja: «Simo, sefe w'in maxa, n ga'a mulla n'a k'an danja.» Farisiganke ke ti: «A ko ke, Xaranmoxo!»⁴¹ Isa ti: «Ke ja yugo yogo ya yi, a xaalisin tanbon ni soro filli ya. A kamo karagi gode tanbon ni baanen ɳa, tankarage gode ni baanen xa yi.⁴² A ga d'a wori ti fo nt'i filli baananbe su maxa, i ra ga'i tugana, a yanp'i filli su tanbon ɳa. An sinmeye maxa, i filli ya, ko na yugo ke xanna siri?»⁴³ Simo ti: «N sinmeye maxa, tanbo xooren gaa ke be xannen ɳa, ken ya n'a xanna siri.» Isa t'a danja: «An da tonju ko.»

⁴⁴ Ken fall'a jonkoyi katti yaxaren ɳa, nan ti Simo danja: «An yaaxen nta ke yaxare yi? Ayiwa, n ga r'an kan ɳa, an ma ji kin'in ɳa n ga'in taanun wanqini, x'aken ɳa, a d'in taanun wanqi t'i yaaxanjin ɳa, n'i suusa t'i yinten ɳa.⁴⁵ An m'in kuuni siri, xa gelli n ga r'an kan ɳa, a do saasa naxa, aken w'a kanma n'in taanun tiigi.⁴⁶ An ma te daar'in yinmen ɳa, x'aken da te timi lijen daar'in taanun ɳa.⁴⁷ Ken ya saabuda n ga'a koon'an danja ti, a ga da xanuyi xoore ke be koyi kundu, ken d'a koyi t'a junuubu gabe ke su xafar'a danja. Xa, yanpayen ga na jaŋi

^m7.24-35: Mateeyo 11.7-19

sere be maxa junuubu buccinnen ja, ken kama nta xanuye gabe koyini.»

⁴⁸Ken falle Isa ti yaxare ke danja: «An junuubunun xafar'an danja.» ⁴⁹Soro beenu d'a ga ni yigeene doome, kun ti du danja: «Ke yugo ni ko xa yi, a gaa hari junuubunun xafarini?» ⁵⁰Xa Isa ti yaxare ke danja: «An danqanaaxun d'an kisi. Daga, xeeri wa d'an ja!»

[Yaxaru beenu ga da Isa d'i xarallenmon deema]

¹Ken falle, Isa daga debi xooron do debi lenmun ja, na **Alla**
8 Tunkaaxun Xibaari Lijen gangu non ja. A xarallenmon tanmi do fillon ji d'a batten ja, ²kafiini yaxaru ygonu yi, a ga da jinna burun xata bakka ku beenu ya, n'i wattun sahandi, xo: Mariyaamu, i gaa tin'a danja Mariyaamu Magadalanke, jinna buru neri ga xate bakka ke be ya, do ³Yowaana, aken ga ni tunka **Heerodi** kan tangandaana Cuusa yaqen ja, do Susaana, do yaxarin gabu tananu. Yaxaru ku da Isa d'i xarallenmon deema t'i naaburen ja.

[Isa ga da masayila be ko niijen moxon kanma]

⁴Jama xoore da me ji Isa banjen ja, i ga ri nan giri debu gabu yi. A da ke **masayila** k'i danja ti: ⁵«Soxaana yogo giri nan dag'i ten sanqi. N'a toxo sanqindini, soxoodinu ygonu yere do killen xannen ja, dangaanon ter'i kanma, yelinjun ri n'i soppi. ⁶Soxoodinu tananu yere koccinoqun ja. I ga funti, a ma dall'i kaawa, baawo muloye gabe nta niijen ja. ⁷Soxoodinu tananu xa yere xixinenoqun ja. I do xixinen su funti doome, xa xixinen ri na fo sanqinte ke raga n'a kaba xoorono. ⁸Xa, soxoodinu tananu yere niija siren ja. I funti nan xoro nan kare. Soxoodi funci baane su jogoden da kame funci funcu.» Isa yille ferenpentini nan ti: «Sere be ga'a mulla na fo faamu, a kaman nan terinke siri!» ^{n o}

ⁿ**8.8:** Digaame ti digaame: «Toron gaa sere be yi, a kaman nan terinke siri!»

^o**8.4-8:** Mateeyo 13.3-9, Maraka 4.3-9

[Isa da masayila ke wure k'i xarallenmon danja]

⁹Isa xarallenmon d'a tirindi masayila ke wure yi. ¹⁰A t'i danja: «*Alla Tunkaaxun* gundonun tuwaaxun kin'axakun ya yi, x'a masayilanman ya ni soro kuttun danja. Ken ya saabuda ni: i wa faayindini, x'i nta worindini; i wa mugiini, x'i nta faamini.^p

¹¹«Ayiwa masayila ke wure faayi ke: “*Soxoodi*”: ken wure ni Alla Digaamen ya yi. ¹²«*Killen xanne*»: ken wure ni soro beenu gaa Alla Digaamen mukku ya yi, xa Ibiliisa n'a xiili bakk'i sondomun ḥa kuud'i nan maxa tojond'i gaa kisiini.

¹³“*Koccinnoqu*”: ken wure ni ya, soro beenu gaa Alla Digaamen mukku n'a raga ti sawoye yi. X'a niimun ma tont'i sondomun ḥa; i tojondiyen ni wuccinne ya yi baawo Ibiliisa ga n'i jaarabi tannu, danqanaaxun na dugut'i ya. ¹⁴«*Xixininnoqu*»: ken wure ni soro beenu gaa Alla Digaamen mukku ya yi, xa duna hanmin d'a naaburen d'a daxanmen na r'i sondomun ḥa n'i danqanaaxun bonondi, xoyi jogode be gaa kaawa n'a tox'a ma funcu. ¹⁵“*Nijna sire*”: ken wure ni soro beenu gaa Alla Digaamen mukku, i ga'a ragana ti sondon sire yi, sondome be xalasinten ga ni: i gaa tigitini t'a yi, ken gaa jaana sababu yi, i gaa Alla sagon batta.^q

[Lanpan masayila]

¹⁶«Sere su nta lanpa kunmu na xolle bifind'a yi, walla xa, n'a taaxundi xaraxa wure. Xa ganta, an n'a jongini ya, kuudo soro beenu gaa roono konpen noxon ḥa, i na xurayen wori. ¹⁷Fo wo fo muxunten ga ni, a wa riini bogu xurayen ḥa; fo wo fo ga ni gundo yi, a wa riini bange nan ware xurayen ḥa koota yi. ¹⁸Ken kunja, xa d'axa terinkandimoxon tu siri! Baawo tuwaaxu yogo gaa sere be maxa, a kaman ga na golli t'a yi, fo wa tallan kafiin'a tuwaaxun ḥa; xa tuwaaxu buccinne gaa sere be maxa, a kaman ga ma golli t'a yi, a wa dugutan'a kaman ḥa.»^r

^p**8.9-10:** Mateeyo 13.10-13, Maraka 4.10-12

^q**8.11-15:** Mateeyo 13.18-23, Maraka 4.13-20

^r**8.16-18:** Maraka 4.21-25

[Isa ma d'a waaxinun r'a wori]

¹⁹Isa ma d'a waaxinun r'a bannjen ɳa; xa jaman gaboyen saabuda, i ma katu nan joof'a yi. ²⁰I ti Isa danja: «An ma d'an waaxinun faayi sikki sellan ɳa, i w'a mulla, i d'an na me wori.»

²¹Isa t'i danja: «Soro beenu gaa Alla Digaamen terinkana n'a batu, kun ya n'in ma d'in waaxinun ɳa.»^s

[Isa da fanka xoore sigindi jin kanma]

²²Koota yi, Isa d'i xarallenmon ro fuuren noxon ɳa, a t'i danja: «O n kare nan daga xaaren kuta baanen ɳa.» I janbandi.

²³N'i toxo jin kanma telle, xenqon da Isa wutu. Fanka xoore xosi giri xaaren kanma: jin joppe roono fuuren noxon ɳa m'a gaa jaana xoy'i wa fakka nan yanqa t'i ya jin wure. ²⁴Xarallenmon tinko Isa yi ken ya yi n'a wulli, i gaa luukene ti: «Xaranmoxo, xaranmoxo, o faayi toqo de!» A giri nan doxo fanken do banbuusu xooron ɳa, i su sigi nan mulo. ²⁵Ken falle, a ti xarallenmo ku danja: «Axa danqanaaxun na minna yi keeta?» I kanu siri, nan kaaw'a yi; i ti me danja: «Mani seran xabiila xa ni ke yugo yi, a gaa hari fanken do jin kandana, i ga'a dorono!»^t

[Isa da yugo yogo sahandi jinna burun ga'a yi]

²⁶⁻²⁹Ken falle, i joofe Gerasankon maran ɳa, xaaren kuta baanen ɳa. Non do Galile maran jonkoyinten wa me yi. Isa ga yanqa bakka fuuren ɳa tannu, yugo yogo ri katt'a yi, jinna burun ga'a yi, yugo ke ni ken debe seren ya yi. A dalla yugo ke fata duuron gaa tereene, a fodanten gaa xaburon ya yi nan bara kaanun ɳa. Soron ji surunmen ya roon'a kittun d'a taanun ɳa, kuud'a nan sabati noqu baane. X'a j'n'a su kutunu ya, jinna ke ga'a kandana katti gun laaten ɳa.

Ayiwa, a ga da Isa wori, a luuke na du maxayanqand'a danja, na du war'a taanun ɳa nan ferenpenti ti: «N d'an nta kille, Alla Kallanken renme! N d'an xanjo, max'in tooro!» Yugon da ken ko baawo Isa ji jinna bure ke jaamarini ya, a nan bog'a yi. Jinna ke ji ga r'a yi ta gabe. ³⁰Ayiwa, Isa d'a tirindi, nan t'a

^s8.19-21: Mateeyo 12.46-50, Maraka 3.31-35

^t8.22-25: Mateeyo 8.23-27, Maraka 4.35-41

danja: «An toxo?» A ti: «N toxon ni “Jama”.» A da ken ko baawo jinna buren jaman ya n'a yi.³¹ Jinna buru ku da Isa jaaga, ti yanganqatan kun juppe be taaxunten ga'i kaane, t'a nan max'i den'a noxon ja.³² Ken d'a ni, kaadunfaringijen jaman ni yigeene giden kanma non kaaran ja. Jinna buru ku da Isa jaaga, t'a n'i war'i nan daga ro faringiju ku yi. A duj'i danja.³³ Jinna burun bogu yugon ja ken ya yi, nan daga ro faringiju ku yi. Faringiju ku xosi wuru yanqana giden ja, nan ro fannen ja, nan yool'a noxon ja.³⁴ Soro beenu ga ni faringiju ku nagaanini, i ga da ken wori, i wuru dagana na xibaare ke kinandi deben do dabbaayun ja.³⁵ Soron bogu nan daga xibaare ke fiiduxura. I ga kijne Isa yi, i d'a ni jinnan ga bogu yugo ke be yi, a wa taaxunu Isa kaaran ja, yiraamun w'a faten ja, a d'i haqilun wa doome. Soro ku kanu.

³⁶Ku beenu ga seede fi ke su yi, i da yugu jinnaburugume ke sahamoxon laxami soro ku danja.³⁷ Gerasa maran soron su d'a muuru Isa maxa, t'a nan daga bakk'i noqun ja, baawo xibaare ke d'i su kanundi. Isa ro fuuren noxon ja nan saage d'i falle yi.³⁸ Jinna burun ga bogu yugo ke be yi, a da Isa jaaga t'a n'i war'i nan toxo d'a batten ja. Xa Isa ma duj'a gaa riini d'i batten ja, a t'a danja:³⁹ «Saage katt'an soron ja. Alla ga da fo be j'an danja, an nan dag'a su laxam'i danja!» Ken ya ni, yugon daga. Isa ga da fo wo fo j'n'a danja, a d'a laxami deben soron su danja.^u

[Isa da Yaroosi ren yaxaren furen ȳalindi]

⁴⁰ Isa ga saage riini nan giri xaaren kuta baanen ja, jaman d'a gemundi baaw'a su yan j'n'a dukku.⁴¹ Yugo yogo ri katti Isa yi ken noqu yi, a toxon ni Yaroosi. A yan ni **allanxarankan** yinmanken ja. A da du wara Isa taanun ja n'a jaaga, t'a nan r'i kan ja.⁴² Baawo ren yaxarin baane be ga'a maxa, a wuyin gaa siino tanmi do fillo yi, a do yonkinbakken ni me yi.

Isa daganten ja yugo ke kan ja, a ni jaman naxan ja, i ga'a yonto-jontono telle.⁴³ Yaxare yogo ni jama ke yi, siino tanmi do fillo foronjoqen ga'a yi. A d'i naaburen su ro jaaranden

^u**8.26-39:** Mateeyo 8.28-34, Maraka 5.1-20

taara, xa sere su ma kat'a sahandini.⁴⁴ Isa fallakoyinten, a tink'a yi nan kat'a doroken kanpen ɳa. Ken sigira yi, a foronjoqen sigi.⁴⁵ Isa tirindindi ti: «Ko n kat'in ɳa?» Be su t'ike feti, Petero ti: «Xaranmoxo, an na jaman ya nax'i ga'an yontono.»⁴⁶ Isa ti: «Tonju, xa yogo kat'in ɳa baawo n d'a t'in du yi ti senbe yogo gir'in ɳa.»⁴⁷ Yaxaren ga d'a wori t'i ga da fo be ɳa t'a tuyi, a sarallanten ri Isa jon ɳa, na du war'a taanun ɳa, n'a ko soron su jon ɳa maana be ga sig'i ga kat'a yi, d'i ga saha sigira baanen ɳa moxo be.⁴⁸ Isa t'a danja: «N ma, an danqanaaxun d'an sahandi. Daga, xeeri wa d'an ɳa.»

⁴⁹ Na Isa toxo sefen ɳa, yogo do faaren ri nan giri allanxarankan yinmanke ke kan ɳa nan t'a danja: «An ren yaxaren bono, maxa xaranmoxo sxuxula xadi.»⁵⁰ Isa ga da ken sefe mugu, a ti Yaroosi danja: «Maxa jikkirankuti, sax'in ɳa tannu. An ren yaxare ke wa sahana.»⁵¹ Isa ga joofe kan ɳa, a ma duje sere tana gaa roono d'i ya, a ga ma ja Petero do Yoxanna do Yaaxuba yi, kafiini leminen ma d'a faaba yi.⁵² Soron su ni lemine ke wuunu, i gaa wurugeene. Isa t'i danja: «Xa maxa wu. A ma kara, a xenqene ya.»⁵³ I da Isa loqi, baaw'i saxunten j'a yi ti lemine ke kara.⁵⁴ Isa xosi yaxanne ke raga t'a kitten ɳa, n'i xannen d'a wutu kanmun ɳa nan ti: «Lemine, gir'an nan sigi!»⁵⁵ Ken sigira yi, yonkin saage yaxannen ɳa, a giri nan sigi. Isa t'i na yigande kin'a yi, a nan yige.⁵⁶ A saaraano ku kaawa ken ɳa siri. Isa t'i danj'i nan maxa fi ke laxami sere su danja.^v

[Isa d'i xarallenmon tanmi do fillon xayi]

¹ Isa d'i xarallenmon tanmi do fillon kafu me yi, na senben
9 do jaamariyen kin'i ya, i na jinna burun xata bakka soron ɳa, d'i na watunton sahandi. ²Ken falle, a d'i xayi tell'i na *Alla Tunkaaxun Xibaari Lijen* gangu do soron ɳa, d'i na watunton sahandi. ³ Isa t'i danja: «Axa ga na ni telle, axa do fo wo fo nan maxa daga do du yi: guma wo, fudi wo, yigande wo, xaalisi wo, axa do ku fo wo fo nan maxa daga. Axa do doroki filli nan maxa dag'axa xannen ɳa. ⁴Axa ga na ri debe wo debe yi, axa ga na yanqa ka be yi, xa maxa giri ken jaatigira yi nan daga yanqa ka

^v8.40-56: Mateeyo 9.18-26, Maraka 5.21-43

tana yi, o d'axa gaa gilli ken debe yi. ⁵Debe wo debe soron ga na bar'axa bisimillana, axa n'axa taanun konko na xoben bog'i ya, nan giri ken debe yi: ken w'a koyin'i ya t'i da fo bure ja.»

⁶Xarallenmo ku janbandi. I daga debun su yi na Xibaari Lijen gangu, do na watunton sahandi banje wo banje.^w

[Isa fin da Heerodi lasama]

⁷*Heerodi*, a ya ga ni maran goforoneerin ja, fo wo fo ga janji, a d'a su mugu. A lasame baawo soro ygonu ni tini: «Yahaya Wanqindaana yille jaliini.» ⁸Ygonu ni tini: «*Annabi* Eliya yan yille riini xadi.» Ygonu xa ni tini: «Annabinyin fano ku yogo ya faay'a ga yille jaliini.» ⁹Heerodi ti: «N yinme yan da jnaamariyen kini, i da Yahaya yinmen kutu bakk'a yi. N gaa ke xibaare su mukku yugo be kanma ni ko xa yi?» A d'a xanu na Isa wori.^x

[Isa da jaman yigandi]

¹⁰Ayiwa, Isa *Faarun* ga yille riini, i ga da fo wo fo ja, i d'a su laxam'a danja. A d'i duran daga kaara yi katti debe yogo yi, a toxon ga ni Besayida. ¹¹Xa soron ga da ken tu tannu, i daga d'a batten ja. Isa d'i bisimilla siri, a sef'i danja *Alla Tunkaaxun* kanma, a da watunton xa sahandi. ¹²Kiyen ga tinko xenne, xarallenmo ku tanmi do fillon tinko Isa yi nan t'a danja: «An nta jaman wall'i nan daga debun do dabbaayu beenu gaa tinkoyen ja, m'i wa yigande do saxura kitta non ja, baaw'o na gunnen ya yi yere.» ¹³Isa t'i danja: «Axa kun yinmenu na yigande kin'i ya ke!» I t'a danja: «Buurunu karagi do jexo filli baane ya n'o maxa. Walla xa, an n'a mulla, o nan daga yiganden ya xobo ke jama su danja ba?» ¹⁴Baawo wujuunu karagi yugo me ni jama ke ya. Isa t'i xarallenmo ku danja: «Xa da soron taaxundi sappa sappanun ja, sappa su nan ja tankarage sere me yi.» ¹⁵Xarallenmon d'a ja ken moxo yi, i da soron su taaxundi. ¹⁶Ken falle, Isa da buurunun karagi do jexo ku filli wutu, a d'i yaaxon wutu kanmun ja na Alla tiiga yigandu ku yi.

^w9.1-6: Mateeyo 10.1, 9-11; Maraka 6.6b-13

^x9.7-9: Mateeyo 14.1-2; Maraka 6.14-16

A d'i kutu-kutu n'i kini xarallenmon ḥa t'i n'i taxandi jaman ḥa.
¹⁷I su yige nan fogu. Buurun do næxe be kutten ga toxo, ken da kando tanmi do fillo faga.^y

[*Isa d'i xarallenmon tirindi t'ike ni ko yi?*]

¹⁸Koota yi Isa ji Alla jaagan'i duran ḥa, a xarallenmon j'a kaaran ḥa. A d'i tirindi ti: «Soron tini n ni ko yi?» ¹⁹I ti:
 «Yogonu ti, an ni Yahaya Wanqindaana ya yi, yogonu ti, an ni Eliya ya yi, yogonu xa ti *annabinyin* fano ku baananbe yan yille ḥaliini.» ²⁰Isa t'i danja: «Axakun xa, axakun ti n ni ko yi?» Petero ti: «An ni Alla *Alimasiiwun* ya yi.» ²¹Isa d'i gongo n'a xotond'i maxa, t'i nan max'a ko sere su danja.^z

²²A yille tini: «Nke be ga ni *Seren Renmen* ḥa, n riini toore ya: xirisun do *sadaxakinandaanon yinmankon* do
sariyanxaranmoxonun wa riini bar'a yi, i wa riin'a faatindi, a faatiye bita sikkandin ḥa, a wa yillene ḥaliini.»^a

[*Seren gaa Isa batta moxo be yi*]

²³Ken falle, a ti soron su danja: «Sere be ga'a mulla nan sukke d'in batten ḥa, a kaman nan kaar'i yinme yi, n'i kasanke wutu do du batten ḥa^b koota su, nan sukke d'in ḥa. ²⁴Baawo sere wo sere ga'a mulla, i dunarakutuyen ya nan siro tannu, ken kaman wa kumeene laaxara bireye siren ḥa. Xa sere wo sere dunarakutuyen ga na bono d'inke ya batten ḥa, ken kaman laaxara wa siroono. ²⁵Sere be ga na duna muuman kita nan bon'i yinme yi, nan halaki laaxara, ken na mani siroon'a kaman ḥa? ²⁶N toxon d'in sefon yaagun ga na ni sere be yi, nke be ga ni *Seren Renmen* ḥa, n xa wa yaagunu t'a kaman ḥa, koota be a ga na r'i nooron d'i Faaba nooron do maliika sennun nooron

^y**9.10b-17:** Mateeyo 14.13-21; Maraka 6.32-44

^z**9.18-21:** Mateeyo 16.13-20; Maraka 8.27-30

^a**9.22:** Mateeyo 16.21; Maraka 8.31

^b**9.23:** Digaame ti digaame: «n'i salibin wutu.» Ke wure ni nan duje ti kallen ḥa xoyi Isa moxo.

noxon ja. ²⁷N w'a koon'axa danja tonjun ja ti, soro beenu gaa yere, yogenu nta kalla n'a tox'i ma **Alla Tunkaaxun** wori.»^c

[Isa sawuran yille]

²⁸Koye me Isa dan ku digaamu konjen falle, a sege gide yogo kanma, nan daga Alla jaaga non ja. A do Petero do Yoxanna do Yaaxuba yan daga doome. ²⁹N'a toxo allanjaageyен noxon ja, a yeeson sawuran yille, a yiraamun xa xura m'i nan jaali. ³⁰Ken sigira yi, yugu filli xosi ri katti Isa yi, i d'a gaa sefene, soro ku filli ni **annabi** Muusa do annabi Eliya ya yi, ³¹i ni Alla nooron noxon ja. Isa ga n xawa dagana Alla sagon tinmandi Yerusalaamu nan faati non ja moxo be, i d'a ni sefene ken ya kanma. ³²Ken da Petero d'i kappallenmon ni xenqo juppe noxon ja. X'i ga wulli, i da yugu ku filli do Isa wori, i gaa nooron noxon ja. ³³Bire be yugu ku ga ni gilli Isa yi, Petero t'a danja: «Xaranmoxo, a siro de, o gaa yere yi. O na guppu sikki sigindi: baan'anke danja, baane Annabi Muusa danja, baane Eliya danja.» Xa Petero ma j'n'a tu, i gaa fo be kono. ³⁴N'a toxo sefen noxon ja, tabulle yogo ri xuf'i ya, xarallenmo ku ga ro tabullen noxon ja, i kanu. ³⁵Sefexanne yogo xosi bogu tabulle ke noxon ja nan ti: «Ke n'in Renme ke be n ga d'a sugandi ya yi; xa d'a sefon terinka!» ³⁶Sefexanne ke ga dangi tannu, Isa baane yan toxo beran ja. Xarallenmo ku kuuru, i ga da fo be wor'a waxatin ja, i m'a laxami sere su danja.^d

[Isa da murunte yogo sahandi, jinna buren ga j'n'a yi]

³⁷A bita fillandin ja, Isa do xarallenmo ku sikki yanqa gilli giden kanma. Jama xoore ri na Isa gemundi. ³⁸Yugo yogo xosi luuke jama ke noxon ja nan ti: «Xaranmoxo, n d'an xanjo, n renmen faay'in danja, a baane ya n'in maxa! ³⁹Jinna bure yogo ya n'a yi, jinna ke ga na r'a yi, a luukene ya, a n'a kaawandi, ma baabon ga bog'a raqen ja. A nt'a walla, a ga m'a tooro moxo burun ja ya falle. ⁴⁰N d'an xarallenmon jaaga, t'i na jinna bure ke xata bakk'a yi, x'i konto.» ⁴¹Isa ti: «A na xo nke gaa du

^c9.23-27: Mateeyo 16.24-28; Maraka 8.34-9.1

^d9.28-36: Mateeyo 17.1-9; Maraka 9.2-10

tanpindin'axa danja xafun ya yi! Axa na fi faamunu kan bire? An renme ke riiti yere!»⁴² Leminen daga katti Isa yi. A ga tink'a yi tannu, jinna buren d'a sedi niijen ḥa n'a kaawandi. Xa Isa ga doxo jinna ke yi tannu, a bogu leminen ḥa. Leminen saha, Isa d'a kini faaben ḥa. ⁴³Soron su kaawa **Alla tunkaaxun** ḥa.^e

[Isa se'i faatiyen kanma xadi]

Be su toxo kaawana Isa gollun ḥa, a t'i xarallenmon danja:
⁴⁴ «Xa d'in dan ku sefo terinka siri: nke be ga ni **Seren Renmen** ḥa, n wa riini r'in xonnon kittun ḥa.»⁴⁵ X'i m'a sefe ke faamu. Alla d'a wure muxund'i ya, ken ya saabuda ni, i ga m'a faamu. I xa ma saago na Isa tirindi sefe ke maanan ḥa.^f

[Ko ni seri xooren ḥa?]

⁴⁶Xarallenmon ji masalanja, i da me tirindi ti: «Ko n'o su seri xooren ḥa Alla banje?»⁴⁷ Isa d'a tu, i sinmeyen ga ni ke be yi. A xosi lemine yogo raga n'a sigind'i kaaran ḥa⁴⁸nan t'i danja: «Sere be ga na ke lemine me raga moxo sirin ḥa nke sababun ḥa, a kaman d'inke yinme ya raga moxo sirin ḥa. Sere be ga n'inke raga moxo sirin ḥa, a kaman da ke be ga d'in xayi ya raga moxo sirin ḥa. Baawo sere be ga ni axa su wureeranken ḥa, ken kaman ya n xoor'axa su yi.»^g

[Sere be barante ga nt'axa yi, a kaman n'axa yogo ya yi]

⁴⁹Ken falle Yoxanna ti Isa danja: «Xaranmoxo, o da sere yogo wori, a gaa jinna burun xatana bakka soron ḥa t'an toxon ḥa. O d'a kab'a yi, baaw'a sukkanten nta d'an ḥa xoy'o moxo.»⁵⁰ Isa t'a danja: «Xa max'a kab'a yi, baawo sere be barante ga nt'axa yi, a kaman n'axa yogo ya yi.»^h

[Samariya maran debe yogo ma duje Isa bisimillana]

⁵¹Isa gille duna yi nan sege kanmun ḥa waxatin ga tinko, a da Yerusalaamu dagayen kanda n'a xotondi siri.⁵² A da soron xayi

^e9.37-43: Mateeyo 17.14-21; Maraka 9.14-29

^f9.43b-45: Mateeyo 17.22-23; Maraka 9.30-32

^g9.46-48: Mateeyo 18.1-5; Maraka 9.33-37

^h9.49-50: Maraka 9.38-41

dagana du kaane. Soro ku ga daga, i ro **Samariyankon** debe yogo noxon ɳa, na yanqara feera kut'a danja.⁵³Xa Samariyankon ma duŋ'a bisimillana baaw'a dangini nan daga Yerusalaamu ya.^{i 54}A xarallenmo Yaaxuba do Yoxanna ga da ken mugu, i ti: «O Yinmanke, an w'a mulla, o na yinben yanqandi gilli kanmun ɳa n'i halaki ba?»⁵⁵Isa teŋ'i ya nan dox'i ya.^{j 56}I giri non ɳa ken falle nan daga debe tana yi.

[Sere be ga'a mulla nan sukke do Isa yi]

⁵⁷I gaa do killen ɳa telle, yogo ti Isa danja: «N wa sukkeene d'an batten ɳa, an ga na daga loolo.»⁵⁸Isa t'a danja: «Kunmen wa junqumun maxa, sonkan wa yeliŋun xa maxa, ganta nke be ga ni **Seren Renmen** ɳa, noqu su nt'in maxa n ra ga'a jaana tuumara yi.»⁵⁹Isa ti yogo tana danja: «Sukke d'in ɳa.» Xa ken t'a danja: «Xaranmoxo, n terinka, n faaba ga na bono bire be, n na sukke d'an batten ɳa.»^{k 60}Isa t'a danja: «Furun war'i n'i furun suturi; x'anken ɳa, daga **Alla Tunkaaxun** fin gangu soron danja!»^{l m 61}Yogo tana xa t'a danja: «N wa sukkeene d'an ɳa, Xaranmoxo, x'in terinka, n nan daga sar'in kaadunkon ɳa fina.»⁶²Isa t'a danja: «Sere be gaa soxono ti sarin ɳa, a ga'i falle faayini, ken kaman ra nta jaana Alla Tunkaaxun noxon ɳa, baaw'a ma gollen rag'i sooben ɳa.»

[Isa da tanjere do xarallenmo filli xayi dagana gangundi]

ⁱ**9.53:** Xonnaaxu xasen yan ji Samariyankon do Yahuudiyunun naxa, ken ya saabuda n'i ga ma jn'a mulla Galilenkon gaa dangini t'i maran ɳa nan daga Yerusalaamu.

^j**9.55:** Kitaabu yogonu d'a kaf'a yi ti: nan ti: «Axa m'a tu butte be ga'axa yi de! Seren Renmen ma ri soron yonkin bonondinden xanne maxa, x'a ri ya n'i kisi.»

^k**9.59:** Tuwaano yogonu sinmaye maxa, a wure ni ya: «N w'in faaba sorogo fina saad'a gaa kalla.»

^l**9.60:** Tuwaano yogonu sinmaye maxa, a wure ni ya: «Furun suturiyen fet'an golle yi, daga Alla Tunkaaxun fin gangu soron kuttun danja!»

^m**9.57-61:** Mateeyo 8.18-22

10 ¹Ken dangiyen falle, o Yinmanken da tanpere do xarallenmo filliⁿ tana sugandi n'i xayi dagana, fillo fillo du kaane, i ga n xawa dagana debe wo debe yi do noqu wo noqu yi. ²A t'i danja: «Soron wa no, i gaa kandayen mulla, xa **Xibaari Lijen** gangundaanon ma gaboo. Ken kuja xa d'a muuru Alla max'a na Xibaari Lijen gangundaanon gabondi.^o ^p ³Ayiwa, xa daga! N d'axa xayi dagana xo jaxallenmun gaa dagana turunjun naxa moxo be. ⁴Axa do xaalisi nan maxa daga do du yi, axa do booto nan maxa daga, axa do teppu nan maxa daga. Kuujinden nan max'axa mungundi d'axa dagayinmen ɣa. ⁵Axa ga na ro ka be noxon ɣa, axa nan kuujindi fina nan ti: “Salaamaaleeku.” ⁶Selli sere gaa ken ka yi xeeridunke ga ni, axa kuujinden duwaawun wa xenn'a kaman ɣa; xeeridunke ga nta non ɣa xa, axa kuujinden duwaawun wa saagene katt'axa yinmenu yi. ⁷Axa ga na yanqa ka be noxon ɣa, i ga na yigande be kin'axa yi, axa n'a yiga; i ga na minifo be kin'axa yi, axa n'a mini. Baawo gollinjanjaanan nan xaw'i tugaadin kitana ya. Axa nan maxa giri ka yi nan daga yanqa ka tana yi. ⁸Axa ga na ro debe be ya, i ga n'axa bisimilla, i ga na yigande be kin'axa yi, axa n'a yiga. ⁹Axa na ken debe watunton sahandi, axa n'a ko debidunkon danja ti: “**Alla Tunkaaxun** tink'axa danja.” ¹⁰Xa, axa ga na ro debe be yi, i ga ma duŋ'axa bisimillana, axa na daga beddun ɣa nan ti: ¹¹“Hari xobe be gaa sax'o taanun ɣa, axa deben noxon ɣa, o w'a konkono bakk'o taanun ɣa, n'a tox'axa maxa yere. Xa ganta, axa n'a tu ti Alla Tunkaaxun tinko.”» ¹²Isa yille tini: «N w'a koon'axa danja tonjun ɣa ti kiiten kootan ɣa, ken debe soron yanganqatayen wa buroono diinanta Sodome^q soron yanganqatayen ɣa.»

ⁿ**10.1:** Tanpere ya safanten na kitaabu yagonu ya.

^o**10.2:** Digaame ti digaame: «Soxanten siro, xa fataanon ma gaboo. Ken kuja, xa d'a muuru soxantegumen max'a na soro tananu kafu fataanon ɣa.»

^p**10.1-2:** Mateeyo 9.37-38

^q**10.12:** Alla da yinben ya yanqandi gilli kanmun ɣa na Sodome deben halaki t'a yi. (Joppaye 19.24-26)

[Debu beenu ga bara tojondini]

¹³Isa ti: «Bone w'axa danja, Koorasininko! Bone w'axa danja Besayidanko! Baawo Alla kaawafiinu beenu ga jaŋ'axa maxa yere, kun gan jaŋi Tuuro do Cidoni ya ganpinsa lenki fe, i soron ga da caakundorokon rondi nan taaxu xamanxullen ḥa,^r n'a koyi t'i da du rasaaga katti Alla yi n'i jikkunun faraaxu.

¹⁴Ken ya saabuda ni kiiten koota, Tuuro do Cidoni soron yanganqatayen gaa newoono diinant'axa xallen ḥa. ¹⁵Axakun xa, Kapperinahumunko, xa max'a sinma ti n gaa dall'axa maxa, ti ken wa sikki Alla ga'axa kisini n'axa rondi Arijanna de! Xa, a n'axa yanqandini Jahannaba ya noxon ḥa.»^s

¹⁶A yille tin'i xarallenmon danja: «Sere be ga n'axa terinka, a kaman d'in ya terinka; sere be ga na bar'axa yi, a kaman bar'in ya yi; sere be ga na bar'inke yi, a kaman bara ke be ga d'in xayi ya yi.»^t

[Tanjeren do xarallenmon filli saage riini]

¹⁷Tanjeren do xarallenmon filli^u saage riini, i jaxalinta xoro. I ti Isa danja: «O Yinmanke, t'an toxon ḥa, o ga na fo be ko hari jinna burun danja, i na ken ya jaana.» ¹⁸Isa t'i danja: «N yaaxen ji Ibiliisa yi yereene gilli kanxotten ḥa xo kanmen metejeqiyen moxo, a ga halaki. ¹⁹Ayiwa, n da senben kin'axa yi nan tere kancinton do jantonun kanma, do na Ibiliisa fankan su r'axa tan wure. Fo wo fo xa ra nta fo bure jaan'axa yi.

²⁰Ganta, xa maxa jaxali ti jinna burun wa kann'axa yi baaw'axa ga na t'i na fo be ja, i w'a jaana de: xa jaxali ya t'axa toxonun safanton wa Alla maxa kanxottun ḥa.»

²¹Ken sigira yi, Alla **Fanka Sennen** da Isa jaxalindi siri, a ti: «Ee, n Faaba, kanmun do njijen Kama, n w'an tiigan'an ga da ku fiin tuyindi soro kundun ḥa, fiinu been'an ga d'i muxundi

^r**10.13:** «Na caakundoroken rondi nan taaxu xamanxullen ḥa»: Yahuudiyunun ji ken jaana ya n'i sunoyen d'i nimisiyen koyi.

^s**10.13-15:** Mateeyo 11.20-24

^t**10.16:** Mateeyo 10.40

^u**10.17:** Tanjere ya safanten na kitaabu yogonu ya.

haqilanton do tuwaanon ḥa. Yabo, n Faaba, tiigayen w'an danja, an ga na fo be ḥa, ken ya siren ni.²² N Faaba da fo wo fo su senben kin'in ḥa. Sere su nta Renmen tu Faaben ga fe, sere su xa nta Faaben tu Renmen ga fe do Renmen ga n'a tuyindi sere be yi.»²³ Ken falle Isa tej'i xarallenmon ḥa n'a k'i baane danja ti: «Sawoyen w'axa danja n'a sababun j'axa yaaxen gaa fo be yi!²⁴ Baawo, n w'a koon'axa danja ti ***annabinyin*** gabdo tunkanyugu gabdo d'a xan'axa yaaxen gaa fo be yi, i n'a wori, x'i m'a wori, d'axa toron gaa fo be yi, i n'a mugu, x'i m'a mugu.»^v

[Isa ga da masayila be ko Samariyanka yugu siren kanma]

²⁵Ken falle, ***sariyanxaranmoxo*** yogo d'a xanu na Isa gaata; a da Isa tirindi ti: «Xaranmoxo, n nan xawa mani jaana kuudo n na Arijanna kita?»²⁶ Isa t'a danja: «Mani safanten ni annabi ***Muusa Sariyan*** noxon ḥa? An d'a xara n'a faamu kan moxo yi?»

²⁷Yugon t'a danja: «A safanten ni ti: An nan xaw'an Kaman Alla xanna t'an sondomen su yi, t'an yonkin su yi; an nan xaw'an me sere tanan xa xanna x'an yinme moxo.»²⁸ Isa t'a danja: «An jaabun siro. An ga na ken deberi, an wa Arijanna kitana.»^w

²⁹Xa sariyanxaranmoxo ke ga'a mulla na jalagin bogu du yi, a ti Isa danja kunja: «Ko xa n'in me seren tanan ḥa?»³⁰ Isa t'a danja: «Ke ja yugo yogo ya yi, a gaa gilli Yerusalaamu nan daga Yeriho, killimaxasaqaanon xen'a yi n'a kittidufon su boos'a yi. I d'a katu m'i gaa naana xoy'i w'a karini, nan daga n'a toxo saqa.³¹ Ken d'a ni ***sadaxakinandaana*** yogo ni do kille ke yi riini. A ga ri ware yugo ke yi saqa, a d'a goori nan daga d'i killen ḥa.³² Leewiganke^x yogo xa ri do kille ke yi. A ga ri ware yugo ke yi saqa, a d'a goori nan daga d'i killen ḥa.³³ Xa ***Samariyanka*** yugo yogo, xonnaaxun ga'o d'ikun beenu naxa, a xa riyinte do killi baananne ke yi, a ri ware yugo ke yi. A ga d'a wori saqa, yugo ke hinneyen d'a raga.³⁴ A tinko yugo ke yi na

^v**10.21-24:** Mateeyo 11.25-27; 13.16-17

^w**10.25-28:** Mateeyo 22.34-40; Maraka 12.28-34

^x**10.32:** Leewigankon ya siginton ni ***allanbatika xooren*** gollun ḥa.

ten do dolon^y r'a joogiraqun ɳa n'i yetu. A yill'a setundin'i yinme daaban kanma, n'a deni mukkunyanqara yogo yi n'a sorogo non ɳa.³⁵ A bita fillandin ɳa, a da godo filli deniye^z bagandi n'i kini mukkunyanqara ke kaman ɳa, nan t'a danja: "Ke yugo sorogo, an ga n'in batu haqe be yi, n saaganten ɳa ti yere yi, n n'a tug'an ɳa."»³⁶ Isa yille tini yugo ke danja: «An sinmeye maxa, killimaxasaqaanon ga xanu yugo ke be yi, kon d'a rag'i me seren tanan ɳa ku soro sikki ya?»

³⁷Sariyanxaranmoxon t'a danja: «Ke be gaa hinn'a yi nan sir'a danja, a yan d'a rag'i me seren tanan ɳa.» Isa t'a danja: «Ken kunja, dag'an xa na ken me deberi.»

[*Maarata do Mariyaamu da Isa bisimill'i bannen ɳa*]

³⁸Ayiwa, Isa d'i xarallenmon ga ji terekillen kanma telle, a ro debe yogo yi. Yaxare yogo d'a bisimill'i kan ɳa no, a toxon ga ni Maarata.³⁹Xoxona yaxare ji Maarata maxa, a toxon ni Mariyaamu. Mariyaamu daga taaxu O Yinmanken taanun ɳa n'a digaamun terinka.⁴⁰Ken biren ɳa, kaadungollen gaben ni Maarata maxa, a yaaxen dunbunten ga kun kanma. A ri katti Isa yi nan t'a danja: «N Yinmanke, n xoxona yaxaren ga da ke golle su tox'in baane maxa wo, an haajun nta ken ɳa ya ba? A k'a danja, t'a nan r'in deema.»⁴¹O Yinmanken t'a danja: «Maarata, anken ɳa, an wa jootini na du lasama fi gabe ya.⁴²Xa maanan na fi baane ya yi. Mariyaamu da ken fi sire ya sugandi, sere su xa nt'a boosin'a yi.»

[*Isa d'i xarallenmon xaranjundi allanjaageyen ɳa*]

11 ¹Koota yi, Isa ji Alla jaagana noqu yogo yi. A ga duguta allanjaageyen ɳa, a xarallenma yogo t'a danja: «O Yinmanke, o xaranjundi allanjaageyen ɳa xo Yahaya ga

^y**10.34:** A waxatin ɳa, i ji ten roono joogiyen ɳa kuudo n'a mulondi; i ji dolon xa roon'a joogiyen ɳa kuud'a nan maxa ja tugon ɳa.

^z**10.35:** Deniye baane ji genme bulubondaana kiye golle tugaadi ya yi.

d'i xarallenmon xaranjund'a yi moxo be.» ²Isa t'i danja: «Axa ga na ni Alla jaagana, axa na ti:

O Faaba Alla, an toxo sennen nan dore soron su maxa.

An Tunkaaxun koyi.

³O biraadon kin'o yi koota su.

⁴Yanp'o fi burun ḥa, baaw'oku yinmenu wa yanpan'o
toojondaanon maxa.

O kisi jaarabiyen ḥa.»^a

⁵Isa yille tin'i danja: «Ayiwa, axa du baananbe ga na giri kaananan ḥa nan dag'i menjanjeen follaqen konko nan t'a danja: "N menjä, buurunu sikki kin'in ḥa de, ⁶baaw'in menjanje yogo ya faayi, a ga ri yanq'in ḥa saasa, yigande fo wo fo xa nt'in maxa n ga'a kinn'a yi." ⁷Menjanje ke ga na du toxo konpen noxon ḥa nan t'a danja: "Max'in tooro! N d'in follaqen soxo nan duguta. N d'in renmun xa saxu. N ra nta gilli t'in wa buuru kinn'an ḥa saasa." ⁸N n'a k'an danja, hari menjanje ke ga ma giri na buurun kin'a yi menjanjaaxu saabuda, a ga na bara fateen'a yi, menjanje ke wa riini giri n'a muurifon su kin'a yi.

⁹Ken ya ni, n w'a koon'axa danja ti:

xa da Alla jaaga,

a w'axa kuunu;

xa da fo muuru Alla maxa,

a w'a jaan'axa danja;

xa da Alla xiri,

a w'axa jaabini.

¹⁰Baawo sere wo sere ga na Alla jaaga,

a w'an kuunu;

sere wo sere ga na fo muuru Alla maxa,

a w'a jaan'an danja;

sere wo sere ga na Alla xiri,

a w'an jaabini.

^a11.1-4: Mateeyo 6.9-13

¹¹Kan lendunjaaxe n'axa yi, a kaman renmen ga n'a jaaga jnexen ŋa, a gaa samaqen ya kinn'a yi?^b ¹²Walla xa, a ga n'a jaaga sellinxabaanen ŋa, a gaa nanton ya kinn'a yi? ¹³Ayiwa, axakun beenu burun ga ni, axa ra wa fo siren kinn'axa renmun ŋa, billati Faaba kallanken ken xa. Soro beenu ga n'a jaag'i **Fanka Sennen** ŋa, a w'i kuunu nan xot'axa kuyindimoxon ŋa.»^c

[Isa ti Alla yan da fankan kin'ike yi]

¹⁴Koota yi, Isa da jinna buren xata bakka yugo yogo yi, jinna ke ni ga da yugo ke muumundi. Jinna buren ga bogu yugon ŋa, a saage sefene. Soro beenu ga ni non ŋa, i kaawa ken ŋa. ¹⁵Xa soro ku ya, dantanto ti: «A na jinna burun xatana bakka soron ŋa ti Beelesebulu^d ya toxo yi, ken ga ni jinna burun xirisen ŋa.»

¹⁶Yogonu xa jn'a mulla n'a gaata, i t'a danja, a na kaawafi yogo deberi n'a koy'i ya t'a giri Alla ya yi. ¹⁷Xa Isa jn'i ŋanniyen tu, a t'i danja: «Jamaane wo jamaane, tunkanyugunjamaanen ya ga ni, jamaane ke renmun duurun gaa me gajanja ya, ken jamaane lagarun ni kareyen ya yi. Soron na me jnama, konpon na xanu me kanma. ¹⁸Ayiwa, sell'a ga na ni Ibiliisa gollijnanjaanon duurun ya gaa me gajanja, a tunkaaxun ra na sabatini kan moxo? Axa xa ti n na jinna burun xatana bakka soron ŋa ti Beelesebulu ya toxo yi. ¹⁹Sell'a ga na ni nke gaa jinna burun xatana ti Beelesebulu ya toxo yi, axa soron kun n'i xatana ti ko xa toxo yi? Axa soron yinmenu d'a koyi kuŋa t'axa sankunton ya ni. ²⁰Xa, n na jinna burun xatana bakka soron ŋa ti Alla bereken ya yi, ken kuŋa **Alla Tunkaaxun** joof'axa yi.

²¹«Yugu saagen ga n'i gajanyokkun wutu n'i kan tanga, fo nt'a naaburen kitana. ²²Xa sere tana be ra ga'a dannja, ken ga na ri xen'a yi n'a niyi; a ga jn'i jikken saqa gajanyokku ku beenu kanma, a n'i su boos'a yi, n'a naaburen taxandi soron ŋa.»

^b11.11: Kitaabu yogonu d'a kaf'a yi ti: «walla x'a gaa giden ya kinn'a yi n'a toxo x'a d'a jaaga buurun ya yi.»

^c11.9-13: Mateeyo 7.7-11

^d11.15: Beelesebulu ni Ibiliisa toxo tana ya yi.

²³Isa yille tini: «Sere wo sere ga nt'in mulla, n xonnen ya n'a kaman ḥja; sere wo sere ga nt'in deeman'in gollen ḥja, a kaman n'a bonondini ya.»^e

[Jinna buren saageye katt'a ga bogu sere be yi]

²⁴Isa ti: «Jinna buren ga na bogu seren ḥja, jinna ke telle gun laaten ya yi na non su wura, a gaa noqu muurun'i gaa jaana noqu be yi. A ga na konto noqu kitana keeta, a na ti du danja: “N ga bogu noqu be yi, n wa saagene katti non ḥja.” ²⁵Jinna ke ga na saage riini katti sere ke be, a ga bog'a yi, a w'a jiini xoy'an ga da ka be sella n'a gemundi. ²⁶A ga na sere ke moxon wori kundun ḥja, a na daga jinna buru jeri tana mundu, ku beenu ga n bur'aken ḥja, a d'i na ri, i na ro sere ke ya. Ken sere keeta, a moxon wa riini buro diinant'a ga ji moxo be yi fanan ḥja.»^f

[Xeeri sooben gaa soro beenu danja]

²⁷Isa gaa ken sefe konjen noxon ḥja, yaxare yogo d'i xannen wutu kanmun ḥja jaman noxon ḥja nan ti: «Sawoyen wa yaxare danja, yaxare be ga sigi t'an ḥja, n'an saara, n'an sugundi!» ²⁸Isa da yaxare ke jaabi nan t'a danja: «Tonju, xa soro beenu gaa Alla Digaamen terinkana n'a batu, sawoyen na kun ya danja!»

[Seren Renmen wa jaana taagumance yi lenki soron danja]

²⁹Seren gaben ri na me ji Isa banjen ḥja, a t'i danja: «Lenki soron ni soro burun ya yi; i ti n na kaawafi yogo ya deberi. Xa, kaawafi tana nta koyin'i ya, *annabi* Yuunusu xallen ga fe.

³⁰Baawo Yuunusu ga ja taagumance yi moxo be Niniwenkon danja, nke be ga ni **Seren Renmen**, n xa wa jaana taagumance yi kundun ḥja lenki soron danja.^g ³¹Kiiten kootan ḥja, Saba jamaanen tunkanyaxaren wa gilli na lenki soron jalagi, baawo, a giri ma duna yinmen ya yi, nan ri tunka Silemaanu

^e**11.14-23:** Mateeyo 12.22-30; Maraka 3.22-27

^f**11.24-26:** Mateeyo 12.43-45

^g**11.30:** Yuunusu 3

haqilantan digaamun terinka.^h Sere be xa gaa yere yi, a ya n xoora Silemaanu yi. ³²Kiiten kootan ɳa, Niniwenkon wa gilli na lenki soron jalagi, baawo, i ga da Yuunusu gangunden mugu, i da du rasaaga katti Alla yi. Sere be xa gaa yere yi, a ya n xoora Yuunusu yi.»ⁱ

³³Isa ti: «Sere su nta lanpa kunmu n'a muxundi, walla xa, na xolle bifind'a yi. Xa, an n'a taaxundini fo ya kanma kuudo soro beenu gaa roono konpen noxon ɳa, i na xurayen wori.^j

³⁴Haadamarenmen sondomen na xoyi lanpan ya, a faten dannja: an sondomen xullen ga na ni, an faten su wa xurayen kitana. X'an sondomen xulle ga feti, an faten su wa jaana biten noxon ɳa. ³⁵Ken kuja, an du koroosi xuraye be ga'an faten ɳa, a nan maxa ja biten ɳa. ³⁶An faten su ga na xurayen kita, biten ga nt'a noqu su yi; a su wa xurayen noxon ɳa, xoy'an gaa lanpan xurayen noxon ɳa moxo be.»^k

[Isa da Farisigankon do sariyanxaranmoxonun jalagi]

³⁷Isa ga duguta sefen ɳa bire be, *Farisiganke* yogo d'a xiri yigayen ɳa, i banjen ɳa. Isa dag'a kan ɳa, i taaxu yiganden kanma. ³⁸Isa ga yig'a ga ma laadan deberi, ken ga ni, a ga m'i kittun wanqi saad'a gaa yigeene, Farisiganke ke kaawa ken ɳa.

³⁹Ken ya ni, o Yinmanken ti Farisiganke ke dannja: «Axa kun Farisiganko, axa wa minixollen do yigexollen sellan wanqini n'a laabandi, n'a tox'axa sondomun fakkon wa ti fayiyen do buroyen ɳa. ⁴⁰Axakun ni bononto ya yi! Ke be ga da sellan taga, a ya ma noxon xa taga ba? ⁴¹Xa ja fonnansiru yi, ken ya ni senoyen killen ɳa axa dannja.^l

⁴²«Bone w'axa danja, axakun Farisiganko ku! Baaw'axa wa jakkan bagandini har'axa naaxon soxofoonun su yi, kun ga ni naanayen do ken me xawaara yi. Xa fo be ga n xoto, axa da ken toxo falle, ken ya ga ni tolonjontaaxun ɳa, axa do me naxan ɳa,

^h**11.31:** 1 Tunkanyugu 10.1-13

ⁱ**11.29-32:** Mateeyo 12.38-42; Maraka 1.11-12

^j**11.33:** Mateeyo 5.15; Maraka 4.21

^k**11.34-36:** Mateeyo 6.22-23

^l**11.41:** Mateeyo 23.25-26

do na Alla xanu, axa nan xawa jojaana ke fina ya yi. Ken fall'axa na kutten deberi.^m ⁴³Bone w'axa danja, axakun Farisiganko ku! Baaw'axa na taaxura kaanankon ya mulla **allanxarankaanun** noxon ja, d'axa n'a mulla ya soron su n'axa kuuji n'axa doro jamannoqunun ja.ⁿ ⁴⁴Bone w'axa danja! Baaw'axa na xo xabura muxunton ya, soron gaa tereen'i kanma, i ga nt'a tu t'i wa tereene fo kanma, fo be ga'i mexendini.»^o ^p

⁴⁵**Sariyanxaranmoxonu** ku baananbe ti Isa danja: «Xaranmoxo, an d'oku xa ka ya kundu de!» ⁴⁶Isa jaabindi ti: «Bone w'axa xa danja, axakun sariyanxaranmoxonu ku! Baaw'axa wa likke xoten taaxunu soron ja, axa xa nt'i deeman'a tijana.^q

⁴⁷«Bone w'axa danja! Baaw'axa xooxonu ga da **annabinyinmu** beenu kari, axa xa da xabura faranparon tag'i ya! ⁴⁸Axa d'axa dujentaaxun koyi t'axa xooxonu jangollen ja, baaw'ikun da annabinyinmun kari, axakun xa, axa da xaburan tag'i ya!^r

⁴⁹«Ken ya ni, Alla be ga ni tuwaanan ja, a ti: “N wa annabinyinmun do xayifaarun xayini katt'i ya; i w'i yogonu karini, i w'i yogonu yanganqatana.” ⁵⁰Ken saabuda lenki soron wa yanganqatayen kitana n'a sababun ja annabinyinmun karinden ja gelli duna sikke,^s ⁵¹n'a wutu Haabila karinden ja n'a wara Jakkariyaawu karinden ja, Jakkariyaawu b'i ga d'a kari **allanbatikan** sadaxabiyifon d'a noqu sennen naxa.^t N w'a koon'axa danja tonjun ja ti, lenki soron wa yanganqatayen kitana do ku serekallu su batten ja!^u

^m**11.42:** Mateeyo 23.23

ⁿ**11.43:** Mateeyo 23.6-7

^o**11.44:** Yahuudiyantu xaranmoxonun sinmeye maxa, sere ga na tere xaburan kanma, xaburan w'a kaman mexendini.

^p**11.44:** Mateeyo 23.27-28

^q**11.46:** Mateeyo 23.4

^r**11.47-48:** Mateeyo 23.29-32

^s**11.51:** Joppaye 4:8; 2 Xiisanu 24:20

^t**11.49-51:** Mateeyo 23.34-36

⁵²«Bone w'axa danja, axakun sariyanxaranmoxonu ku! Baaw'axa da kisiyen tuyiyen xarillenmen wutu, axa yinmenu nta roono, ku beenu gaa royen mulla, axa wa kun xa kabana roono.»^u

⁵³Isa ga giri ken dingira yi nan daga, sariyanxaranmoxonun do Farisigankon da xonnaaxu xote wutu katt'a yi, i w'a tirindini tirindinden moxonman su yi, ⁵⁴na jalon tug'a kaane m'i w'a kitan'a na sefe bure ko.

[Isa ti soron na du koroosi munaafaxaaxun ḡa]

12 ¹Ken waxati ya, jaman da me ji Isa noqun ḡa, jama be gaa wuijuune gabe bakka, ma soron gaa jaana x'i wa sikki me taanun kanma. Isa joṛa sefen'i xarallenmon fina ya danja, a t'i danja: «Xa da du koroosi **Farisigankon** buukaadon ḡa, ken ga n'i munaafaxaaxun ḡa, baaw'a nan jewu roono seren ḡa xo buukaadon gaa farin jaana moxo be.^v ²Fo muxunten su wa bangeene, gundon su wa tuyiini. ³Ken ya saabuda ni, axa ga na fo wo fo ko biten noxon ḡa, a wa riini mugi kiiranxullen ḡa; axa ga na torudunsefe su ḡa konpon noxon ḡa, a wa gangiini bara xooron ḡa.

⁴«Axa kun ḡa, n menjanju, n w'a koon'axa danja: ku beenu gaa yonkin bagandini faten ḡa, i ra ga ntanax fo wo fo tana jaana ken falle, xa maxa kanu kun ḡa. ⁵N wa riin'a k'axa danj'axa ga n xawa kanna fo be yi: xa kanu Alla ya yi, aken be ga n'an kar'a ra ga'an sedde Jahannaba noxon ḡa. Yabo, n w'a koon'axa danja: axa n xawa kann'a ya yi. ⁶Yellin miso karagi nta gaagene godo filli ya ba, baaw'i nafan roxen ni? Xa ganta, Alla ma mung'i du baananbe ya. ⁷Har'axa yintun jaaten tuyinten wa Alla maxa. Ken kuṛa xa maxa jooti: axa ya n fasu yellin miso gabu yi!

⁸«N w'a koon'axa danja: sere wo sere ga n'a ko soron su yaaxon ḡa t'i tojondi t'inke yi, nke be ga ni **Seren Renmen** ḡa, n xa w'a koono Alla jon ḡa sigen koota t'a kaman n'in yogo ya yi. ⁹Xa, sere be ga n'in nakkari soron su yaaxon ḡa, Seren Renmen

^u11.52: Mateeyo 23.13

^v12.1: Mateeyo 16.5-6, Maraka 8.14-15

xa w'a koono Alla jon ɳa t'i nt'a kaman tu.^w ¹⁰Sere wo sere ga na sefe bure ko Seren Renmen danja, yanpaye wa jaan'a kaman maxa; xa sere be ga na Alla *Fanka Sennen* xajafi, yanpaye nta jaana ken kaman maxa.^x

¹¹«I ga n'axa raga n'axa deni yinmanko ma fankamanun ne, axa gaa riini du faasa moxo be, m'axa ga n xawa fo be koono, ken jooten nan max'axa raga ¹²baawo, axa ga n xawa fo be koono, Alla Fanka Sennen w'axa xaranjundini ken ɳa ken sigira yi.»^y

[Masayila be gaa banna haqilanroxen kanma]

¹³Yugo yogo da du toxo Isa danja jaman noxon ɳa ti: «Xaranmoxo, a k'in gida danja t'o faaba ga da naabure be tox'o maxa, t'a n'in taqen kin'in ɳa.» ¹⁴Isa t'a danja: «Yugo ke, sere su m'in taaxundi ti n nan j'n'axa danja kiitikutaana yi, walla xa nan j'n'axa danja naabure taxandaana yi.»

¹⁵Ken fall'a ti jaman su danja: «Xa da du koroosi, xa da du raga bakka naaburen xanuye moxo buren maxa, baawo haadamarenmen naaburen ga na gabu moxo wo moxo, a naabure ke ra nt'a yonkin kisini.»

¹⁶A yille ke masayila xa koon'i danja ti: «Ke ɳa yugu banna yogo ya yi, soxen ga linj'a yi moxo siri. ¹⁷A sinme na du tirindi ti: "Yaala n na mani deberi saasa? N ga da soxofoonu beenu kita, i marera nt'in maxa." ¹⁸Ken fall'a ti du danja: "N ga fo be jaana saasa, n faay'in maranun ya karana nan yille fo xooro tagana, n n'in yillen d'in kitefon su r'i noxon ɳa. ¹⁹N n'a ko du danja xadi ti: 'N yugo, naaburen gabu w'an max'a gaa siine gabe dangindini; du laxaafiya, yig'an nan min'an nan sanga.' " ²⁰Xa Alla t'a danja: "Haqilanroxen ke, an wa kalla wuro ke su. Ken kuja, an naabure marante ke su du danja, a jaana ko xa xalle yi?" » ²¹Isa ti xadi: «Sere be gaa naaburen gabu kappa me yi du danja, a kaman alihaalan na kundun ya yi, xa Alla maxa, a kaman feti banna yi.»

^w**12.2-9:** Mateeyo 10.26-33

^x**12.10:** Mateeyo 12.31-32

^y**12.12:** Luka 21.15, Mateeyo 10.19-20, Maraka 13.11

[Danqanaaxu]

²²Ken falle Isa t'i xarallenmon danja: «Ken saabuda, n w'a koon'axa danja ti, xa maxa hanm'axa bireyen ɳa, axa gaa ke be yigana, d'axa faten ɳa, axa gaa yiraamu beenu rondini. ²³Baawo bireyen nan xoto biraadon ɳa, faten nan xoto feetufataaden ɳa.

²⁴Xa da xaaxenun faayi: i nta tippi, i nta fateene, mara xa nt'i maxa naxafa ga'a noxon ɳa, xa Alla w'i naxafana. Axa ya n fasunta yelijun ɳa buru! ²⁵Ko n'axa yi, hanmi saabuda, a ra gaa hari fonne kapp'i wuyin giiloyen ɳa? ²⁶Axa ra ga nta fo danja fi buccinnen ɳa, mani xa saabud'axa gaa hanmini do fi xoore yi?

²⁷Xa da gunnen sokkun faay'i gaa funtini nan fuugu moxo be: i nta gollini, i nta geese xa mirini. Axa n'a tu ti hari tunka Silemaanu d'i yanbaye su, a ma demu na yiran faranpare rindi, fo be gaa sokku ku baananbe fuugen faranparoyen bakka.

²⁸Sokkun beenu gaa du lenki, Alla ga d'i feetufata, xunban'o wa riini yinbikumi t'i ya. A nt'axakun ya feetufatana ba? Axa danqanaaxun roxen ni de!^z ²⁹Ken kuɳa, xa maxa hanmi nan ti: “O riini mani yiga?” walla xa, “O riini mani mini?” ³⁰Samunton ya hanmin ni ku fiinu muurunden ɳa waxati su. Xa, axakun ɳa, axa Faaba w'a tu, axa haajunten gaa fo be yi. ³¹Xa xata Alla nan ɳ'axa danja tunka yi fina,^a ken falle, Alla na ke su kaf'axa maxa.^b

³²«Xa maxa kanu, axakun beenu gaa sukkeene d'in ɳa. A d'axa Faaba saga n'i neeman kin'axakun beenu ga duje t'a tunkaaxun ɳa.^c ³³Xa d'axa naaburun gaaga n'i xaalisin sadaxi misikiinon ɳa. Xa da xaalisirofo ya kita fo be ga nta bonno, xa da naaburen kafu me yi kanxotten ya yi Alla bannjen ɳa. Non ɳa, axa naabure nta sankunu abada: fayaanon kitten ra nt'a

^z12.28: 1 Tunkanyugu 10.4, 2 Xiisanu 9.3

^a12.31: Digaame ti digaame:**Xa xata Alla na ɳ'axa danja tunka yi fina:** «Xa xata do Alla Tunkaaxun batten ɳa fina...»

^b12.22-32: Mateeyo 6.25-34

^c12.32: Digaame ti digaame ... n'i neema kin'axaku beenu ga duje t'a tunkaaxun ɳa: «A d'axa Faaba saga n'i tunkaaxun kin'axa yi.»

kitana, xaase xa ra nt'a bonondini.³⁴Baaw'axa naaburen gaa noqu be yi, axa haqilen na non ya yi.^d

[Xa d'axa moxon sirondi na Isa riyen dugu]

³⁵«Axa naxaanun siitinton nan ji, d'axa lanpanun kuminton nan j'axa maxa.³⁶Xa ja xo soro beenu ga'i kaman yugon dukk'a gaa gilli jaxan ḥa, kuud'a ga na ri na baafen konko tannu, i gaa follaqen wujin'a danja.³⁷Xeeri wa komo danja, ku beenu, i kaman yugon ga na yille riini, a ga'i jiin'i yaaxon ḥa. N w'a koon'axa danja tonjun ḥa, a w'i naxaanen siitini n'i moxon sirondi yigayen xanne maxa, na yiganden kin'i ya.³⁸A ga na yille riini wuron taxande filla m'a taxande sikkan noxon ḥa, n'i jn'i yaaxon ḥa, xeeri w'i danja.

³⁹«Axa n'a faamu siri nan ti kaagumen gan na fayaanan ri waxatin tu, a nta xenqene fayaanan gaa riini r'a kan noxon ḥa nan fayi.⁴⁰Axa xa n'axa moxon sirondi, baawo nke be ga ni **Seren Renmen** ḥa, n wa saagene riini waxati ya, axa ga ma waxati be sinma.»

⁴¹Ken falle Petero t'a danja: «O Yinmanke, an da ke *masayila* k'oku baane ya danja ba, walla xa, an d'a ko soron su ya danja?»⁴²O Yinmanken t'a danja: «Ko xa ni komo yugo siren ḥa haqilen ga'a yi? A ken ni ke be kaman yugon ga n'i kan xaliif'a yi, a n'a koroosi, d'a na yiganden kin'i komo kuttun ḥa, i waxatin ḥa.⁴³Xeeri wa ke komo yugo danja, a kaman yugon ga na saage riini, a ga'a siginten jiini do ke golle ya!⁴⁴N w'a koon'axa danja tonjun ḥa, kaman yugon w'i naaburen su fi xaliifana ke komo yugo yi.⁴⁵Xa, komo yugo ke ga na t'i du danja: “N kaman yugon leelee riini”, a na xanu komo yugu kuttun do komo yaxarun ḥa n'i katu, nan yige, nan mini m'a ga mande.⁴⁶Ayiwa, koota ya ni, a kaman yugon gaa riini war'a kanma, a ga ma taaxu ti koota be, do waxati be ya, a n'i komo yugo ke yanganqata, yanganqata be Alla xonnon d'a ga n xawa.^e

^d**12.34:** Mateeyo 6.19-21

^e**12.39-46:** Mateeyo 24.42-51

⁴⁷«Kome be g'i kaman yugon lijun tu, a ga bara liju ke deberini, ken katijaanen wa gaboono. ⁴⁸Xa kome be ga nt'i kaman yugon lijun tu, a ga na katigolle deberi, a katijaanen nta gaboono. Fo gabe ga kini sere be yi, fo gabe tirindin'a kaman ya yi. Fo gabe ga na xaliife sere be yi, fo gabe tirindin'a ya yi xadi.

[*Isa ti soron wa balla me ya d'i batten ɳa*]

⁴⁹«N ri ti yinbe yogo ya yi njijen yaaxen kanma, yinbe ke gan kum'a yan ji gan liŋ'in danja siri! ⁵⁰Toora xoore nan xaw'in kitana.^f N na hanmi xoore xa ya noxon ɳa, o do toora ke ga'in kitana! ⁵¹Axa d'a sinma ti n ri ti xeerin ya yi duna yi ba? Aayi, n ma ri ti xeeri ya, n ri ya, na soron waalindi me yi. ⁵²Baawo keeta, soro karagi ga na ni ka ya, soron sikki do fillon wa me waalini. ⁵³Yugon d'i ren yugon wa me waalini, ren yugon d'i faaba wa me waalini, yaxaren d'i ren yaxaren wa me waalini, ren yaxaren d'i ma wa me waalini, yaxaren d'i ren yugon yaqen wa me waalini, yaxaren d'i kiina ma wa me waalini.»^g

⁵⁴Isa yille tini jaman danja: «Axa ga na tabullen wor'a ga bogu kinqennan ɳa, axa na xosi ti: "Kanmen wa riini texe", kanmen wa texeene xa. ⁵⁵Axa ga na fanken wori gilli ti banboxun ɳa, axa na ti: "Tawoyen wa bakka", tawoyen bakka ya xa. ⁵⁶Ku munaafaxinu ku! Axa wa kanmun do njijen alihaalanun tu; ayiwa, mani xa saabuda waxati ke b'o ga'a yi saasa, fiinu beenu ga'a kanma nan jaaji, axa ga m'i faamu?^h ⁵⁷Mani saabud'axa yinmenu ga nta jaatiragayen jaana na fi tolojonton deberi ti du yi?

⁵⁸«Ayiwa, fi ga na war'an do sere naxa m'axa gaa me xilli fankamanun banjen ɳa, duuruxot'an do sere ke na me faamu nan gemu saad'axa gaa joofeene kiitikutiran ɳa, ken ga fe, a nan max'an kini kiitikutaanan ɳa, kiitikutaanan ga'an kinni koroosindaanon ɳa (poliisinu), kun xa ga'an teqe kason ɳa. ⁵⁹N

^f**12.50:** Digaame ti digaame: « N nan xawa wanqiye deberini.»

^g**12.51-53:** Mateeyo 10.34-36

^h**12.56:** Mateeyo 16.2-3

w'a koon'an danja, an ga na ro kason ḥa, an nta bakka na hari tanma baane tanbon tox'an xannen ḥa.»ⁱ

[*Isa ti soron n'i jikkunun faraaxu walla x'i na kara*]

13 ¹Ken waxati ya, soro yogonu ri katti Isa yi na goforoneeri Pilaati jangollen laxam'a danja, ken ga ni Pilaati ga da soron war'i na Galilenko yogonu kari n'i toxo sadaxindinnoqun ḥa.^j ²Isa ti soro ku danja: «Axa sinmeyen ni ya ba nan ti Galilenko ku been'i ga d'i kari kundu, t'i ya ni junuubunanjaana xooron ḥa diinanta Galilenkon kuttun ḥa ba? ³Aayi, ken fe, xa, axa ga m'axa jikkunun faraaxu nan saage katti Alla yi, axa su wa kalla x'i moxo. ⁴Ku soro tanmi do segu beenu xa, konpo gillen ga xen'i kanma n'i kari Silooye kundan noxon ḥa, axa d'a sinma ti kun soro ya majanton ni diinanta Yerusalaamunkon kuttun su yi ba? ⁵Aayi, ken fe, xa, axa ga m'axa jikkunun faraaxu nan saage katti Alla yi, axa su wa kalla x'i moxo.»

⁶Ken falle Isa da ke **masayila** ko, a ti: «Turutinje yogo lorinten ji yugo yogo reesenten noxon ḥa. Yugon ri t'i wa turo ke fatana, x'a ma renme jn'a yi. ⁷A t'i reesenten gollijnanjaanan danja: “Ayiwa, a siina sikkan ya ni ke yi n gaa riini t'in wa ke turo fatana, n ga nta renme jn'a yi. A kutu bakka non ḥa! A sikki manne ya beran ḥa xafu?” ⁸Gollijnanjaana ke t'a danja: “N yinmanke, a war'a na ke siine bira, n n'a kaaron soxo na jabanden r'a yi. ⁹A me wa du, waag'a na renmu. A ga ma renmu xa, a na cuti bakka non ḥa.”»

[*Isa da yaxare yogo sahandi Tuumayinkootan ḥa*]

¹⁰**Tuumayinkoota** yogo yi, Isa ji xaranjundini **allanxaranka** yogo noxon ḥa. ¹¹Yaxare yogo masahanten ji non ḥa, jinna buren ga'a yi, a ga d'a xoodon gungurundi, siino tanmi do seg'a ra ma ji sikki nan tolojo. ¹²Isa ga da yaxare ke wori, a d'a xiri nan t'a danja: «Yaxare ke, an d'an watten fate.» ¹³Isa d'i kittun saxu yaxaren kanma, ken sigira yi, yaxaren

ⁱ**12.59** Mateeyo 5.25-26

^j**13.1:** Digaame ti digaame: «Pilaati d'i foren d'i sadaxandaabanun foren jaxami me ya.»

sigi nan tolojo, n'a na Alla tiigayen ɳa. ¹⁴Xa, allanxararkan yinmanken butunta xooren ji, baawo Isa jaarandi Tuumayinkootan ɳa. Yinmanke ke sefe jaman danja, a ti: «Bito tunmi ya na non ɳa, o ga n xawa gollin'i noxon ɳa, ken kuɳja, xa ri jaare kun bito ya noxon ɳa, xa Tuumayinkootan ken, aayi!»^k ¹⁵O Yinmanken d'a jaabi ti: «Ku munaafaxinu ku! N ti Tuumayinkootan ɳa, axa baananbe su w'i gunbo, m'i faren janbana nan dag'a minindi? ¹⁶Ke yaxare ken xa, Ibirahiima bonconje ga ni, siino tanmi do segu Ibiliisa kaccun ga'a yi, yaal'a ma xawa kaccu ku nan bog'a yi Tuumayinkootan ɳa ya ba?» ¹⁷Isa dan ke jaabu d'a xonnon su kari yaagun maxa, xa jaman su yan ji paxalini Isa nangollu sirun ɳa.

[Alla Tunkaaxun ni mani ya?]

¹⁸Isa ti: «**Alla Tunkaaxun** do mani nan baana? N ra n'a do mani katta me yi? ¹⁹Alla Tunkaaxun na xo yittirenmun su fo roxen ya, yugo yogo ga d'a funcen tif'i naaxongallen noxon ɳa: a bogu nan ja yitten ɳa, yelinjun xa d'i sonkon deber'a kingun ɳa.»^l

²⁰Isa yille tini xadi: «N ra na Alla Tunkaaxun do mani katta me yi? ²¹A na xo buukaadon ya, yaxaren ga n'a fonne wutu n'a ro tanpille do kilonu karagi farijura yi, n'a xooti m'a su ga buuku.»^m

[Kon roono Alla Tunkaaxun noxon ɳa?]

²²Isa xaranjundi debi xooron do debi lenmun ɳa, a daganten ɳa Yerusalaamu. ²³Yogo d'a tirindi ti: «O Yinmanke, soro buccinnu yan kisiini ba?» Isa t'i danja: ²⁴«Xa duuruxot'axa nan ro ti follaqi roxen ɳa, baawo, n w'a koon'axa danja, sere gabe wa royen muurunu, x'i nt'a kitana.»ⁿ

²⁵«Kaagumen ga na giri na follaqen soxo, axa wa toqo sellan ɳa, axa wa baafen konkono nan ti: “Kamane, follaqen wuj'o kaane!” A wa tin'axa danja: “N nt'axa tu!” ²⁶Ken falle, axa na t'a danja: “O d'an yige doome, an xaranjund'o deben beddun noxon ɳa!” ²⁷A wa yillene tin'axa danja xadi: “N nt'axa tu! Xa

^k**13.14:** Bakke 20.9, Laayidu fillante 5.13

^l**13.18-19:** Mateeyo 13.31-32, Maraka 4.30-32

^m**13.19-20:** Mateeyo 13.33

ⁿ**13.24:** Mateeyo 7.13-14

laato bakk'in ḥa, ku golliburijnanhaano ku!"^o p ²⁸Non ya ni, axa gaa riini wu nan butu^q axa ga na Ibirahiima do Isiyaaxa do Yaaxuba do **annabinyinmun** su wori Alla Tunkaaxun noxon ḥa, n'a tox'axakun sedinton wa sellan ḥa. ²⁹Soron wa riini nan giri duna gonbonjun su yi: kinbakkan do kinqenna, saahelin do banboxu, nan yige doome Alla Tunkaaxun noxon ḥa.^r ³⁰Ken kuja, soro beenu ga ni fallankon ḥa, i yogonu wa jaana kaanankon ḥa. Kaanankon yogonu xa wa jaana fallankon ḥa.»^s

[Isa sefe Yerusalaamu kanma]

³¹Ken sigira yi, **Farisiganko** yogonu tinko Isa yi nan t'a danja: «Giri yere, an nan daga noqu tana yi, baawo **Heerodi** w'a mulla n'an kari.» ³²Isa t'i danja: «Xa dag'a ko seran kanjaane ke danja: n wa jinna burun xatana bakka soron ḥa, na watunton sahandi lenki, do xunbane, do xunbane falle, n gollen na tinme. ³³Xa ganta, n jokkini d'in killen ḥa ya lenki, do xunbane, do xunbane falle, baaw'a ra nta jaan'i na **annabinyinmen** kari noqu tana, a ga ma ja Yerusalaamu ya yi falle.

³⁴«Axa kun Yerusalaamunko, axa wa annabinyinmun karini, Alla ga da soro beenu xayi katt'axa yi, axa w'i karini ti gidingullon ḥa! Ta manime ni n ga d'a xanu n'axa tinkond'in du yi xo sellinjaaxen ga'i renmun roon'i kanpon wure moxo be, x'axa ma duje!^t ³⁵Ken kuja, axa faayi, Yerusalaamu faayi. Yerusalaamu wa kareene. N w'a koon'axa danja: axa ntax'in walla ma waxati be ga na ri, axa gaa tini: "Yidayen wa Alimasiiwu danja, a ya ga riini Kamanen toxon ḥa"»^u

[Isa da jangirante yogo sahandi Tuumayinkootan ḥa]

^o13.27: Jabuuru 6.8

^p13.25-27: Mateeyo 7.22-23

^q13.28: Digaame ti digaame: **nan butu**: «na kanbon xjni.»

^r13.29: Mateeyo 8.11-12

^s13.30: Mateeyo 19.30; Maraka 10.31

^t13.34: Jabuuru 118.26

^u13.34-35: Mateeyo 23.37-39

14 ¹*Farisigankon* yinmanke yogo da Isa xiri yigayen ḥa i banje, *Tuumayinkoota* yogo yi. Soro beenu ga ḥi non ḥa, i ḥi Isa faayini n'a koroos'a gaa fo be jaana. ²Ayiwa, yugu jangirante yogo ḥi Isa jon ḥa, a kittun d'a taanun gaa fankana. ³Isa da *sariyanxaranmoxonun* do Farisigankon tirindi, a t'i danja: «Yaal'o sariyan duje t'a yi na seren jaara Tuumayinkootan ḥa ba?» ⁴X'i ma dunj'a jaabini. Isa da jangirante ke sahandi, n'a wara dagana. ⁵Ken falle, a t'i danja: «Axa du baananbe ren yugo, walla x'a gunbon ga na ware geden noxon ḥa, yaal'a nt'a bagandini ken sigira yi hari Tuumayinkootan ga na ḥi?» ⁶I ma kat'a jaabini ken ḥa.

[Sere nan maxa du wara serexoorantaaxura yi]

⁷Isa ga d'a wori soron gaa taaxunu serexoorantaaxuranun ḥa bire b'i ga n'i xiri yigayen ḥa, a da ke *masayila* k'i su danja. ⁸A ti: «Sere ga n'an xiri jnaxanyiganden ḥa, maxa daga taaxu serexoorantaaxuran ḥa. Ken ga fe, a ga na ḥi sere tana ga xiri, fo be ga n fas'anken ḥa, ken kaman ga na ri, ⁹sere ke be ga d'axa soro filli su xiri, a nan maxa t'anken danja: “Ke taaxura kini kaati ya.” Ken ḥa, an do yaagun wa dagana taaxu battarantaaxuran ḥa. ¹⁰Ken kuṛa, sere ga n'an xiri jnaxanyiganden ḥa, daga taaxu battarantaaxuran ya yi, kuudo ke be ga d'an xiri, a ga na r'a gaa tin'an danja: “N yugo, ri taaxu serexoorantaaxuran ḥa!” Ken ya ni, dorontaaxun ḥa an danja yigallenmon kuttun su naxa. ¹¹Baawo sere wo sere ga na du wutu kanmun ḥa, Alla w'an yanqandini; sere wo sere xa ga na du yanqandi, Alla w'an wuttu kanmun ḥa.»

¹²Ken falle, Isa t'i xirindaanan danja: «An ga na ḥi soron xilli n'i yaraxatandi, ma n'i jnaaxamandi, max'an menjanjun xiri, max'an waixinun xiri, max'an maarenmun xiri, max'an taaxallen bannanun xiri, baaw'i xa ra w'an xilli yigayen ḥa. Ken ḥa, an ga da tanbo be r'i ya, i d'a tug'an ḥa. ¹³Xa, an ga na ḥi baase deberini, misikiinon do serekaaron do jogooninton do finkinton ya xiri yigayen ḥa. ¹⁴Ken ya ni, an gaa sawoono,

baaw'ikun ra nt'a me jaan'an danja. Alla n'an tug'a yi laaxara.»^v

[Baasen masayila]

¹⁵Ku sefo koni falle, yigaano ku baananbe ti Isa danja: «Sawoyen wa seren danja, sere be gaa riini yige **Alla Tunkaaxun** noxon ዳ!» ¹⁶Isa da ke masayila k'a danja, ti: «Ke ja yugo yogo ya yi, a da baasi xoore deberi na soro gabu xiri. ¹⁷Yigayen waxatin ga kijne, a d'i komo yugon xayi t'a nan dag'a ko soron danja t'i nan ri, ti yiganden moyi. ¹⁸Xa baananbe su da bante lonjuuru ko. Baane ti komo yugo ke danja: “N da soxante xobo, n nan xawa dagana te ke faayi, xa yanp'inke maxa.” ¹⁹Yogo tana ti: “N da soxo gunbunu tanmi xobo, n wa dagan'i tan faayi, xa yanp'inke maxa.” ²⁰Yogo tana xa ti: “N faaga giri yaxi ya, ken kuja nke ra nta dagana.”^w ²¹Komo yugo ke ga yille katt'i kaman yugon ዳ, a da ku jaabunu kijnand'a yi. Kaman yugon mame, a t'i komo yugon danja: “Daga kuruma bara xooron do beddun ዳ, an na misikiinon do serekaaron do finkinton do jogooninton xiri riini yere.”

²²«Wucce dangi falle, komo yugon r'a k'i kaman yugon danja: “N kaman yugo, an ga d'in jaamari fo be yi, n d'a deberi, xa harisa taaxuran su ma neme.” ²³Kaman yugon yille tin'i komo yugon danja: “Bog'an nan daga do gundunkillun ዳ, do sangallun ዳ, an na soron xiri, moxo su kanma, i nan ri kuud'in kan nan fogu. ²⁴N w'a koon'axa danja: soro ku beenu ga ni ga xiri yigayen ዳ, hari sere baane nt'in yiganden yigana.” »^x

[Seren gaa jaana Isa xarallenman ዳ moxo be]

²⁵Koota yi, jama xoore ni tereene do Isa batten ዳ. A fallaxiri d'i ya, nan t'i danja: ²⁶«Sere be ga na sukke d'in ዳ, a kaman ga

^v**14.14:** Digaame ti digaame: **laaxara:** «bire be fo sire jaanjanon ga na yille wuliini»

^w**14.20:** Annabi **Muusa Sariyan** ዳ: Yugon ga na yaxi, fo wo fo kanda nt'a kanma siine noxon ዳ kuud'a na yaqen lijun ያ'a danja. (Laayidu fillante 24.5)

^x**14.15-24:** Mateeyo 22.1-10

m'in fasu i ma d'i faaba yi, n'in fasu i yaqen d'i renmun d'i waaxinun ɣa, n'in fasu har'i yinme yi, ken kaman ra nta jaan'in xarallenma yi.²⁷ Sere be ga m'i kasanken wutu^y nan sukke d'in ɣa, a kaman ra nta jaan'in xarallenma yi.^z

²⁸ «Sere be ga'a mulla na sankanso gille taga, a kaman taaxunu ya na jaatiragaye ɣa, n'a faayi selli xaalisi gabe ga'i maxa na golle ke deberi.²⁹ Ken ga fe, a ga na sankanso ke taganden joppa nan ri kont'a tinmandini, soron ga na ken wori, i wa soyin'a yi,³⁰ nan t'a danja: «Ke yugo da taganden joppa, x'a kont'a tinmandini.»

³¹ «Kundun ya ni xadi, tunkanyugo be ga'a mulla n'i me tunkanyugo gaja, a taaxunu ya fina na jaatiragaye deberi sell'a d'i wujuunun tanmi kurallenma ra gaa xenne tunkanyugo baanen d'i tanpillen wujuunen kurallenman ɣa.³² Sell'a ra ga nt'a yi, saad'i naxan gaa tinkoono, a na soro xayi tunkanyugo baanen ɣa, na genmen muur'a maxa.»³³ Isa ti: «Ken ya ni, sere su nt'axa ya, fo be ra gaa jaan'in xarallenman ɣa, a kaman ga ma kaar'i kittudufon su yi ya falle.»

³⁴ Isa yille tini xadi: «Sappen ni fo sire ya yi. Xa, a daxanmen ga na bog'a yi, a ra na saagen'a yi kan moxo? A ra nta saagen'a yi.

³⁵ Ken kuña, a ra nta nijjansigira siroono, a ra nta jaana jabande xa yi. A jaana fo sedinte ya yi. Ayiwa, sere be ga'a mulla na fo faamu, a kaman nan terinke siri.»^{a b}

[Jaxe sankunten masayila]

15 ¹*Sagalliragaanon* do junuubungollinjaanjon tinko Isa yi n'a digaamun terinka. ²*Farisigankon* do *sariyanxaranmoxonun* butu, i ti me danja: «Ke yugo da junuubungollinjaanjon bisimilla m'a d'i gaa yigeene doome!»³ Isa xa da ke *masayila* k'i danja: ⁴ «Kame jaxe ga na j'n'axa du

^y**14.27:** «n'i kasanken wutu», digaame ti digaame: «n'i salibin wutu», a wure ni nan duje ti kallen ɣa xoyi Isa moxo.

^z**14.25-27:** Mateeyo 10.37-38

^a**14.35:** Digaame ti digaame: **sere be... terinke siri:** «toron gaa sere be, a kaman nan terinke.»

^b**14.34-35:** Mateeyo 5.13; Maraka 9.49-50

baananbe maxa, jaxe baane ga na sanku, yaal'a nta tankaben do jaxon kabi walla gunnen noxon ɳa nan daga jaxe sankunte ke muuru m'a ga d'a wori ba? ⁵A ga n'a wori, a wa jaxalini n'a wutu n'a r'i kunkun ɳa nan daga. ⁶A do jaxe ke ga na joof'i kan ɳa, a n'i menjanjun d'i taaxallenmon xiri nan t'i danja: "Xa jaxali d'in ɳa, baaw'in jaxe be ga sank'in ɳa, n d'a wori!"» ⁷Isa ti: «N w'a koon'axa danja, ken moxo ya ni, junuubungollijnanjaana baane ga na nimis'i junuubungollun ɳa, ken jaxaliyen nan xoora Alla bannen ɳa diinanta tankabe do soro tolojonto kabi jaxaliyen me yi, ku beenu ga ma lafi nimisiye yi.»^c

[Xaalisi sankunten masayila]

⁸Isa yille tini xadi: «Yaxare be futtangodoxullu tanmi ^d ga'a maxa, yaala godo xullu baane ga na sank'a yi, a nta lanpan ragandini na konpen sella na gode ke muuru m'a ga d'a wori ba? ⁹A ga na godo xulle ke wori, a n'i menjanjun d'i taaxallenmon xiri nan t'i danja: "Xa jaxali d'in ɳa, baawo godo xulle be ga sank'in ɳa, n d'a wori!" ¹⁰N w'a koon'axa danja: ken moxo ya ni, junuubungollijnanjaana baane ga na nimis'i junuubungollun ɳa, Alla maliikanun wa jaxalini.»

[Ren sankunten masayila]

¹¹Isa ti xadi: «Yugo yogo ya ni, ren yugu filli j'n'a maxa. ¹²Fo tugunnen t'i faaba danja: "N faaba, taqe be ga'in max'o naaburen ɳa, n xallen kin'in ɳa." Faaben d'i naaburen taxand'i renmun filli do me naxa. ¹³Bito buccinnu ga dangi, fo tugunne ke d'i taqi naaburen su xoro nan daga jaman laate yogo yi, n'i naaburen su sanqi battarankillun ɳa non ɳa.

¹⁴«A ga d'i naaburen su sanqi nan duguta keeta, dulli xoore kutundi jamaanen noxon ɳa. Tanpiyen jopp'a ragana. ¹⁵A da gollen muuru yugo yogo maxa ken jamaane yi, ken yugo d'a wara faringijinagaaniyen ɳa. ¹⁶Dulle saabuda, faringijun gaa

^c15.4-7: Mateeyo 18.12-14

^d15.8 «godo xulle» maxanbaane kiye golle ni tugeene godo xulle baane ya yi.

yigefo be yigana, a d'a xanu na ken ya yiga, x'a ma ken yinme kita.

¹⁷«Ken ya ni, a sinm'i alihaalan kanma nan ti: “Yiganden gaben w'in faaba gollijnanjaanon maxa, i ra nta har'a namana, nke xa faayi yere, dullen wa x'a n'in kari! ¹⁸N faayi yilleene katt'in faaba yi, n na t'a danja: 'N faaba, n da Alla kuta, n d'an xa kuta, ¹⁹n ma xaw'an n'in raga x'an renme xadi. N raga x'an gollijnanjaanon ga'an maxa moxo be!" »

²⁰«A da killen raga nan daga katt'i faaba yi. Faaben ga d'a hayina laatoyen ɳa riini, a hinneyen da faaben raga moxo siri. Faaben wuru katt'a yi nan sapp'a yi, n'a kuuji. ²¹Renme ke t'i faaba danja: “N faaba, n da Alla kuta, n d'an xa kuta, n ma xaw'an n'in raga x'an renme xadi.” ²²Xa faaben t'i komon danja: “Xa da dorokon su fo faranparen riiti kurum'axa n'a r'a xannen ɳa, xa da doronma yogo r'a kitten ɳa, na teppunun r'a tan ɳa. ²³Xa da gunbulleñ kate ke riiti n'a kari, o na baase deberi, ²⁴baaw'in dan ke renme be faayi kundu, a ɳa x'a ga kara ya nan yille wuliini, a ɳi ga sanku ya, n d'a wori.” Naxa xooren d'a joppa.

²⁵«Ken d'a ɳi, sooma yugon wa gunnen ɳa. A gaa gilli gunnen ɳa, a ga tinko kan ɳa, a toron wa manqanjen ɳa, suugen do rege. ²⁶A da komo ku baananbe xiri n'a tirindi fo be ga sare.

²⁷Kome ke t'a danja: “An xoxonen yan saage riini, an faaba ga da gunbulleñ kate ke kari, baaw'a yonkin sahanten ri.” ²⁸Sooma yugo ke xosi butu, a bara nan ro kan noxon ɳa. Faaben bogu katt'a yi n'a xanjo t'a nan ro kan noxon ɳa. ²⁹A ti faaben danja: “Ayiwa, nke da siine gabe ɳa n gaa gollin'an danja, an ma ti n na fo deberi abada n ga m'a deberi. Xa ganta, an ma demu na hari sugullenme kin'in ɳa, n n'a kari n d'in menjanjun n'a yiga. ³⁰Xa, an dan ke renme ga ri, aken be ga d'an naaburen su bonondi yaxarin sangaanon ɳa, an da gunbulleñ katen kar'aken danja!” ³¹Faabben t'a danja: “N renme, an d'in ya na doome waxatin su yi, fo wo fo ga'in maxa, an ya xallen ni. ³²X'o nan xawa na naxa xoore deberi, nan sawo, baaw'an dan ke xoxone na x'a ɳi ga kara ya, a ga yille wuliini; a ɳi ga sanku ya, n d'a wori!”»

[Naaburingollinjaanaa nanbaranten masayila]

16 ¹Isa t'i xarallenmon danja: «Yugo yogo ya ni, a gaa gollini banna yogo naaburen yinmen ḥa. Soron d'a kinandi banna ke yi, t'a gollinjaananan w'a naaburen bonondini. ²A d'i gollinjaanaa ke xiri nan t'a danja: “Soron d'a kinand'in ḥa, t'an w'in naaburen bonondini. Ayiwa, an ga d'in naaburen golli moxo be, o n'a jaaten koyi me yi, baawo n nt'an toq'in naaburen yinmen ḥa, n n'an walla ya.” ³Gollinjaanaa ke ti du danja: “N kaman yugon t'i w'in walla. Nke na mani xa jaana? Soxe fanka nt'in ḥa, salumeye xa yaagun w'in ḥa. ⁴N gaa fo be jaana, n d'a tu. N ga na ken ḥa, n ga na xate bakk'in gollen ḥa, soro yagonu w'in bisimillan'i banjen ḥa!” ⁵A kaman yugon tanbon gaa soro beenu yi, a da kun xiri baane baane. A ti fanan danja: “N kaman yugon manime n'an ḥa?” ⁶Ken ti: “A kame tenbido xoore ya tanbon n'in ḥa.” Gollinjaanaa ke t'a danja: “An tanbunkaayitin faayi ke: taax'an na tankarage saf'a noxon ḥa kuruma.” ⁷Ken falle, a ti fo tana xa danja: “Anken xa, a manime tanbon n'an ḥa?” A ti: “A kamo karagi maarunbooto ya tanbon n'in ḥa.” Gollinjaanaa ke t'a danja: “An tanbunkaayitin faayi ke: kamo naxati saf'a noxon ḥa.” ⁸Ke gollinjaanaa nanbaranten kaman yugon d'a tiig'a gotontaaxun ḥa. Duna renmun wa me regemoxon tu ti gotoyen ḥa diinanta soro beenu gaa hanmini d'i xunbane siroyen ḥa.”»

[Sere ra nta jaana naaburen danja kome yi, nan ja Alla xa danja kome yi]

⁹Isa ti: «Nke xa w'a koon'axa danja: naaburen be ga ni neenendifon ḥa, xa d'a ja na soron deema, kuud'a ga na dugut'axa yi, axa ga'a muson kitana Alla ka duumanten noxon ḥa. ¹⁰Sere be ga ni duntenjen ḥa fi roxon ḥa, a kaman ni duntenjen ya yi fi xooron xa yi; sere be ga ni janbanten ḥa fi roxon ḥa, a kaman ni janbanten ya yi fi xooron xa yi. ¹¹Ayiwa, naaburen be ga ni neenendifon ḥa, axa ga ma duntenjaax'a noxon ḥa, ko xa na naabure sooben xaliifan'axa yi? ¹²Axa ga ma duntenjaaxu wandi naaburen ḥa, ko n'axa yinme xallen kinn'axa yi? ¹³Kome su ra nta sikki kaman yugu filli danja: a na baanen ya xonno na baanen xanu, a n'i haajun ro baanen maxa

n'i haajun bogu baanen maxa. Axa ra nta jaana Alla dannja kome yi nan ja xaalisin xa danja kome yi.»^e

¹⁴*Farisigankon* ga da ku digaamu mugu, i soyi Isa yi, baaw'i wa xaalisin mulla. ¹⁵Isa t'i danja: «Axa wa du ragana soro tolojonton ḥa soron yaaxon ḥa, xa Alla w'a tu, axa sondomun gaa moxo be. Baawo soron gaa kaawana fo be yi, ken ni fi xoninten ya yi Alla maxa.

¹⁶«Annabi **Muusa Sariyan** da *annabinyinmun kitaabun* yan ni non ḥa ma Yahaya Wanqindaana waxatin gaa riini. Gelli Yahaya Wanqindaana waxatin ḥa keeta, *Alla Tunkaaxun Xibaari Lijen* w'a kanma nan gangi, be su xa wa duuruxotono Alla n'i kanda.^f ¹⁷Xa ganta, kanxotten do jiijanxotten sankuyen nan newu diinanta Alla sariyan toppa baanen sankuyen ḥa.^g ¹⁸Yugo wo yugo ga n'i yaqen wara na yaxare tana yaxi, a kaman jeeni. Yugo be xa ga na yaxarin waranten yaxi, a kaman jeeni.»^h

[*Yugu bannan do Laasaari masayila*]

¹⁹Isa ti: «Ke ja yugu banna yogo ya yi, yugo ke na yiran faranpari jonko xoton ya rondini, na yigandi lijen yiga koota su, nan sawo. ²⁰Misikiine yugo yogo sax'a gallaqen ḥa, a faten su ni tugon ya yi, yugo ke toxon ni Laasaari. ²¹A j'a mulla na banna yugo ke yigande kutten ya kita n'a yiga. Wullun xa ni riin'a tugun tara.

²²«Misikiine yugon ga bono, maliikanun dag'a wara *annabi* Ibirahiima kaaran ḥa. Ken falle banna yugo ke bono, i d'a firindi. ²³Banna yugon ni toora xoore noxon ḥa laaxara; a d'i yaaxon wutu kanmun ḥa, a da Ibirahiima wori laatoyen ḥa, Laasaari w'a kaaran ḥa. ²⁴A luuke nan ti: “N faaba Ibirahiima, hinn'in ḥa, an na Laasaari war'a nan dag'i doron soomen deebi jin ḥa, a nan r'in neenen safindi t'a yi, baawo n tooranten ni ke yinbe noxon ḥa.” ²⁵Ibirahiima t'a dannja: “N renme, sinme ke, an da xeerin gabe kit'an birantaaxun noxon ḥa, Laasaari xa da

^e**16.13:** Mateeyo 6.24

^f**16.16** Mateeyo 11.12

^g**16.17:** Mateeyo 5.18

^h**16.18:** Mateeyo 19.9; Maraka 10.11-12

tooran gabe wori. Saasa, buttimurayen faay'aken danja yere, an xa wa tooran noxon ḥa. ²⁶Ken dangiyen falle, kun xoore ya n'o d'axa naxa kuudo ku beenu ga'a mulla nan giri yere nan daga katt'axa yi, i nan konto; ku beenu xa ga'a mulla nan gir'axa yi nan ri katt'o yi, i xa nan kor'a yi.” ²⁷Banna yugo ke ti: “Ken kunja, n faaba, n d'an jaag'an na Laasaari xayi dagan'in faaba kan ḥa. ²⁸Waaxi yugu karagi w'in maxa non ḥa. A nan dag'i gongo kuud'i xa nan maxa ri ke toorannoqu yi.” ²⁹Ibirahiima t'a danja: “Annabi **Muusa Sariyan** da **annabinyinmun kitaabun** w'an waixinun maxa, i na kun batu!” ³⁰Banna yugon ti: “Aayi, n faaba Ibirahiima. Sere ya ga na giri laaxara nan dag'i jni, ken ya n'i gaa du rasaagana.” ³¹Ibirahiima t'a danja: “I ga ma duje na Annabi Muusa Sariyan do annabinyinmun kitaabun batu, hari furen ya ga na wulli nan sef'i danja, i nta du rasaagana.”»

[Isa w'a muurunu soron max'in nan yanpa me maxa]

17 ¹Isa t'i xarallenmon danja: «Sababu nta korini abada fo be gaa sikki soron gaa junuubungollun jaana. Xa bonen wa seren danja, sere be ga na junuubungollen sababu! ²Har'i na gidi dinka siit'a kaman xannen ḥa n'a sedi geeji ya, ken ya nan fas'a danja diinant'a gaa jaana sababu yi na sere wara junuubungollen noxon ḥa, sere be danqanaaxun ga ma sabati siri.

³«Xa da du koroosi! An waixin ga na junuubungollen ja, a xir'an na sef'a danja. A ga na nimisi, an xa na yanp'a maxa.ⁱ ⁴A ga na fo buren j'an ḥa ta jneru kiye baane noxon ḥa, a ga na ri katt'an ḥa ta jneru nan t'an danja: “N wa tuubin'an danja”, an n'a tuubun raga.»

[Danqanaaxu]

⁵Isa **Faarun** t'i Yinmanken danja t'a na fo kaf'i danqanaaxun ḥa. ⁶O Yinmanken ti: «Jaajifunce haqe danqanaaxu me ga'axa maxa, axa ga na ti ke yittitinje danja: “Doof'an nan daga lori geeji noxon ḥa,” a wa doofene nan daga lori geeji noxon ḥa.»

ⁱ17.3: Mateeyo 18.15

[Komen sigira]

⁷Isa ti: «Ko n'axa yi, a kaman komo yugon ga na giri soxo gunnen ɳa nan ri, walla xa, a ga na giri nagaaniran ɳa, a gaa tin'a danja: "Li taaxu kurum'an nan yige"? ⁸Aayi, a kaman nta ken koono, x'a tini ya: "N yiganden soro, an n'an naxaanen siiti n'in yiganden taaxundi, n nan yige, ken falle, an xa na yige." ⁹Yaal'a nan xawa fo duran jaan'i komo yugo ke danja ba t'a d'i gollen deberi? Aayi! ¹⁰Axa xa na kundun ya yi: axa ga n xawa fo be deberini, axa ga n'a ja nan duguta, axa na ti: "Oku ni komo yugu ya yi tannu, o d'o gollen ya deberi."»

[Isa da yugu tanmi sahandi, fatanwatti buren ga'i ya]

¹¹Isa daganten ɳa Yerusalaamu, a bogu ti Samariya maran do Galile maran naxan ɳa. ¹²A royinten ɳa debe yogo noxon ɳa, soro tanmi daga katt'a yi, fatanwatti buren ga'i ya. I da du toxo laatoyen ɳa nan ferenpenti ti: ¹³«Isa, xaranmoxo, hinn'o yi!» ¹⁴Isa ga d'i wori, a t'i danja: «Xa daga katti **sadaxakinandaanon** ɳa, i n'axa wori.»^j I gaa do killen ɳa telle, i saha.

¹⁵I du baananbe xosi saage d'i taabattun ɳa, a gaa Alla tiigana, a xannen xoore. ¹⁶A da du wara Isa taanun ɳa, n'i tejen ro jiijen ɳa, n'a tiiga. Yugo ke ni Samariyanken ya yi. ¹⁷Isa ti: «Ayiwa, soro ku tanmi su ma saha ya ba? Soro kabi kuttun na minna yi? ¹⁸Sere su ma yille riin'i ya, na Alla tiiga ma ke mukke baane?» ¹⁹Ken falle Isa ti yugo ke danja: «Gir'an nan daga, an danqanaaxun d'an kisi.»

[Alla Tunkaaxun riyen]

²⁰*Farisigankon* ga da Isa tirindi **Alla Tunkaaxun** riyen waxatin ɳa, a t'i danja: «Alla Tunkaaxun nta riini xo fo, an ga'a walla. ²¹A nta koniini ti: "Xa d'a faayi, a wa yere!" ma, "A wa dooke!" Ken kuja, xa d'a tu ti Alla Tunkaaxun w'axa naxa.»

²²Ken fall'a t'i xarallenmon danja: «Waxati wa riini, nke be ga ni **Seren Renmen** ɳa, a wa lijon'axa danj'axa n'in kiyen wori, har'a ga na ja koota baane ya yi, xa, axa nt'a walla. ²³I w'a koon'axa danja: "A faayi yere!" ma "A faayi dooke!" Xa, xa

^j17.14: Sariya 14.1-2

maxa daga d'i ya, xa maxa wuru d'i ya.²⁴ Kanmen nelunbeyen gaa xurayen wuttu yinmen ɳa nan dag'a wara yin baanen ɳa moxo be kanxotten ɳa, Seren Renmen riyen xa jaana kundun ya yi.^k²⁵ Xa, fina a nan xawa toorene ya moxo siri, do lenki soron na bar'a yi.

²⁶ «Fiinu beenu ga jaŋji Nuuha kiyen ɳa, kun meenun yan jaana Seren Renmen kiyen ɳa:²⁷ soron ji yigeene, i ji minni, yugun ni yaxarun yaxini, yaxarun ni yaxiini yugun ɳa, ma koota be Nuuha gaa roono jiidunfuura xooren noxon ɳa, ɳaami xooren gaa riini n'i ju, n'i su halaki.

²⁸ «A wa jaana xo Luuti xa kiyen moxo: soron ni yigeene, i ji minni. Soron ni yokkun xobono, i ji yokkun gaagana, soron ni teenun soxono, i ji kaanun tagana.²⁹ Xa Luuti ga bogu Sodome deben noxon ɳa koota be, Alla da yinben do tinbiritin ya texendi deben kanma xo kanmen moxo, n'i ju, na soron su halaki.^l³⁰ Seren Renmen riyen xa na soron juunu ken moxo ya yi.^m³¹ Ken koota ga na sere be ji sellan ɳa, a kaman nan maxa t'i wa roono konpen noxon ɳa n'i yokkun wutu. A ga na sere be xa ni gunnen ɳa, a kaman nan maxa t'i wa saagene katti kaanun ɳa.³² Xa sinme fo yi, fo be ga da Luuti xojidunken kita.ⁿ

³³ «Sere be ga n'i yonkin kisiyen muuru, a kaman wa bonn'i yonkin ɳa. Xa sere be ga na bon'i yonkin ɳa, a kaman w'i yonkin kisini.^o³⁴ N w'a konj'axa danja, ken koota ga na ri na soro filli ji saqa texe baane yi wuron ɳa, i do baane wa dagana na baanen toxo.³⁵ Yaxaru filli ga na ni yillen gollo doome, i do baane wa dagana na baanen toxo.»^p³⁷ Isa xarallenmon t'a danja: «O Yinmanke, a jaŋjiini minna yi?» A t'i danja: «Fo

^k**17.23-24:** Mateeyo 24.23-27

^l**17.28-29:** Luutin xibaaren wa kitti Joppaye 19.1-29.

^m**17.26-30:** Mateeyo 24.37-39

ⁿ**17.32:** Joppaye 19.26

^o**17.33:** Mateeyo 10.39; Yoxanna 12.25

^pKitaabu yogonu da ke kaf'a yi (17.36):**Yugu filli ga na ni ten noxon ɳa, i do baane wa dagana na baanen toxo.**

furen gaa noqu be yi, janbanun na me jiini non ya yi. N riyen xa nta sankun'axa yi.»

[*Kiitikutaana buren masayila*]

18 ¹Isa da ke **masayila** k'i xarallenmon danja, n'a koy'i ya t'i nan xawa Alla jaagana waxati su, i nan maxa lanpu allanjaagayen ja. ²A ti: «Kiitikutaana yogo ni debe yogo yi, a nta kanna Alla yi, a nta sere dorono. ³Yaxare yogo xa ni ken debe baananne yi. A kiina ga bono, yaxare ke ni dagana kiitikutaana ke banje waxati gabe yi, nan t'a danja: “Kiiti n d'in gjallenman naxa, an na tonjun ko!” ⁴Kiitikutaanan dall'a ma duje, ken falle, a ti du danja: “Tonjun ya ni, n nta kanna Alla yi, n nta sere xa dorono. ⁵Xa, ke yaxare d'in tanpindi, n w'a tonjun kinn'a yi, ken ga fe, n nta horoma kitan'a maxa.”» ⁶O Yinmanken yille tini: «Axa da ke kiitikutaana bure sefen mugu! ⁷Alla be tolojonten ga ni, a ga da soro beenu sugandi, i gaa raxaduxaasana katt'a yi wuron do kiye, yaal'a nta kiitini kun danja ba? Yaal'a wa dugundindin'i deemanden ja ba? ⁸N w'a koon'axa danja: Alla wa kiitin'i danja jewoye yi. Xa, *Seren Renmen* ga na yille riini, a wa danqanaaxu jiini soron ja jiijen kanma yi ba?»

[*Farisiganke yugo yogo do sagalliragaanan masayila*]

⁹Isa da ke masayila xa ko soro danja, ku beenu gaa du ragana seri tolojonton ja Alla yaaxon kaane, i gaa sere kuttun bexunu. ¹⁰A ti: «Yugu filli daga ro **allanbatika xooren** noxon ja na Alla jaaga: baane ni **Farisiganke** ya, baanen ni **sagalliragaanan** ya. ¹¹Farisiganke ke sig'i duran ja na Alla jaaga ti: “Ee Alla, n w'an tiigana n ga ma ja xo sere kuttun moxo, kun ga ni nanbaranto, golliburijnanjaano, do jeenaanon ja. N w'an tiigana n ga nta xo ke sagalliragaana moxo. ¹²N wa du kabana yigayen ja bito filli noxon ja koye su, do n gaa fo wo fo kitana, n w'a taxandi tanmundin sadaxin'an danja.” ¹³Sagalliragaana ke ken ji sikki laatoyen ya yi, a ni saxamoono hari n'i yaaxon wutu katti kanmun ja, x'a j'i gijinmen ya katta n'a koyi t'i nimisi, nan ti: “Ee Alla, hinne nke junuubujanjaana yi!” » ¹⁴Isa ti: «N w'a koon'axa danja: ke yugo gaa saagene katt'i kan ja, a do Alla naxan lijen ya ni. Xa Farisiganke yugo ke ken, aayi.

Baawo, sere wo sere ga na du wutu kanmun ḥa, Alla w'a kaman yanqandini. Sere be xa ga na du yanqandi, Alla w'a kaman wuttu kanmun ḥa.»

[Isa duwa leminun danja]

¹⁵Soron do hari leminun ni dagana katti Isa yi kuud'a n'i kitten sax'i kanma. A xarallenmon ga da ken wori, i doxo soron ḥa. ¹⁶Xa Isa da leminun tinkondi du yi nan t'i xarallenmon danja: «Xa da leminun war'i nan ri katt'in ḥa! Xa max'i kab'a yi, baawo soro beenu sondomen gaa xo leminun sondomen moxo, i yan jaana **Alla Tunkaaxun** noxon ḥa.^q ¹⁷N w'a koon'axa danja, tonjun ya ni: sere be sondome ga nta xo leminen sondomen moxo, nan duje Alla Tunkaaxun ḥa, a kaman ra nta jaana Alla Tunkaaxun noxon ḥa abada.»

[Bannan Masayila]

¹⁸Yahuudiyan xirise yogo da Isa tirindi ti: «Xaranmoxo sire, n nan xawa mani jaana kuudo n na Arijanna kita?» ¹⁹Isa t'a danja: «Mani saabud'an gaa tin'in danja “xaranmoxo sire”? Sere su sire feti, Alla baane ya siren ni. ²⁰Ayiwa, an wa Alla sariyanun tu, kun ga ni: maxa jeeni, maxa sere kari, maxa fayi, maxa gaare siiti sere yi, an ma d'an faaba doro.»^r ²¹Yugo ke t'a danja: «N da ku sariyanu su batu gell'in tugunnaaxun ḥa.» ²²Isa ga da ken mugu, a t'a danja: «Fi baane d'an kuma harisa: fo wo fo ga'an maxa, a su gaag'an n'a xaalisin taxandi misikiinon ḥa, ken ḥa, naabure be gaa Alla banje, an na ken kita. Ken dangiyen falle, an na ri nan sukke d'in batten ḥa.» ²³Yugo ke ga da ku sefo mugu, a butten bono, baawo naaburen gaben w'a maxa.^s

²⁴Isa ga d'a butten bononten wori, a t'a danja: «Naaburigume be naaburen xanuyen ga'a sondomen ḥa, a xoten ni, a nan ro Alla Tunkaaxun noxon ḥa! ²⁵Nogomen nan bogu ti mesellen boten ḥa, ken ya neyen ni diinanta bannan nan ja Alla

^q**18.15-16:** Mateeyo 19.13-15; Maraka 10.13-16

^r**18.20:** Bakke 20.12-16; Laayidu fillante 5.16-20

^s**18.18-23:** Mateeyo 19.16-22; Maraka 10.17-22

Tunkaaxun noxon ኃ.»²⁶A terinkandaanon t'a danja: «Ken kunja, ko xa ra na kisiini?»²⁷Isa ti: «Fo be ga da haadamarenmun kaaja, ken nan newu Alla maxa.»²⁸Petero ti Isa danja: «Ayiwa, oku da fo wo fo wara nan sukke d'an batten ኃ.»²⁹Isa t'i danja: «N w'a koon'axa danja tonjun ኃ: sere ga na gir'i kan ኃ, m'i yaqen ኃ, i waaxinu, i saaraano, m'i renmun ኃ, do Alla Tunkaaxun batten ኃ, ³⁰a kaman wa ku meenun su fo gaben kitana duna yi yere, nan yille bireyi siri duumanten xa kitana laaxara.»^t

[Isa yill'i faatiyen d'i wulliyen fin kono xadi]

³¹Isa d'i xarallenmon tanmi do fillon duran xiri nan t'i danja: «Ayiwa, o wa saagene Yerusalaamu, **annabinyimun** ga da fo wo fo saf'inke be ga ni **Seren Renmen** ኃ fin kanma, ken su wa rakutiini non ኃ.^u ³²A wa rageene n'a kini fankaman mukkunun ኃ, kun n'a jallinbagandi, n'a ka, na raxanjin tuf'a yi. ³³I n'a katu ti jaanen ኃ, i na yill'a karini. A faatiyen bita sikkandi, a na yille wuliini.»³⁴Xa, xarallenmo ku ma fo wo fo faamu ken ኃ. I ma yinmu do xoqun kita digaamu ku yi, baaw'i wure bit'i danja.^v

[Isa da finkinte yogo yaaxon wuji]

³⁵Isa d'i xarallenmon saaganton ኃ katti Yerusalaamu yi, i ga tinko Yeriho deben ኃ, finkinte yogo ji taaxunu killen xannen ኃ, a gaa salumeene. ³⁶Finkinte ke ga da jaman mugu dangini, a tirindindi fo be ga sare. ³⁷I t'a danja, Isa Nasareetinke yan dangini ti non ኃ. ³⁸A xosi ferenpenti nan ti: «Isa, Dawuda bonconje,^w hinn'in ኃ!»³⁹Soro beenu ga ji kaane, kun ji doxon'a yi t'a n kuuru, xa, a ni tallan ferenpentini nan ti: «Dawuda bonconje, hinn'in ኃ!»⁴⁰Isa sigi, a t'i n'a riiti katt'i ya. Finkinte ke ga tinko Isa yi, Isa d'a tirindi ti:⁴¹«An n'a mulla n na mani j'n'an danja?» A ti Isa danja: «Xaranmoxo, n n'a

^t18.24-30: Mateeyo 19.23-30; Maraka 10.23-31

^u18.31: Jabuuru 22.1-21, Yesayaahu 53

^v18.31-34: Mateeyo 20.17-19; Maraka 10.32-34

^w18.38: «**Dawuda bonconje**», **Alimasiiwun** toxo tanan ya ni.

mulla, n yaaxon ya nan wupni.»⁴² Isa t'a danja: «Ayiw'an yaaxon nan wupni! An danqanaaxun d'an kisi bakka watten noxon ɳa.»⁴³ Ken sigira yi, a yaaxon wupni, a daga do Isa yi, a ga'a kanma na Alla tiiga telle. Soron ga da ken wori, i su d'a ɳa Alla tiigayen ɳa.^x

[Isa yanqa Sakayo kan ɳa]

19 ¹Isa ri Yeriho deben ɳa, nan bogu t'a noxon ɳa. ²Yugo yogo ji ken debe yi, a toxon ni Sakayo. Ayiwa, Sakayo ni **sagalliragaanon** xirisen ya yi, bannan xa ya ni. ³A j'n'a mulla na Isa wori, n'a tu a ga ni sere be yi. X'a defoyen saabuda, a ra ma ji Isa walla jaman maxa. ⁴Ken ya ni, a wuru nan daga kaane nan sege yitte yogo yi, ken gaa xo turon moxo, kuudo Isa ga na ji dangini ti non ɳa, i n'a wori.

⁵Isa ga joofe Sakayo gaa noqu be yi, a d'i yaaxon wutu kanmun ɳa nan ti Sakayo danja: «Sakayo, yanqa kuruma baawo lenki n dagana yanq'an kan ya yi.»⁶Sakayo d'a jewondi yanqana n'a bisimilla siri. ⁷Soro beenu ga da ken wori, i butu nan ti: «Ke yugo daga yanqa junuubungollipanjaanan ya banje!»

⁸Sakayo giri nan sigi nan t'o Yinmanken danja: «Ayiwa Kaman yugo, n w'in naaburen taxanden kinni misikiinon ɳa, sell'a ga na ni n ga da sere be xaalisin rag'a yi nanbara kanma, n na xaalisi ke me naxato saag'a kaman ɳa.»⁹Isa t'a danja: «Ke ka soron d'i kisindaanan bisimilla lenki, baaw'an ni Ibirahiima bonconjen yinme ya yi,¹⁰nke be ga ni **Seren Renmen** ɳa, n xa ri soro sankunton ya muuru n'i kisi x'an moxo.»^y

[Xaalisin masayila]

¹¹I ga tinko Yerusalaamu yi, soron gaa Isa terinkanden noxon ɳa, a da masayila yogo k'i danja xadi baawo soron su d'a sinma ti **Alla Tunkaaxun** wa xosini bangeen'i danja. ¹²Ayiwa, a ti: «Tunkallenme yogo daga jaman laate yogo yi, kuud'i na tankanyaugaaxun toxon kit'i n saage katt'i jamaanen ɳa.

¹³Saad'a gaa telle, a d'i komo yugun tanmi xiri na xaalisin haqe

^x18.35-43: Mateeyo 20.29-34; Maraka 10.46-52

^y19.10: Mateeyo 18.11

yogo kin'i baananbe su yi, fo be gaa kame sere kiyin tugaadin bakka, nan t'i danja: "Xa da julaaxun deberi ti ku xaalisinu yi katti n gaa yilleene riini." ¹⁴Xa, xonnaaxun j'a kaarankon maxa katt'a yi; i da soron xay'a daga falle, t'i nan dag'a ko tunkanyugu xooren danja t'i nt'a mull'a nan toor'i yinmen ja. ¹⁵Xa ken d'i moxo su, a jaŋji tunkanyugon ja nan saage katt'i jamaanen ja.

«A ga ri, a ga ni ga da xaalisin kin'i komo yugu beenu yi, a t'i n'i xiri katt'i ya, xaalisinun ga da fo be rondi, i na ken k'i danja.

¹⁶Komo yugu fanan ri sigi nan ti: "Kaman yugo, an ga da haqe be kin'in ja, n d'a me tanmu kit'a kanma." ¹⁷Tunkanyugon t'a danja: "Ken siro, komo yugo sire ke: an ja xalasinten ja fi roxen ja, ken kuŋja, n d'an ja debu tanmi yinmanken ja."

¹⁸Fillandin ri sigi nan ti: "Kaman yugo, an ga da haqe be kin'in ja, n d'a me karago kit'a kanma." ¹⁹Tunkanyugon t'a danja: "N d'an xa ja debu karagi yinmanken ja." ²⁰Sikkandin ri sigi nan ti: "Kaman yugo, an xaalisin faayi ke: n ni ga d'a fanama yiraame yogo noxon ja n'a mara. ²¹N wa kann'an ja, baawo yugo be ga ni an ja, an fin xoten ni. An na fo ya wuttu fo be ga fet'an xalle yi, an na te ya fatan'an ga ma te be tifi."

²²Tunkanyugon t'a danja: "Ke komo yugo bure ke, n w'an kiitini t'an yinme diganxannun ja. An j'a tu t'in fin xoten ni, t'in na fo ya wuttu fo be ga fet'in xalle yi, do n na te ya fatana n ga ma te be tifi. ²³Ayiwa, manne xa n sig'an ga ma dag'in xaalisin wara xaalisinjulanun banjen ja, saado n gaa riin'a na fo saxu du kanma?" ²⁴Ken falle, a ti soro beenu ga ni non ja danja: "Xa d'a xaalisinu ku rag'a yi, n'i kini tanmugumen ja."

²⁵(I t'a danja: "Kaman yugo, xaalisi ke me tanmu w'a maxa nan xaso!")^z ²⁶A ti: "N w'a koon'axa danja: fo gaa sere be maxa, fo tana wa kafiin'a kaman maxa; fo ga nta sere be xa maxa, hari fo buccinne be ga'a kaman maxa, ken wa boosin'a yi. ²⁷Ayiwa, n xonno ku beenu ga m'a xanu n nan j'i danja tunkanyugo yi, xa d'i raga n'i riiti yere, axa n'i kar'in yaaxon ja."»^a

^z19.25: Kitaabe fano yogonu ya, ke nt'i noxon ja.

^a19.11-27: Mateeyo 25.14-30

[*Isa daga Yerusalaamu*]

²⁸Isa ga da ku sefo ko nan duguta, a ware jaman kaane nan sege katti Yerusalaamu yi. ²⁹Ayiwa, i ga tinko Betefage do Betaniya yi, kun ga ni debu yi, i gaa giden kaaran ḥa, i gaa tin'a danja Oliwiye gide, a d'i xarallenmo filli xayi ³⁰nan t'i danja: «Debe ke be gaa tejeen'o yi, xa daga non ḥa. Axa ga na joofe non ḥa, axa wa farillenme yogo wall'a gaa yetiini, sere ga ma demu taaxun'a kanma abada. Axa n'a wasa, axa d'a na ri. ³¹Selli sere be ga n'axa tirindi ti: "Mani saabud'axa ga'a wasana?" axa na t'a kaman danja: "O Yinmanken ya haajun n'a yi."»

³²Xarallenmo ku filli daga na fiinun ni xo Isa ga d'a k'i danja moxo be. ³³I gaa farillenme ke janbanden noxon ḥa, farigumun t'i danja: «Mani saabud'axa gaa farillenme ke janbana?»

³⁴Xarallenmo ku t'i danja: «O Yinmanken ya haajun n'a yi.» ³⁵I do farillenmen daga katti Isa yi. I d'i doroki xooron boyi fare ke fallen ḥa na Isa setund'a kanma.

³⁶I gaa killen kanma telle, soron n'i doroko xooron boyini Isa kaane do killen ḥa. ³⁷I ga tinko Yerusalaamu yi, i ga joofe Oliwiye giden yanqandan ḥa, a xarallenmon jaman naxalinta xooron d'a ja Alla tiigayen ḥa, i xannen wurewutunte, n'a sababun ja Isa ga da kaawafiinu beenu ja woritiyaaxen ḥa. ³⁸I ti:

«Yidayen wa tunkanyugon danja, Alla ga da ke be xayi riini!
Na xeeri ja kanxotten ḥa.
Tiigayen wa Alla danja kallanke ga ni!»^{b c}

³⁹**Farisiganke** dantanto ni jaman noxon ḥa, i ti Isa danja: «Xaranmoxo, a k'an xarallenmon danja t'i nan kuuru.» ⁴⁰Isa d'i jaabi ti: «N w'a koon'axa danja, i ga na kuuru su, gidun wa sefene n'i xannun wurewutu.»

[*Isa wu do Yerusalaamu yi*]

⁴¹I ga tinko Yerusalaamu yi, Isa ga da deben wori, a wu nan ti:
⁴²«Yaal'an gan n'a tu lenki koota ke, fo be gaa xeerin kinn'an

^b19.38: Jabuuru 118.26; 148.1

^c19.28-38: Mateeyo 21.1-9; Maraka 11.1-10

ŋa! Xa keeta, an yaaxon ra ntaxa ken walla! ⁴³Baawo kooto wa riin'an ŋa, an xonnon w'an raqen ragana, n'an yoori ti tagaye dinkanun ŋa, kuud'i ga'an niyini moxo be, n'an liixi kaara wo kaara yi. ⁴⁴I w'an karana n'an soron su halaki, i w'an su gurujana n'an sanqi gide nta toqo gide kanma, baawo Alla ga d'a xanu n'an deema waxati be yi, an m'a jaate.»

[*Isa ro allanbatika xooren noxon ŋa*]

⁴⁵Isa ro **allanbatika xooren** noxon ŋa na gaagandaanon xata bakka sellan ŋa, ⁴⁶nan t'i danja: «A wa **Safandi Sennun** noxon ŋa^d ti: “N kan wa jaana allanjaage kan ŋa”, xa, axakun d'a ja ka yi fayaanon danja.»^e

⁴⁷Koota su, a ji soron xaranjundini allanbatika xooren noxon ŋa. **Sadaxakinandaanon yinmankon** do **sariyanxaranmoxonun** do jamaanen yinmankon da feera muur'i ga'a faatindini moxo be. ⁴⁸Xa, i ma katu na fo wo fo jn'a yi, baaw'a digaamun ji roono soron su yonkin ŋa.

[*Fanka be gaa Isa maxa, a giri ko yi?*]

¹Koota yi, na Isa toxo soron xaranjunden ŋa **allanbatika xooren** noxon ŋa, d'a gaa **Xibaari Linjen** gangunu, **sadaxakinandaanon yinmankon** do **sariyanxaranmoxonun** do jamaanen yinmankon ri katt'a yi, ²nan t'a danja: «O w'an tirindini: an gaa ku fiinu beenu deberini, an n'i deberini n'a saxu mani kanma? Kon da jaamariyen kin'an ŋa, an n'i deberi?» ³Isa t'i danja: «Nke xa, n w'axa tirindini: ⁴Kon da Yahaya xay'a na soron **wanqi**, Alla ya ni ba ma soron ya ni?» ⁵I yinmenu duurun da me tirindi, a fall'i ti: «O ga n'a jaabi su nan ti: "Alla yan d'a xayi", a wa tin'o danja: “Mani saabud'axa ga ma tojondi ti Yahaya yi?” ⁶O ga na ti xa: “Soron yan d'a xayi”, soron su wa gullan sedd'o yi n'o kari, baaw'i saxunten w'a yi ti Yahaya ji **annabinyinmen** ya yi.» ⁷Ken kuja, i ti Isa danja: «O nt'a tu.» ⁸Isa xa t'i danja: «Ayiwa, nke xa, ke be ga da

^d**19.46:** Yesayaahu 56.7, Yirimayaahu 7.11

^e**19.45-46:** Mateeyo 21.12-13; Maraka 11.15-17; Yoxanna 2.13-17

naamariyen kin'in ja na ku fiinu deberi, n nt'a kaman koon'axa danja.»^f

[Reese soxaana burun masayila]

⁹Ken falle, Isa da ke **masayila** ko soron danja, a ti: «Yugo yogo da reesen te yogo bagandi n'a roxo gollijanjaanon ja, i n'a golli. A yinme daga terendi dallante yi. ¹⁰Reesen ga moyi, a d'i komo yugo yogo xayi katti gollijanjaanon ja, t'i n'i taqe reesen kin'a yi. Gollijanjaanon da faare ke raga n'a katu, n'a kitti duuron wara telle. ¹¹Yugo ke yill'i komo yugo tana xayini. Gollijanjaanon d'a xa raga n'a katu, n'a ka, n'a kitti duuron wara telle. ¹²A da sere sikkandi xa xayi, i d'a xa katu, n'a leebu, n'a sedi ten falle. ¹³Teegumen ti: "N na mani jaana keeta? N w'in ren yugu baatan xayini katt'i ya. A me w'a d'i na danka tox'aken ja." ¹⁴Xa gollijanjaanon ga da teegumen ren yugon wori, i d'a ko me danja ti: "Ayiwa, ke yan riini ten xaye. O n'a kari kuudo ten nan j'o xalle yi." ¹⁵I da renme ke deni ten falle n'a kari.» Isa ti: «Ayiwa, teegumen na mani jaana gollijanjaano ku yi? ¹⁶A riini ya na gollijanjaano ku kari na ten roxo soro tananu yi.» Soron ga da ken sefe mugu, i ti: «Alla nta ken ja!» ¹⁷Isa d'i yaaxon sigindi jaman ja, a ti: «Ke masayila gaa **Safandi Sennun** noxon ja, a wure ni mani? Ken ga ni:

Tagandaanon ga bara tuufa be yi,
n'a wara fonkaaran ja,
Ken yan ja tuufon su fo fasanjunten ja.^g

¹⁸Sere wo sere ga na xanu tuufa ke kanma, a kaman xottun su wa xoseene; tuufa ke xa ga na yere sere wo sere kanma, a w'a kaman yinsini.»

¹⁹Sariyanxaranmoxonun do sadaxakinandaanon yinmankon n'a mulla Isa nan rage ken sigira yi, baaw'i n'a tu t'a da masayila ke ko n'i ya xeetu. X'i kanu soron ya yi.^h

^f**20.1-8:** Mateeyo 21.23-27; Maraka 11.27-33

^g**20.17:** Jabuuru 118.22

^h**20.9-19:** Mateeyo 21.22-46; Maraka 12.1-12

[I da jalan tugu Isa kaane n'a tirindi sagallen tugayen fin ɳa]

²⁰Ken ya ni, i d'a ja Isa koroosinden ɳa keeta. I da soro yogenu xayi katt'a yi, kun ga ni janbanton ɳa, i gaa du naana sere soobon ɳa, n'a tirindi ma sefe wa bakk'a raqen ɳa, fo be ga ma gem'i ya; ken na ja sababu yi, i n'a ro fankamanun do sariyagumun kittun ɳa. ²¹Soro ku d'a tirindi ti: «Xaranmoxo, o w'a t'an gaa fo be koono, d'an gaa fo be xaranjundini soron ɳa ti tonjuun ya ni: an nta sere bakka sere ya, soron su ya nan baan'an maxa, an wa Alla killen xa xaranjundini soron ɳa ti tonju yi. ²²O w'an tirindini, yaal'a daganten ni, o na sagallen tuga Oroomu tunkanyugu xoore Kayisaari yi ba?» ²³Xa, Isa d'i gotontaaxun faamu, a t'i danja: ²⁴«Xa da gode baane koy'in ɳa.» I ga da goden koy'a yi, a t'i danja: «Ko toxo do ko natalinte n'a kanma?» I t'a danja: «Tunkanyugu xoore Kayisaari toxon d'a ya natalinten n'a kanma.» ²⁵Isa t'i danja: «Ken kuja, xa da Kayisaari xallen saag'a yi, fo be ga ni Alla xa xalle yi, xa da ken kini Alla yi.» ²⁶A ga da fo wo fo ko jaman yaaxon ɳa, i ma jalagindira kit'a yi, a digaamun noxon ɳa. I du kaaw'a sefon ɳa ya nan kuuru.ⁱ

[Sadukanun da Isa tirindi wulliyen fin ɳa]

²⁷**Sadukanu**, ikun beenu sinmeyen ga ni ti kallen falle wulliye nta no, i dantanto ri katti Isa yi n'a tirindi ti: ²⁸«Xaranmoxo, a safanten wa **annabi** Muusa kitaaben noxon ɳa ti: “Yugo be waaxi yugon ga'a maxa, a ga na bono n'i yaqen toxo, a ga ma renme kita, a waaxi ke n'a yaqen saagandi, kuud'a na bonconje kit'i waaxi furen danja.”^j ²⁹Ayiwa, waaxinu jneri ni no. Fanan yaxi nan bono, a ma renme kita. ³⁰Fillandin d'i waaxi ke yaqen saagandi. ³¹A xa ga bono, sikkandin da yaxare ke saagandi; kundu kundu ma waaxi jnerundi, a xa bono, a ma renme kita. ³²Waaxinu ku su bono falle, yaxare ke xa ri bono. ³³Ayiwa, wulliyen ga na jaŋji, yaxare ke jaana ko xa yaqe yi, waaxinu ku jneri yi? Baaw'a yax'i baananbe su yi.» ³⁴Isa t'i danja: «Axa

ⁱ20.20-26: Mateeyo 22.15-22; Maraka 12.13-17

^j20.28: Kuudo, a toxo nan maxa sanku, a na fure ke xaye.

sankunton ya ni. Duna yi yere ya ni, yugun gaa yaxarun yaxini, yaxarun gaa yaxiini yugun ḥa.³⁵Xa laaxara, wulliyen ga na ḥajji, soro beenu ga na ja wullulijonton ḥa, i toqo yaxanbalinu ya yi.³⁶I ra ntaxa bonno xadi, baaw'i jaana xoyi Alla maliikanun moxon ya. I jaana Alla renmun ya yi, baaw'a yill'i ḥalindini.³⁷Kuudo, n'a koy'axa sankunton ya ni, annabi Muusa da wulliyen ko n'a xurandi noqu b'a ga da xoora kuminten fin ko: a da Kamane Alla xiri ti: "Ibirahiima Alla, Isiyaaxa Alla, do Yaaxuba Alla."^k³⁸Ken wa koyini t'i ḥalinton ya ni Alla maxa. Ken kuja, soro beenu ga ni soro tolojonton ḥa xo ku moxo, i xa ḥalinton ya ni Alla maxa. Ken kuja wulliyen wa no.»³⁹*Sariyanxaranmoxonu* yagonu jaabindi, i ti: «Xaranmoxo, an digaamun siro.»⁴⁰I maxa saago n'a tirindi xadi.^l

[Alimasiiwu do Dawuda]

⁴¹Isa t'i danja: «Soron ra na tini kan moxo ti "**Alimasiiwu** ni Dawuda bonconjen baane ya yi"?⁴²Baawo Dawuda yinme d'a ko *Jabuurun* noxon ḥa ti:

"Kamane Alla d'a k'in Yinmanke Alimasiiwu danja ti:
'Taax'in teyen ḥa, taaxura sugandinte,
⁴³ma n ga n d'an xonnon r'an tan wure xo danpaade! "^m

⁴⁴Ayiwa, Dawuda gaa tini Alimasiiwu danja: "Yinmanke": ken kuja, Alimasiiwu jaana Dawuda bonconje d'a yinmanke yi kan moxo?»ⁿ

[Isa d'i xarallenmon gongo t'i nan maxa du yaaxa
sariyanxaranmoxonun ḥa]

⁴⁵Soron su gaa Isa terinkanden noxon ḥa, a t'i xarallenmon danja:⁴⁶«Xa maxa du yaaxa sariyanxaranmoxonun ḥa de! I kun na doroki gille ronden ya mulla, nan yaala na du xoorondi, d'i n'a mulla ya soron n'i dorontan kuuji jamannoqunun ḥa. I

^k20.37b: Bakke 3.6

^l20.27-40: Mateeyo 22.23-33; Maraka 12.18-27

^m20.42b-43: Jabuuru 110.1

ⁿ20.41-44: Mateeyo 22.41-46; Maraka 12.35-37a

ga na ni **allanxarankaanun** noxon ja, i taaxunu taaxura kaanankon ya yi. I ga n'i xiri yigayen ja noqu be, i dagana taaxu serexooran taaxuranun ya yi.⁴⁷ Yaxaru beenu kiinanu ga bono, i wa kun yaxaru kittun duuraaxundini, i na yille allanjaagaye dallanten deberini, na du raga sere siru yi. Yanganqataye xote ya n'i kaane laaxara.»^o

[Misikiine yaxaren sadaxan xibaare]

21 ¹**Allanbatika xooren** noxon ja, Isa ji soron faayini n'i koroosi. A da bannanun wor'i ga'i sadaxan roono sadaxanxollen noxon ja. ²Misikiine yaxare yogo, a kiina ga bono, a da ken xa wor'a gaa godo miso filli roono sadaxanxollen noxon ja. ³A ti: «N w'a koon'axa danja, tonjun ya ni, ke misikiine yaxare be kiinen ga bono, a ya sadaxan nan fuju kuttun su xallen ja, ⁴baawo kuttun haajun ga nta xaalisi be yi, i da ken ya sadaxi. Xa yaxare ke, a d'i misikiinaaxu su, a d'i naxafa jonkon su ya wutu n'a sadaxi.»^p

[Isa da allanbatika xooren kareyen fin ko]

⁵Soro yogonu ni sefene **allanbatika xooren** fin kanma, i gaa tini t'a tage ti gide faranparon ja, ti fo sadaxinton xa d'a faranparondi. Isa ti: ⁶«Axa yaaxen gaa ke ka be yi kundu, koota wa riini, a su wa kareene n'a gidun sanqi, gide nta toqo gide kanma.»

[Kasaaranu beenu gaa jaana saado duna gaa gilli]

⁷Soron da Isa tirindi ti: «Xaranmoxo, ken jaajiini kan bire? Kan taagumance n'a koyin'o yi ti ku fiinu jaaji waxatin tinko?» ⁸Isa ti: «Axa na du koroos'i nan max'axa haqilen fayi, baawo sere gabe wa du riitini t'in toxon ja, i gaa tini: “N ya ni **Alimasiiwu**, waxatin kijne.” Xa maxa sukke d'i ya! ⁹Axa ga n'a mugu ti soron wa me karini, ti soron wa murutini, ken nan max'axa buttun kutu. Waajibin ya ni ken gaa jaajiini fina, xa ken nta xosini jaana duna gillen ja dubaane.»

^o20.45-47: Maraka 12.37b-40

^p21.1-4: Maraka 12.41-44

¹⁰A yille tini xadi: «Xabiila yogo na xabiila tana gaja, jamaane yogo na jamaane tana gaja, ¹¹niijen na saralleyi burun ja, dulli xooren na janji noqunu yogonu yi, watti burun na ri noqunu yogonu yi, kanunta fiinun do taagumanci xooron na janji kanxotten ja. ¹²Xa ke su kaane, i w'axa ragana, i n'axa yanganqata, i n'axa deni **allanxarankaanun** noxon ja n'axa kiiti non ja, n'axa raqen texe kason ja. I w'axa ragana n'axa deni tankanyugun do fankamanun banje d'inke batten ja. ¹³Ken wa jaana sababu yi, axa gaa seedaaxunu t'in ja. ¹⁴Ken kuja, axa ga n xawa sefo beenu koono n'axa du bogu kittu ya, ken hanmi nan max'axa raga, ¹⁵baawo nke yinme wa digaamu roon'axa raqun ja, na haqile xa kin'axa yi, fo be gaa jaana sababu yi, axa xonnon gaa kontono na fo j'axa yi, walla xa n'axa kuta.^q ¹⁶Har'axa maanu d'axa faabanu, d'axa waaxinu, d'axa maarenmun d'axa menjanjun wa riini janbayen siit'axa yi, i w'axa yogonu karini. ¹⁷Soron su wa riin'axa xoni d'inke batten ja. ¹⁸Xa baasi fo wo fo nt'axa kitana,^r ¹⁹xa mujni, ken ya ni, axa yonkin na kisi.»

[Isa sefe Yerusalaamu kareyen kanma]

²⁰Isa ti: «Axa ga n'a wori kurallenmon ga da Yerusalaamu yoori n'a raqen raga, axa n'a tu t'a kare waxatin tinko. ²¹Ken ga na soro beenu ni Yahuuda maran noxon ja, i n xawa wurunu katti gidun kanma yi nan daga muxu. A ga na soro beenu ni Yerusalaamu noxon ja, kun n xawa bakka deben noxon ja. A ga na soro beenu xa ni gunnen ja, kun nan maxa ri kaanun ja. ²²Baawo Alla w'i soron yanganqatana kun kooto yi, kuudo fo wo fo ga safe **Safandi Sennun** noxon ja, ken nan janji. ²³Bone wa yaxarin nuxunton do yaxaru beenu gaa sugundindini danja kun kooto yi. Baawo toora xoore wa jaana jamaanen noxon ja, Alla wa buttu soron wure. ²⁴Jaraxon wa jaana na soron kari, soron wa rageene nan dag'i ja komon ja xabiilanu tananu

^q**21.14-15:** Luka 12.11-12

^r**21.18:** Digaame ti digaame: «Har'axa yinkollan yinte baane nta sankunu.»

naxa. Mukkunun wa riini n'i sagon ja Yerusalaamunkon ḥa, ma bire b'i waxatin ga n tinme.^s

[*Seren Renmen riyen xibaaren*]

²⁵«Taagumancun wa ḥaana kiyen do xason do saanun ḥa. Nijnen xa kanma yi, geeji direxannen do banbuusun manqanjen wa soron lasamana n'i kanundi. ²⁶Fo be gaa riini nijnen kita, soron wa sinmeene ken ḥa nan kanu m'i ga xiti, baawo fo wo fo gaa kanxotten ḥa, a su riini saralle ya. ²⁷Ken biren ḥa, nke be ga ni **Seren Renmen** ḥa, n na wori riin'in gaa tabulle yogo kanma. N do senbe xoore, do nooro gabe wa riini.^t ²⁸Axa ga n'a wori ku fiinu ga joppe ḥaŋiini, axa n'axa yinmen wure wutu na kanmun faayi, baaw'axa kisiyen waxatin yan tinko.»

[*Alla Tunkaaxun riyen tinko*]

²⁹Ken falle Isa da ke **masayila** k'i danja, a ti: «Xa da turon faay'a gaa moxo be, do yittun kuttun su. ³⁰Axa ga n'i wor'i ga joppe fuugunu, axa wa tin'i renmu waxatin tinko. ³¹Ayiwa, axa ga n'a wori ku fiinu xa ga joppe ḥaŋiini, axa n'a tu ti **Alla Tunkaaxun** waxatin xa tinko. ³²N w'a koon'axa danja, tonjun ya ni: lenki soron su nta kalla n'a ni ku fiinu ma ḥaŋi. ³³Kanxotten do niijanxotten wa sankunu, x'in digaamun nta sankunu abada.^u

[*Isa ti soron n'i haqilun tox'i yinmenu yi*]

³⁴«Xa da du koroosi! Xa maxa dunje sangen do dolominnen do duna hanminun gaa roon'axa yonkin ḥa, ken ga fe **Seren Renmen** riyen wa juyintan wareen'axa kanma. ³⁵Baawo sere wo sere ga nijnen yaaxen kanma, a riyen wa juyintan wareen'i kanma xonexen gaa juyintan roono jalan noxon ḥa moxo be. ³⁶Ken kunja, xa maxa xenqe, xa da Alla ḥaaga waxatin su yi, kuudo fo be gaa riini, axa gaa senben kitana nan kis'a yi moxo

^s21.5-24: Mateeyo 24.1-22; Maraka 13.1-20

^t21.27: Daniyeli 7.13

^u21.25-33: Mateeyo 24.29-36; Maraka 13.24-32

be, d'axa gaa senben kitana moxo be nan sigi Seren Renmen jon ḥa.»

³⁷Kiyan ḥa, Isa ji soron xaranjundini **allanbatika xooren** noxon ḥa. Wuron ḥa, a na daga wuyi Oliwiye giden kanma. ³⁸Suxuba fanan ḥa, soron su ji riini allanbatika xooren ḥa n'a digaamun terinka.

[Yudaasi da janbayen siiti Isa yi]

22 ¹*Buuru xeccan salle*, a gaa xilli ti **Pesaxa**, ken salle tinko.
²*Sadaxakijnandaanon yinmankon* do **sariyanxaranmoxonun** ji feera muurun'i gaa Isa faatindini moxo be, x'i ji kanna soron ḥa.^v

³Ibiliisa da Yudaasi wutu, i gaa tin'a danja «Isikariyooti». Isa ga da xarallenmo tanmi do fillo beenu sugandi, i du baananbe ya ni Yudaasi ya. ⁴Yudaasi daga katti sadaxakijnandaanon yinmankon do **allanbatika xooren** koroosindaanon yinmankon ḥa, a d'i sefe feera kanm'i gaa Isa roon'i kittun ḥa moxo be. ⁵Ken liŋ'i danja moxo siri. I da laayidun kini Yudaasi ya t'a ga na ken deberi su, i wa xaalisi yogo kinn'a yi. ⁶Yudaasi duŋe. A d'a ja feera muuruyen ḥa, i ra gaa Isa roon'i kittun ḥa moxo be, n'a toxo jaman ma bog'a seeda.^w

[Isa da soron wara Pesaxan yiganden deberiyen ḥa]

⁷*Buurunxeccan salle* be yi, a kootan ri, i nan xawa jaxandigllenme karini na **Pesaxan** yiganden deberi. ⁸Isa da Petero do Yoxanna xayi nan t'i danja: «Xa daga Pesaxan yiganden deber'o danj'o n'a yiga.» ⁹I d'a tirindi ti: «An n'a mull'o nan dag'a deberi minna?» ¹⁰A t'i danja: «Ayiwa, axa ga na ji roono deben noxon ḥa, axa do yugo yogo wa genme, taafakkan ga'a yinmen ḥa. Axa na sukke d'a batten ḥa m'a ga n ro ka be noxon ḥa. ¹¹Axa n'a ko kaagume ke danja ti: “O xaranmoxo t'an na konpen koy'o yi, konpe be, i d'i xarallenmon gaa Pesaxan yiganden yigan'a noxon ḥa.” ¹²A wa konpo xoore yogo d'i maxanyettun su koyin'axa yi, a gaa

^v22.1-2: Maraka 14.1-2

^w22.3-6: Mateeyo 26.14-16; Maraka 14.10-11

sankanson ḥa. Axa na yiganden deberi non ḥa.»¹³I daga, Isa ga d'a k'i danja moxo be, a su ḥ'i danja kundun ḥa. I da Pesaxan yiganden deberi.

[*Isa yigande lagare*]

¹⁴Yige waxatin ga kine, Isa d'i **Faarun** taaxu nan yige.^x ¹⁵A t'i danja: «N d'a xanu moxo siri n d'axa na Pesaxan yiganden yiga doome saado n gaa toorene. ¹⁶Baawo, n w'a koon'axa danja, n ntanax ke yigande me yigana xadi ma waxati be, Pesaxan maanan yinme ga n ḥanji **Alla Tunkaaxun** noxon ḥa t'in faatiyen ḥa.»¹⁷A da minixolle yogo wutu, na Alla tiiga, a ti: «Xa da ke rag'axa n'a noxodufon taxand'axa do me naxa, ¹⁸baawo n w'a koon'axa danja, n ntanax dolo minni keet'o do Alla Tunkaaxun gaa riini.»¹⁹Ken fall'a da buurun wutu, a ḥanji falle na Alla tiiga, a d'a kutu n'a kin'i ya, nan t'i danja: «Ke n'in faten d'in tiyen ya yi, n ga d'a kin'axa yi. Axa na ke deberi n'in sinma t'a yi n faatiyen falle.»²⁰Yigayen falle, a da minixollen kin'i ya xadi, nan t'i danja: «Dolo be gaa minixollen noxon ḥa, ke ni laayidu kurunban taagumancen ya yi, Alla ga da laayidu be sabatind'axa danja t'in foren joqen ḥa.^y ²¹Xa ganta, sere be ga'in janbana, n d'a kaman su kitten na yigandinyokke baane ya noxon ḥa yere. ²²Ayiwa, nke be ga ni **Seren Renmen** ḥa, n xooni wa faatini xo Alla ga d'a rakutu moxo be, xa yugo be ga'a janbana, bone w'a kaman danja.»²³I xos'a ḥa me tirindinden ḥa ti ko n'i ya, a gaa ken ḥaana.^z

[*Ko ni xirisen ḥa?*]

²⁴Xarallenmon da manqannjen ḥa n'a sababun ḥa ti, ko nan xawa ḥanjiin'i xirisen ḥa?²⁵Isa t'i danja: «Tunkanyugun na jamaanen renmun marana ti fankan ya yi. Ku beenu gaa fankan wurundini soron kanma, i na ti soron nan t'i danja fo siri ḥanjaano xadi. ²⁶Xa, axakun xallen feti ken moxo yi. Sere be ga

^x22.7-14: Mateeyo 26.17-20; Maraka 14.12-17

^y22.15-19: Mateeyo 26.26-29; Maraka 14.22-25; 1 Koorentinkon 11.23-35

^z22.21-23: Mateeyo 26.21-25; Maraka 14.18-21

n'axa su xirisen ɳa, ken kaman ya n xawa jaan'axa su fo tugunnen ɳa. Fankan gaa sere be maxa, ken kaman nan xawa jaana xoyi gollijanjaanan ya, kuttun danja.²⁷Ken kuɳa, xirisen ni ke be gaa yigandin yokken yinmen ɳa ya ba, walla xa ke be gaa yiganden taaxundini soron wure ya ni xirisen ɳa? Sere be gaa yigandin yokken yinmen ɳa, ken ya ni xirisen ɳa, ma kan moxo? Ayiwa, nke n'axa naxa xo sere be gaa yiganden taaxundini soron wure moxon ya.^a²⁸Axa kun ɳa, axa toxo d'in batten ɳa in yaaxandunbun noxon ɳa.²⁹Nke xa, n wa tunkaaxun jaan'axa danja, x'in Faaba ga d'a na in danja moxo be,³⁰kuud'axa d'in nan yige doome, nan mini doome, n tunkaaxun noxon ɳa, d'axa nan taaxu tunkanyugun taaxuranun ɳa na kiiten kutu *Isirayila* xabiilanun tanmi do fillon kanma.»^b

[Isa ti Petero wa riin'a ko t'a nt'i tu]

³¹Isa ti Petero danja: «Simo, Simo! Ibiliisa d'a muuru Alla max'i n'an gaata.^c³²Xa nke, n da Alla jaag'an danja, kuud'an danqanaaxun nan maxa dugut'an ɳa. An xa, an ga na saage katt'in ɳa, an n'an waixinun butten xotondi.»³³Petero t'a danja: «N Yinmanke, n moxon sironten ya ni nan daga kason ɳa d'an batten ɳa, do nan kara d'an batten ɳa.»³⁴Isa t'a danja: «N w'a koon'an danja Petero, sellin ganman nta xaasana lenki n'a toxo, an m'a ko ta sikko t'an nt'in tu.»^d

[Isa t'i xarallenmon n'i moxon sirondi]

³⁵A t'i danja: «Bire be n ga d'axa xayi, n ga t'axa do xaalisirofo, do booto, do teppunu nan maxa daga do du yi, yaala fo kont'axa yi ba?» I t'a danja: «Fo wo fo ma kont'o yi.»³⁶A t'i danja: «Ayiwa saasa ke, xaalisirofo gaa sere be maxa, a

^a22.24-27: Mateeyo 20.24-28; Maraka 10.41-45

^b22.28-30: Mateeyo 19.28

^c22.31: Digaame ti digaame: «Ibiliisa d'a muuru n'an woyi xo yillen moxo.»

^d22.31-34: Mateeyo 26.30-35; Maraka 14.26-31; Yoxanna 13.36-28

kaman n'a wutu. Booto gaa sere be maxa, a kaman n'a wutu. Jaraxo ga nta sere be maxa, a kaman n'i doroko xooren gaaga na jaraxo xobo.³⁷Baawo, n w'a koon'axa dannja, fo be safanten gaa *Safandi Sennun* noxon ɳa, ken ga ni: "A jaate kafiini golliburiŋanjananon ɳa,"^e ken n'in kitana ya. Ken kuja, n fiinun faayi joofeen'i jnemeran ɳa.»³⁸Xarallenmon ti: «O Yinmanke, jaraxonu filli faayi.» Isa ti: «A wase ke yi.»

[Isa daga Alla jaaga Oliwiye giden kanma]

³⁹Isa bogu nan daga Oliwiye giden kanma, x'a ga demu ken ɳa moxo be. A xarallenmon daga d'a batten ɳa.⁴⁰I ga joofe non ɳa, a t'i dannja: «Xa da Alla jaaga kuud'axa nan kisi jaarabiyen ɳa.»

⁴¹Ken falle, a laato bakk'i ya fonne, nan tusi non ɳa na Alla jaaga,⁴²ti: «N Faaba, sell'a gaa genm'an ɳa, ke toora laatondi bakk'in ɳa, a nan max'in kita.^f Xa nke lijun nan maxa janji de, m'an yinme liju.»⁴³(Maliika yogo xosi giri kanxotten ɳa nan r'a butten xotondi.⁴⁴Hanmin da Isa raga, a da Alla tallan jaaga. Futton bog'a yi nan tolli jnijen ɳa xo foren gaa tollini moxo be.)^g

⁴⁵A ga duguta allanjaagayen ɳa, a giri nan saage katti xarallenmon ɳa. Isa d'a ji xarallenmon suno m'i gaa xenqene.

⁴⁶A t'i dannja: «Mani saabud'axa gaa xenqene? Xa gir'axa na Alla jaaga kuud'axa nan kisi jaarabiyen ɳa.»^h

[Isa ragaye]

⁴⁷Na Isa toxo digaamen noxon ɳa, jama yogo ri katt'a yi. Yudaasi, aken ga ni xarallenmon tanmi do fillon yogo yi, a yan ji jama ke kaane. A tinko Isa yi n'a xanantan kuupni.⁴⁸Isa t'a dannja: «Xanantan kuupinden noxon ya ni, an ga'in roon'in xonnon kittun ɳa, nke be ga ni *Seren Renmen* ɳa!»⁴⁹Soro beenu ga ji do Isa batten ɳa, i ga d'a wori fo be gaa riini janji, i ti Isa dannja: «O Yinmanke, o n katundi t'o jaraxonun ɳa ba?»⁵⁰Soro

^e22.37: Yesayaahu 53.12

^f22.42: Digaame ti digaame: «ke jiranxolle laatondi bakk'in ɳa.»

^g22.43-44: Kitaabe fano yagonu ya, ke nt'i noxon ɳa.

^h22.39-46: Mateeyo 26.36-46, Maraka 14.32-42

ku yogo xosi **sadaxakinandaanon yinmanken** komo yugon sanpa, n'a toru teyen kutu.⁵¹Xa Isa ti: «Xa sabari!» A kati yugo ke toron ja, a saha.⁵²Ken falle Isa ti sadaxakinandaanon yinmankon do **allanbatika xooren** koroosindaanon yinmankon do Yahuudiyan xirisun danja, ikun beenu ga r'a xanne maxa, ti: «Axa do jaraxonun do gumon yan ri katt'in ja xo killimaxasaqaanan ya ga n'in ja!⁵³N j'axa maxa allanbatika xooren noxon ja koota su, axa m'in raga. Xa ke n'axa xa waxatin ya yi, do Ibiliisa waxati.»ⁱ

[Petero t'i nta Isa tu]

⁵⁴I da Isa raga n'a deni sadaxakinandaanon yinmanken kan ja. Petero ni d'i batten ja falle, laatoyen ja.⁵⁵Yinben kuminten ni dingiran naxaanen ja. Petero taaxu kafiini soro beenu ga ni yinben kaaran ja.⁵⁶Komo yaxare yogo da Petero wori taaxunu yinben kaaran ja, a d'i yaaxen sigind'a yi nan ti: «Ke yugo xa ni d'a batten ja!»⁵⁷Xa Petero kute, a ti: «Yaxare ke, n nt'a tu.»⁵⁸Wuccinne falle, yugo yogo xa d'a wori nan ti: «An xa ni soro ku yogo ya yi.» Petero ti yugo ke danja: «Aayi, n fet'i yogo yi.⁵⁹Wucce laate falle xadi, yogo tana d'a ko n'a xotondi, ti: «Tonjun ya ni, ke yugo xa ni d'a batten ja, baawo Galilenken ya ni.»⁶⁰Petero ti: «Anken, n nt'a tu, an ga'a mulla na fo be ko.» Ken sigira yi, n'a toxo sefen noxon ja, sellin ganman xaasa.⁶¹O Yinmanken tiirinbe n'i yaaxon sigindi Petero yi. Petero xosi sinme d'o Yinmanken sefe koninten ja i danja, ken ga ni: «Saado sellin ganman gaa xaasana lenki, an w'a koono ta sikko t'an nt'in tu.»⁶²Petero bogu sellan ja nan wu moxo siri.^j
⁶³Soro beenu ga ni Isa koroosini, i j'n'a jallinbagandini, i j'n'a katta.⁶⁴I j'n'a yaaxon siitini nan t'a danja: «Ko n d'an katu? A kaman ko ke!»⁶⁵I ni sefe buru tananu koon'a danja.

[Isa wa kiitikuti sappan jon ja]

⁶⁶Yillen ga kare, Yahuudiyan xirisun sappan do **sadaxakinandaanon yinmankon** do **sariyanxaranmoxonun** d'i

ⁱ22.47-53: Mateeyo 26.47-56, Maraka 14.43-52, Yoxanna 18.2-12

^j22.54-62: Mateeyo 26.69-75, Maraka 14.66-72, Yoxanna 18.25-27

kiitikuti sappan kafu. I da Isa xiri,⁶⁷n'a tirindi, i t'a dannja: «A k'o dannja sell'an ya ga ni **Alimasiiwun** ḥa.» Isa t'i dannja: «N ga n'a k'axa danja, axa nta saq'in ḥa; ⁶⁸n ga n'axa tirindi fo yogo xa yi, axa nta riin'in jaabi.⁶⁹Xa, nke be ga ni **Seren Renmen** ḥa, n dagana taaxu Alla daren teyen ya yi keeta.»^k⁷⁰I su xosi ti: «Ken kuṇja **Allan Renmen** ya n'an ḥa?» A t'i danja: «Axa ga da fo be ko, n ya n'a yi.»⁷¹I ti: «Ayiwa, o haaju ntanaxa seedaano yi! O yinmenu d'a mug'a raqen ḥa.»^l

[I da Isa jalagi Pilaati do Heerodi jon ḥa]

23 ¹I su giri nan sigi doome, i da Isa deni Pilaati bannie, a ya ga ni Yahuuda maran goforoneerin ḥa. ²I xen'a jalaginden ḥa Pilaati jon ḥa, i ti: «O da ke yugo jn'a ga'a kanma na soron murutindi: a wa soron kabana sagallen tugana Oroomu tankanyugu xoore Kayisaari yi; a wa du xilli **Alimasiiwun** ḥa, tankanyugo.»³Pilaati d'a tirindi, ti: «An ya ni Yahuudiyunun tankanyugon ḥa ba?» Isa t'a danja: «N d'a mug'an ḥa.»^m ⁴Pilaati ti **sadaxakinandaanon yinmankon** do jaman kutten danja ti: «Ayiwa, n ma jalagindi maana su kita ke yugo yi.»⁵X'a jalagindaanon jn'a tallan koono ti: «A wa soron murutindin'i xaranjunden noxon ḥa. A joppe xaranjundini Galile ya, nan dangi ti Yahuuda maran su yi, m'a gaa riini joofe yere yi.»⁶Pilaati ga da ku sefo mugu, a tirindindi selli yugo ke ga ni Galilenken ya yi. ⁷A ga d'a tu ti Isa gaa bakka noqu be ti non na **Heerodi** ya mareyen noxon ḥa, a d'a deni katti Heerodi ya. Heerodi xa ni Yerusalaamu kun bito yi.

⁸Heerodi ga da Isa wori, a jnaxali ken ḥa siri, baaw'a dall'a ga d'a xanu na Isa wori n'a sabab'a d'a fin mugu soron ḥa. A jn'a mulla n'a wor'a gaa kaawafi deberini. ⁹Heerodi da tirindinde gabe ḥa Isa yi, xa Isa m'a jaabi fo wo fo yi. ¹⁰Sadaxakinandaanon yinmankon do **sariyanxaranmoxonun** ni non ḥa, i jn'a jalagini.

¹¹Heerodi d'i sorodaasinun ji Isa jallinbagandini, n'a roxo. I da dakkabanan yiraame yogo r'a xannen ḥa, n'a deni katti Pilaati

^k**22.69:** Bakke 110.1

^l**22.63-71:** Mateeyo 26.59-68, Maraka 14.55-65, Yoxanna 18.19-24

^m**23.3:** Mateeyo 27.11, Maraka 15.2, Yoxanna 18.33-38

ya.¹²Heerodi do Pilaati xosi ja menjanju y'a koota su. Xa nan xaso, xonnaaxun yan j'i naxa.

[I da Isa xawa ti kallen ña]

¹³Pilaati da sadaxakijnandaanon yinmankon do Yahuudiyen xirisun do Yahuudiyenun kuttun kafu,¹⁴nan t'i danja: «Axa da ke yugo riiti katt'in ña t'a wa soron murutindini. Ayiwa, n d'a tirind'axa yaaxon ña. Axa ga ti, a da fi buru beenu ña, n ma jalagi su kit'a yi de!¹⁵Heerodi xa ma jalagi kit'a yi, baaw'a d'a wara katt'o yi. Ken kunja, ke yugo ma fo wo fo ña, fo be gaa sikk'a ga n xawa kalla.¹⁶Ayiwa, n wa tin'i n'a katu ti jaanen ña, ken falle n n'a wara.»¹⁷(Pilaati demu Pesaxan salle su, a na kasoranke yogo wara Yahuudiyenun danja.)ⁿ¹⁸I su ferenpenti n'a ko doome ti: «Ke yugo kari! Baraba war'o danja!»

¹⁹Murutiye yogo yan ñani deben noxon ña, do serekalle yogo, Baraba ro kason ña do kun ya sababun ña.²⁰Pilaati lijun ni ya na Isa wara, ken saabud'a yille sefene jaman danja xadi.²¹Xa soron ni xiribeen'a yi ti: «A tonto tontondisollen ña! A tonto tontondisollen ña!»²²Pilaati yille sefen'i danja ta sikkandin ña xadi, ti: «A da mani golli bure ña? N ma jalagi su kit'a yi, fo be gaa sikk'a ga n xawa kalla. N wa tin'i n'a katu ti jaanen ña, ken falle n n'a wara.»²³X'i ni xiribeen'i ga'a tallan koono ti Isa nan tonte tontondisollen ña. I d'i sagon kita n'a sababun j'i manqannen ña.²⁴Ken ya ni, Pilaati duñ'i danj'i lijun ña.²⁵Yugo be ga ñi ga ro kason ña n'a sababun ña soron murutinden do seri kallen ña, Pilaati da yugo ke bagandi kason ña; a da Isa xa kin'i ya, i n'i sagon wurund'a kanma.^o

[Isa tonte tontondisollen ña]

²⁶I gaa Isa denn'a tonteran ña, i do yugo yogo geme, gaa gilli gunnen ña, a toxon ni Simo, Kurenanken ya ni. I da Simo raga na tontondisollen taax'a yi, n'a sukkandi do Isa yi.^p²⁷Jama

ⁿ23.17: Kitaabe fano ygonu ya, ke nt'i noxon ña.

^o23.17-25: Mateeyo 27.15-26, Maraka 15.6-15, Yoxanna 18.39-40, 19.16

^p23.26: Mateeyo 27. 31b-32, Maraka 15.20b-21, Yoxanna 19.17a

xoore daga do Isa batten ዳ, yaxarun ni jama ke ya. Yaxaru ku ni wuunu, nan wuruge d'a yi.^q²⁸Isa tiirinbe katt'i ya nan t'i danja: «Yerusalaamu yaxaru, xa maxa wu d'inke yi! Xa wu d'axa yinmenu d'axa renmun ya yi!²⁹Baawo kooto yan riin'a gaa koniini ti: "Sawoyen wa yaxarun danja, ku beenu ra ga nta renme saarana, do ku beenu ga ma renme saara abada, d'i ga ma renme sugundi abada!"³⁰Kun kooto ya ni soron gaa riin'a ko ti gidi xooron nan xen'i kanma, i na ti gidi lenmun n'i bulu!^r³¹Ken kunja, i ga na ken j'inke yi, nke be ga ma fo bure ዳ; axaku beenu ga da fo buren ዳ, i n'axakun ዳana kan moxo?»^s

³²I da golliburijnanjaano filli xa deni, yugu, i do Isa nan kara doome. ³³I ga joofe noqu b'i gaa tin'a danja «Yinkollanxotte», i da Isa tonto tontondisollen ዳ ken noqu yi. I da golliburijnanjaano ku filli xa tonto tontondisollen ዳ, i da baane tonto Isa teyen ዳ, i da baanen xa tont'a noogen ዳ.

³⁴(Isa ti: «N Faaba, yanp'i maxa baaw'i nt'a tu, i gaa fo be ዳana.»)^t

I da sokkun xoso na Isa yiraamun taxandi me naxa.^u³⁵Soron ni sikki non ዳ, i gaa faayindini. Yahuudiyan xirisun ni Isa jallinbagandini nan ti: «A da soro tananu kisi, a n'i yinme kisi ke, selli *Alimasiiwun* ya ga ni, Alla ga da ke be sugandi!»^v³⁶Sorodaasinun xa d'a jallinbagandi: i tink'a yi na binegirin kin'a yi,^w³⁷nan t'a danja: «Sellii Yahuudiyanun tunkanyugon ya ga n'an ዳ, du kisi ke!»³⁸Ku sefo safanton j'l'a kanma, ti: «Ke yugo ni Yahuudiyanun tunkanyugon ya yi.»

³⁹Golliburijnanjaano ku beenu ga tonte, baane ni Isa kaana ti: «Alimasiiwun ya fet'an ዳ ba? Du kis'an n'o xa kisi ke!»⁴⁰Xa

^q**23.27:** Digaame ti digaame: «n'i gijinmun katu.»

^r**23.30:** Hosiya 10.8, Duna lagare 6.16

^s**23.31:** Digaame ti digaame: «Ken kunja, i ga na ken ዳa yitte xayen ዳ, yitte kaawanten ken ዳana kan moxo?»

^t**23.34a:** Kitaabe fano yagonu ya, ke nt'i noxon ዳ.

^u**23.34b:** Jabuuru 22.18

^v**23.35:** Jabuuru 22.7

^w**23.36:** Jabuuru 69.21

baanen dox'a yi nan t'a danja: «An nta kanna Alla yi ba, toora be ga sax'a kanma, ken me yan sax'an xa kanma? ⁴¹Oku xooni do toora ke nan xawa, baaw'o d'o golliburun muson ya kita, x'aken ma fo bure su ja.» ⁴²A ti Isa xa danja: «Isa, an na sinm'in ja, bire b'an ga na ri xo tunkanyugon moxo.» ⁴³Isa t'a danja: «N w'a koon'an danja, tonjun ya ni: n d'an wa jaana doome Arijanna noxon ja lenki.»

[Isa faatiye]

⁴⁴⁻⁴⁵Kiyan ga ja x'a wa joofeene yinnaxaane yi dinma be, a minaaxi: biten ro jamaanen noqun su yi, nan toxo ken moxo yi ma sallifanan do laxaasaran naxa. **Waanaare** be ga ni banbeeene **allanbatika xooren** noxon ja, a booxe naxaanen ja. ^{x y} ⁴⁶Isa ferenpenti nan ti: «N Faaba, n w'in yonkin saagan'an kittun ja.» Isa ga da ken ko nan duguta, a kutundi. ^z

⁴⁷Sorodaasinxirisen ga d'a wori fo be ga jaaji, a da Alla kuufa nan ti: «Tonjun ja, ke yugo ni seri tolojonte yi!» ⁴⁸Soro ku beenu ga ri faayindi, i ga d'a wori fo be ga jaaji, i saage katt'i banjen ja, i ga'a kanma n'i gijinmun katu telle, n'i sunoyen koyi. ⁴⁹Isa tuwallenmon do yaxaru beenu ga ri d'a batten ja nan giri ma Galile, i sigi laatoyen ja nan faayindi.^a

[Isa firinde]

⁵⁰⁻⁵¹Ayiwa yugo yogo xa ni non ja, a toxon ni Yuusufu, a wa bakka Arimate, ken ga ni Yahuudiyunun debe yogo yi. Yuusufu ke ni seri sire ya yi, a tolojonten ni. A ni ga d'i jikken ro **Alla Tunkaaxun** riyen kanma. A ni Yahuudiyunun kiitikuti sappan noxon ja, xa sappan soron kuttun ga da janniye be do golle be deberi, a ma duje ti kun ja. ⁵²A daga Pilaati banje n'a muur'a max'a na Isa furen kin'i ya. ⁵³Yuusufu da Isa furen yanqandi

^x**23.44:** *Waanaare* ke ni banbeeene **allanbatika xooren noqu senonten** d'a noqu senonte xooren naxa.

^y**23.45:** Bakke 26.31

^z**23.46:** Jabuuru 31.5

^a**23.33-49:** Mateeyo 27.33-56, Maraka 15.22-41, Yoxanna 19.17b-30

bakka tontondisollen ɳa n'a kasanka. A d'a saxundi xabura soxonte yogo noxon ɳa, giden noxon ɳa. Sere su ma demu wareene xabura ke noxon ɳa.⁵⁴Ken ɳa moxo sironden kootan ɳa, *Tuumayinkootan* ni joppeene.⁵⁵Yaxaru beenu ga ri do Isa yi nan giri ma Galile, i daga do Yuusufu batten ɳa xaburan ɳa na Isa saxumoxon faayi.⁵⁶Ken falle, i saage katti kaanun ɳa, te timi liju do misikinjinu beenu gaa roono furen ɳa, i da kun deberi. I tuuma Tuumayinkootan ɳa xo sariyan ga d'a koyi moxo be.^{b c}

[Isa furen wulliyen xibaare]

24 ¹Alahadin suxuba fanan ɳa, yaxaru ku ga da te timi liju beenu deberi, i do kun furute dagana xaburan ɳa. ²Gide be ga jarji na xaburan raqen texe, i da gide ke bilinbilinten ɳ'a ga bog'a raqen ɳa. ³I ro xaburan noxon ɳa, x'i m'o Yinmanke Isa furen ni non ɳa. ⁴N'i toxo ken lasamayen noxon ɳa, yiran xullu ɳaalinta gumu filli da du koy'i ya. ⁵Kannen d'i raga, i d'i yaaxon jimindi katti niijen ɳa. Yugu ku t'i danja: «Mani saabud'axa gaa seri ɳalinten muurunu furun naxa? ⁶A nta yere, a yille wuliini. Bire b'a ga jni Galile, a ga da fo be k'axa danja, xa sinme do ken ɳa. ⁷A ni ga ti: “*Seren Renmen* roono junuubunton kittun ɳa ya, a na tote tontondisollen ɳa n'a faatindi, a faatiyen bita sikkandin ɳa, a na yille wuliini.”»^d ⁸Yaxaru ku haqilen xosi yanqa Isa digaamun ɳa. ⁹I giri xaburan ɳa nan daga ke su laxami xarallenmon tanmi do baanen danja, kafiini soron kuttun su yi. ¹⁰Yaxaru ku ni Mariyaamu Magadalanke, do Yowaana,^e do Yaaxuba ma Mariyaamu ya yi. I kappallen yaxarun kuttun xa da xibaare ke laxami Isa *Faarun* danja. ¹¹Xa digaamu ku ja Isa Faarun danja xo fanken ya, i ma saxu yaxaru ku yi. ¹²Xa Petero wuru dagana xaburan ɳa. A ga joofe non ɳa, a jimi n'a faayi, a ma fo wo fo wori ma kasanke.

^b**23.56:** Bakke 20.10, Laayidu fillante 5.14

^c**23.50-56:** Mateeyo 27.57-61, Maraka 15.42-47, Yoxanna 19.38-42

^d**24.6-7:** Mateeyo 16.21, 17.22, 20.18, Maraka 8.31, 9.31, 10.33, Luka 9.22, 18.31

^e**24.10:** Luka 8.3

Ken falle, a saage katt'i banjen ɳa, a kaawanta xoore fi ɳanjinte ke yi.^f

[Isa da du koy'i xarallenmo filli ya Emayusu killen kanma]

¹³Ken koota baananne yi, xarallenmo filli giri nan daga debe yogo yi, debe ke toxon ni Emayusu, non do Yerusalaamu naxan na kilonu tanmi do baane haqe ya yi. ¹⁴Fo wo fo ga ɳanji, i ɳi masalanja ken ya kanma. ¹⁵N'i toxo masalanjen noxon ɳa, Isa yinme r'i tinkoyen ɳa, a d'i da killen ɳa baane yi telle. ¹⁶I yaaxen ɳi Isa yi haali, xa fo yogo d'i kab'a tuunu. ¹⁷Isa t'i danja: «Axa masalanja mani kanma, axa terente ke?» Xarallenmo ku xosi sigi, i sunonto. ¹⁸Baane be toxon ga ni Kilewoppa, ken ti Isa danja: «Fiinu beenu ga ɳanji ku bito yi, an baane ya na Yerusalaamu, an ga nt'i xala yi!» ¹⁹Isa t'i danja: «Kun ni kan fiinu yi?» I t'a danja: «Kun ni fiinu beenu ga da Isa Nasareetinke kita ya yi. A ken Isa be ga ni **annabinyin** dare yi Alla maxa do soron su maxa, a pangollun d'a digaamun noxon ɳa. ²⁰O **sadaxakinandaanon yinmankon** d'o xirisun d'a raga n'a ro funkamanun kittun ɳa, i n'a faatindi, i d'a tonto tontondisollen ɳa. ²¹Oku xooni, o ɳi ga d'a jigi ti Alla d'a ya xayi riin'a na **Banisirayilanko** kisi. Xa fiinu ku ɳannjen bita sikkandin ya ni lenki ya keeta. ²²O sappan noxon ɳa, yaxaru yagonu d'o haqilun girindi tonjun ɳa. I gaa furute dagana xaburan ɳa, ²³i ga ma Isa furen ɳi non ɳa, i yille riini n'a k'o danja ti maliikanun da du koy'i ya, n'a k'i danja ti Isa ɳalinten ni. ²⁴Yagonu gir'o ya nan daga xaburan ɳa, yaxarun ga d'a ko moxo be, i d'a ɳi kundun ɳa, x'i m'aken yinme wori.» ²⁵Ken falle, Isa t'i danja: «Ku haqilanroxo ku, annabinyinmun ga da fo wo fo ko, axa ga nta tojondini t'a yi jewoye yi. ²⁶Yaala **Alimasiiwun** ma ɳi ga n xawa toorene kundu na Alla darajan kita ba?» ²⁷Ken falle, fo wo fo gaa kon'a fin ɳa **Safandi Sennun** noxon ɳa, a d'a su fatanpanc'i danja, n'a wutu annabi Muusa kitaabun ɳa n'a wara annabinyinmun kuttun kitaabun ɳa.

²⁸I ga tinko deben ɳa, debe ke be xarallenmo ku filli gaa dagana, Isa da du ɳa x'aken wa dangini nan daga noqu laate yi.

^f**24.1-12:** Mateeyo 28.1-8, Maraka 16.1-8, Yoxanna 20.1-13

²⁹X'i mal'a yi nan t'a danja: «Tox'o maxa yere; lellen ri, wuron faayi roono.» Isa ro ken ya yi kan noxon ɳa nan toxo d'i ya.

³⁰Ayiwa, Isa d'i ga taaxu yiganden kanma, a da buurun wutu na Alla kuufa; ken falle, a d'a kutu-kutu n'a kin'i ya. ³¹A xosi bog'i danja sankon ɳa, i d'a tu. Xa ken sigira su yi, a sank'i ya.

³²Baananbe su t'i funen danja: «O ga ni killen kanma, bire b'a ga ni sefen'o danja na fatanpanciyen kin'o yi Safandi Sennun kanma, naxaliyen r'o sondomun ɳa moxo siri de, ma kan moxo?»

³³Ken sigira yi, i giri nan saage katti Yerusalaamu yi. I da xarallenmon tanmi do baanen d'i kappallenmon ni me kanma non ɳa, ³⁴i su ti soro ku filli danja: «O Yinmanken yille wuliini ya tonjun ɳa! Simo d'a wori!» ³⁵I kun xa, fo be ga sar'i maxa do killen ɳa, d'i ga da Isa tu moxo be bire b'a ga ni buurun kutu-kutunu, i xa da ken laxam'i danja.

[Isa da du koy'i xarallenmon ɳa]

³⁶Na xarallenmo ku toxo ken digaame noxon ɳa, Isa yinme ri sig'i naxa nan t'i danja: «Xa salaamaaleeku!» ³⁷I buttun xosi cuti nan kanu, baaw'i ɳa x'i yaaxen na jinna yogo ya yi. ³⁸Isa t'i danja: «Mani saabud'axa ga kanu kundu? Mani saabuda ku sikkan meenu ga'axa sondomun ɳa? ³⁹Xa d'in kittun d'in taanun faayi, axa w'a tuunu ti nke yinme ya ni. Xa kat'in ɳa, axa n'a faayi! Haadamarenme do jinna nta baana.» ⁴⁰A ga da ken ko, a d'i kittun d'i taanun koy'i ya.^g ⁴¹Naxali moxo buraaxun do kaawa moxo buraaxun saabuda, i ma katu saq'a yi. Isa t'i danja: «Yigande yogo w'axa maxa yere ba?» ⁴²I da jene dunje biyinte yogo kin'a yi. ⁴³A d'a wutu n'a yig'i yaaxon ɳa. ⁴⁴Ken falle, a t'i danja: «N d'axa ga ni doome, n ni ga d'a k'axa danja ti fo wo fo ga safe **annabi Muusa Sariyan** noxon ɳa, da **annabinyinmun kitaabun** do **Jabuurun** noxon ɳa in fin kanma, ti ken jaajiini ya.» ⁴⁵A xos'i haqilen wuj'i na **Safandi Sennun** faamu. ⁴⁶A t'i danja: «Ayiwa, a safanten ni ti, **Alimasiiwun** wa riini toore, ken falle, a na wulli gilli furun nax'a faatiyen bita sikkandin ɳa, ⁴⁷do xadi t'a nan gangi duna xabilanun su danja

^g**24.40:** Yoxanna 20.20

t'a toxon ɳa, n'a joppa ti Yerusalaamu yi, ti soron n'i jikkunun faraaxu na du rasaaga katti Alla yi, i na junuubuxafariye kita.^h
⁴⁸Axa ya ni seedanun ɳa ku fiinu yi. ⁴⁹Nke, n Faaba ga da kuye be laayidun wut'axa danja, n w'a walla katt'axa yi. Xa, axa na toxo deben noxon ɳa, ma ken senbe ga n giri Alla yi bire be nan yanq'axa kanma.»ⁱ

[Isa sege nan daga kanxotten ɳa]

⁵⁰Ken falle Isa d'i xarallenmon bogu Yerusalaamu deben noxon ɳa nan daga ma katti Betaniya yi, a d'i kittun koyi kanmun ɳa nan duw'i danja. ⁵¹N'a toxo duwannjen noxon ɳa i danja, a wuti kanmun ɳa bakk'i naxa, nan daga kanxotten ɳa.^j
⁵²I kun xa bat'a danja, ken falle, i saage katti Yerusalaamu yi, i sondomun ɳaxalinta xoro. ⁵³I ni **allanbatika xooren** noxon ɳa waxati su yi, i gaa Alla kuufana.

^h**24.47:** Maraka 16.15

ⁱ**24.49:** Nangollu 1.4

^j**24.50-51:** Maraka, Nangollu 16.19, 1.9

Fatanpanciye

Alimasiiwu

Alimasiiwu, ken ni toxo ya yi, a ga giri Abaraaninxannen ja: «Maccia». Ke toxo kininten ji tunkanyugun do *sadaxakijnandaanon yinmankon* ya yi Isirayila, kuudo n'a koyi ti Alla d'i xerexere ti golle yogo yi. Laayidu Xasen annabinyinmu yogonu ga da tunkanyugo kisindaana be riyen fin ko (Yesayahu 9.6, Yirimayahu 23.5), fonne fonne, Alimasiiwu ke xerexere nan ja ken kisindaana toxon ja. Laayidu Kurunban da toxo ke ro Isa yi. (Mateeyo 22.42; Luka 2.11,26; 3.15; 4.41; 9.20; 20.40-41,44; 21.8; 22.67; 23.2,35,39)

Alla Tunkaaxun

Alla Tunkaaxu, sefe ya n'a ga koniini noqu gabe, Laayidu Kurunban ma faccarinde j'a kanma noqu su yi. Digaame su noxon ja, a d'i wure ya ni. Noqu yogo, a wure ni ti «Alla ni tunkan ya yi» ; noqu tana, a wure ni «Alla ga ni noqu ke be tunkan ja». Dingira yogo, Alla dan ken tunkaaxun wa jaana xo fi be ga du yi saasa, ti Isa killen ja (Mateeyo 12.28, Luka 17.21); dingira tana xa yi, xo fi be ga'a riini jaŋji (Maraka 9.1, Luka 22.30, Korentinko 6.9-10, 15.50).

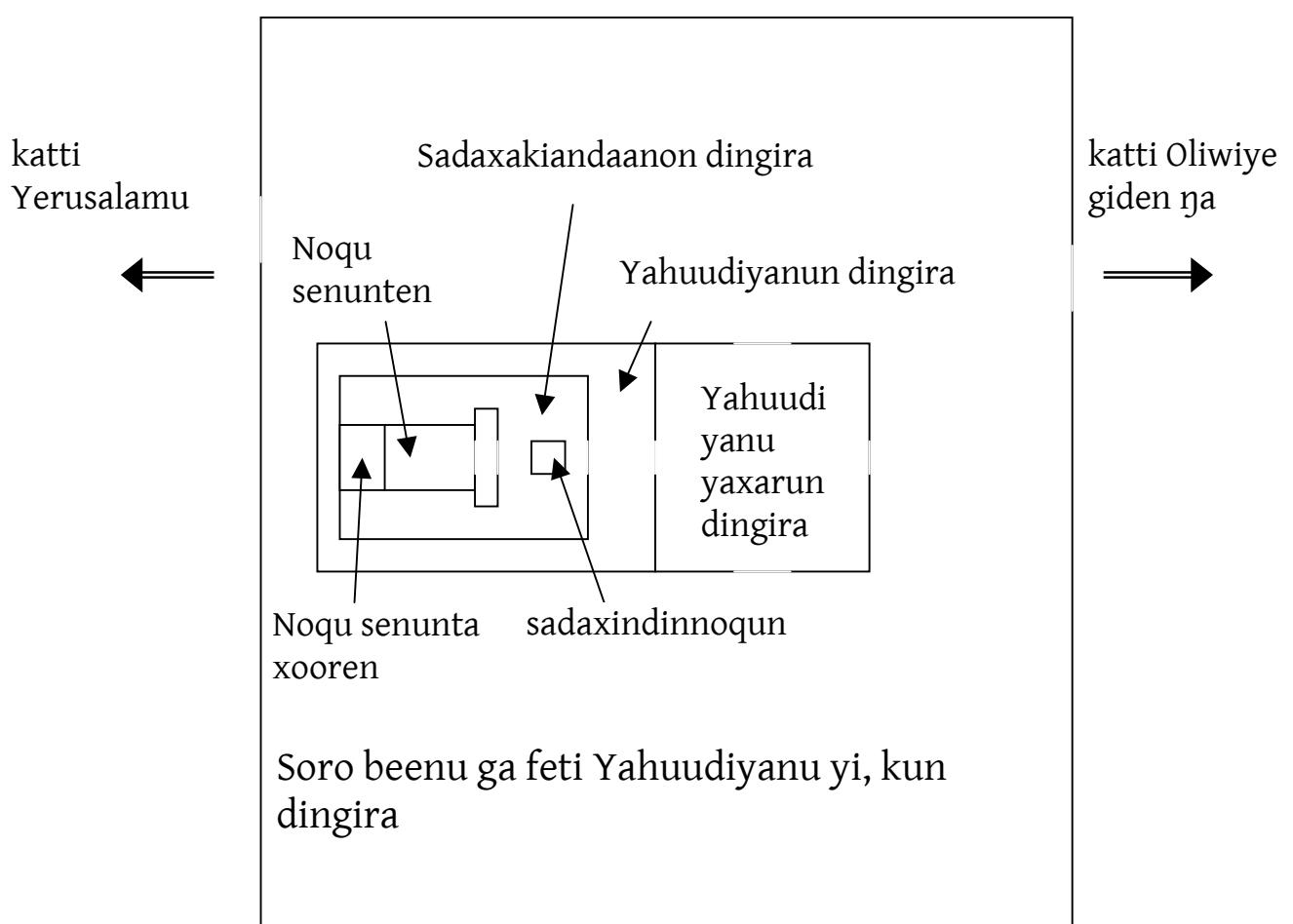
Allan Renmen

Faabe nta Isa yi xo hadamarenmun kuttun moxo. A bange ti *Alla tunkaaxun* ya yi. Ken ya saabuda ni a ga'a xilli ti «Allan Renme». (Luka 1.35; 4.3,9,41; 22.70)

allanbatika yiranma

Waxati be Isirayilankon taaxunton ga ni sahelingunnen ja, i ni Alla batta ka yiranma yogo ya noxon ja, i ga na ni gilli noqu yi nan daga noqu tana, i d'a ra ga'a dagana. Alla ni annabi Muusa genmallenmaaxunu a ya noxon ja (Bakke 33.7-11). Allanbatika yiranman ni xo dingira ya, Alla ga dingira be y'i soron naxa (Bakke 29.42-26). (Luka 6.4)

Allanbatika xooren, Isa kiyen

allanbatika xooren

Allanbatinka xoore baane yan ni non ja, ken ga ni ke be ga ni Yerusalamu. Tunka Sulemaani yan d'a taga fanan ja, siine 960 Isa bangeyen kaane (960 I.B.K.). Ken guruje siine 587 I.B.K. *Heerodi* yille a taganden joppana saado Isa gaa bangeene,

x'a maxa tage nan duguta saad'a ga yillene gurujene xadi siine
70 Isa bangeyen falle (70 I.B.F.).

Koota su, *sadaxakijnandaanon* ni sadaxindin'a noxon ja katti Alla yi, Isirayilankon danja. *Sariyanxaranmoxonun* ni xaranjundin'a noxon ja. (Luka 1.9,23; 2.20,27,37,40,46; 4.9; 10.32; 18.10; 19.44,45,47; 20.1; 21.1,4,5,37,38; 22.4,52,53; 23.44,44; 24.53)

allanbatika xooren noqu senonten

Allanbatika xooren noqu senonte, *sadaxakijnandaanon* ni goyen tiidindini non ya yi. Noqu tana wa non xa kaane, non toxon n'i noqu senonta xoore. Ken noqu senonta xoore, *sadaxakijnandaanon yimanken* baane yan roono non ja, siinen noxon ja ta baane nan sadaxindi. Noqu senonten do noqu senonta xooren naxan kutinten ni ti yiran banbante yogo ya yi. (Luka 1.9, 21-22, 23.44)

allanxaranka

Allanxarankan ni noqu ya yi Yahuudiyunun ga ni me jiini noqu be nan bati do nan xaranjundi diinan kanma. *Allanbatika xooren* ni baane ya yi a ga Yerusalem. Xa allanxarankan ni debi xoore su yi do debilen xoore su yi, jamaanen noxon ja. (Luka 4.15,16,20,28,33,38,44; 6.6; 7.5; 8.41,49; 11.43; 20.46; 21.12)

annabi, annabinyinme

Alla *Safandi Sennen* noxon ja, annabinyinmen ni sere ya yi ke be ga Alla digaamun kijandini soron ja. Annabinyinmu ku yogen faarannaaxun safanten wa Alla *Safandi Sennen* noxon ja, i toxon ga soxu kitaabu ku kanma (Yesayahu, Yirimayahu, Hoseya, k.d.m.). Laayidu Kurunban noxon ja, annabinyinme toxon na Yahaya Wanqindaana, do Isa ya yi, walla xa Alla soro beenu ga ni sefene Alla jaamariyen ja na soron wara kille, ma n'i xibaari xa. (Luka 1.76 4.24 7.26)

faaru

Ke toxo wure ni ya Isa ga da sere be xayi. Yugu tanmi do fillo ku beenu Isa ga d'i sugand'i ga j'a tunsini, Laayidu Kurunban t'i ya danja: «Faaru». Pooli xa d'a xan'i nan xiri toxo ke yi baawo t'a ken xa da Alimasiiwun tontonten wari (1 Korentinko 9.1, Galasinko 1.1).

Laayidu Kurunban wa soro tananu xilli toxo ke yi, n'a sabaabun j'i ga sigi sigira be yi Alla fin konjen ኃ. (Luka 6.11,13,17; 9.10; 17.5; 22.14; 24.10,11; Nangollu 14.14; Oromunko 16.7)

Fanka Sennen

Fanka Sennen ni senbe ya yi, a ga giri Alla yi, a ga soron kandan'i na Alla lijun dabari. Fanka Sennen ni Isirayila tankanyugu fanon kandana (1 Samuyeli 10.10, 2 Samuyeli 22.2), annabinyinmun ni sefene ti Fanka Sennen senben ya yi (Yesayahu 48.16, Luka 1.67), a yan jni Isa Alimasiiwu kandan'i gollen noxon ኃ (Yesayahu 11.2, Luka 3.22). Fanka Sennen w'o deemana lenki na Alla batu, d'o nan ja Alla renmun ኃ (Luka 24.49, Oromunko 8.14-15). (Luka 1.15,35,41,67; 2.25,26,27; 3.16,22; 4.1,1,14,18; 10.21; 11.13; 12.10,12)

Buurunxeccan salle

Yahuudiyun ni koye ya jaan'i ga buuru yigana, buuru be faribuukaado ga ma r'a yi, *Pesaxan* sallen falle (Bakke 12.14-20). Yahuudiyun ga koye jaana salle be yi n'a wutu Pesaxan ኃ, i ga Isirayilankon du kitayen naxan dabarin'a noxon ኃ, bakka Misira marayen ኃ. Ken salle ya toxon ni «buurunxeccan salle.» (Luka 22.1,7)

Farisiganko

Yahuudiyen ya ni, diina yogo dunke ga ni. Farisigankon da *Muusa Sariyan* sigindi siri, kafin'i ga da fo be walaxi kafini sariya ke yi siino gabu gabu noxon ኃ. (Luka 5.17,21,30,33;

Fatanpanciye

6.2,7,9,11; 7.30,35,36,37,39,40,40; 11.36,37,38,39,39,42,43,53; 12.1; 13.31; 14.1,3; 15.2; 16.14; 17.20; 18.8,10,11,14; 19.39)

Haaruna

Haaruna ni annabi Muusa gida ya yi (Bakke 6.20). A yan ja sadaxakijandaana fanan do sadaxakijandaanon xooxo yi Isirayila (Sariya 8.1). (Luka 1.5)

Heerodi

Heerodi toxonu sikki ya Laayidu Kurunban noxon ja:

1. Heerodi Xoore (Luka 1.5) a ken da Yahuudiyunun jiijen danman mara n'a wutu siine 37 I.B.K. n'a wara siine 4 I.B.K.

2. Heerodi Antipaasi (Maraka 6.14-27, Luka 3.1, 19-20, 9.7-9, 23.7-12), a ken da Galile mara n'a wutu siine 4 I.B.K. kaane n'a wara siine 39 I.B.F. Heerodi Xooren yan d'a saara.

3. Heerodi Agiripa fana (Nangollu 12. 1-23), a ken da Yahuudiyunun jiijen danman mara n'a wutu siine 41 I.B.F. n'a wara siine 44 I.B.F. Heerodi Xooren kisimaaren ya ni a yi.

(Luka 1.5 3.1,19-20 8.3 9.6-7,9 13.31 23.0,7-9,11-12,15)

Isirayila, Isirayilanko

Isirayila ni toxo ya yi Alla ga d'a kini Isiyaaxa ren yugo Yaaxuba yi (Joppaye 32.28-29, 35.10). Ken ya saabuda ni Yaaxuba bonconjun ga xiri ti: «Isirayilanko», walla xa «Isirayila renmu.»

Dingiranu yagonu yi Laayidu Xasen noxon ja, Isirayila toxon ga na kon'a wure feti Isirayilankon su yi, x'a wure ni ya folaqun tanmi beenu su ga saahelin ja (1 Tunkanyugu 11.31-37), xerexerentaaxu ya tankanyugun ma be ga saahelin ja Yerobowami fanan ga d'a taaxundi tunka Sulemaani kallen falle katti siine 933 I.B.K. (Luka 1.16,54,68,80; 2.10,25,32,34,36; 4.25,26,27,27; 7.9; 22.30; 24.21)

Kamanen Sariya

Muusa Sariyan noqun faayi, i su wa wure yi. (Luka 2.23, 39)

masayila

Nan sefe ti masayilan ḥa, ken wure ni ya na digaame ko wuren ga'a digaame be yi. Sefemoxo ya ni, Isa ga n gaba sefene t'a yi kuudo na fi yogo tuyindi soron ḥa. (Luka 5.36, 8.4,16, 10.25, 12.13, 13.6, 14.7,15, 15.1,8 16.1,19, 18.1,9,18, 19.11, 20.9.17, 21.29)

Muusa Sariya

Muusa Sariyan ni jaamarindu ya yi, Alla ga da Muusa xayi t'i ya katti Isirayilankon ḥa, xerexereye maxa Muusa ga da jaamarindu beenu kijnand'i ya *Tuurisiinagide* (Bakke 20). Naamarindu ku ga kitaabu beenu noxon ḥa, kun ga ni *Safandi Sennun* kitaabi fanon karagi ya, *Tawureeta*, sariyan wure ra wa jaana ken xa yi. (Luka 2.22,23,39, 5.14, 10.26, 14.20, 16.16,29,31, 24.44)

Noqu senonte

Allanbatika xooren noqu senonten noqu faayi. (Luka 1.21)

Pesaxa

Pesaxan ni salle xooron du baananbe ya yi, Isa kiyen waxatin ḥa Yahuudiyunun ga'a tell'a dabari Yerusalem. Salle ke ni jaana kiinayen naxaanen biren ya, a maanan ji ya na soron sinmandi Misira bakken ḥa (Laayidu fillante 16.1-8). (Luka 2.41 22.1)

Sadaxakijnandaana

Laayidu Xasen waxatin ḥa, Isirayilankon ji sadaxanun bagandin'i junubunun xafariyen saabuda. Sadaxakijnandaanon yan ni kun sadaxanu buyini, na Alla jaaga sadaxanu ku nan rage. Sadaxakijnandaanon ji bakka *Haaruna* fonlaqen ya yi. I bonconnen bogu Leewi ya yi. Siine wo siine, baane ni jaana

sadaxakijnandaanon yinmanken ɳ'i ya. Ke be xa ga na na sadaxakijnandaanon yinmanken ɳa, toxo ke ntanax bakk'a kaman ɳa xadi. (Luka 1.5 3.2 5.14 9.22 10.31 19.47 20.1 22.2,4,50,52,54,66 23.4,10,13)

Sadaxakijnandaanon yinmanken

Sadaxakijnandaanon yinmanken ya na sigiranun su fo xooren ɳa sadaxakijnandaanon naxa Yahuudiyunun maxa. Yahuudiyunun kiitikuti sappan xirisaaxun j'a ya maxa. A ni roono Allanbatika xooren noqu senonta xooren noxon ɳa siine wo siine ta baane, ken ga ni Senokootan ɳa, nan sadaxind'i yinme danja do Isirayilankon junubunun xafariyen danja. (Sariya 16, Luka 3.2, 9.22, 19.47, 20.1, 19, 22.2, 4, 50, 52, 54, 66, 23.4, 10, 13, 24.20)

Saduka

I ni Yahuudiyunun yogo ya yi. I xa naxaanen yetunten ni Muusa Sariyan fin ɳa xoyi Farisigankon moxo. Ganta, i kun sinmenyen ni ya ti seren ga na kara t'a neme ti fo wo fo ntanax ken falle; a kaman ntanax wullini laaxara. Ken wure ni kiite nta laaxara. (Luka 20.27-40)

Safandi Sennun

Safandi Sennun ni jaamarindu beenu ga kini Muusa yi ken ga ni Tawureetan ɳa, do annabinyinmun kitaabu, do safandu tananu. Alla diganxannun ga ni, kafini tunka Dawuda kitaaben ɳa, Jabuuru. (Luka 4.16, 19.46, 21.22, 22.37, 24.27, 24.32, 24.45)

Sagalliragaanon

Soro ya n'i ga ni sagallin ragana soron ɳa yokkun kanma. I ni gollini funkamanun ya danja, kun ga ni Oromunkon ɳa, d'i gabe ni nanbaran jaana soron ɳa na fo kita, ken saabuda Yahuudiyunun ma j'i mulla. (Luka 3.12; 5.27,29,30; 7.29,34; 18.8,10,11,13; 19.2)

Samariyankon

Samariyankon ni soro beenu ga bakka Samariya maran ja, a ga'a Galile maran kaaran ja. Xonnaaxun yan ni Yahuudiyun do Samariyankon naxa n'a sabaabun ja mareyen xibaare, hadamarenmaaxu kille, do diinan xibaare. (Luka 10.33, 11.16)

Sariyanxaranmoxo

Sariyanxaranmoxo ni sere ya yi, sere be ga'a Tawureeta xaranjundini na fatanpanciyen kini soron ja kitaabu ku sefon kanma. (Luka 5.17,21,30; 6.7,9,11; 7.30; 9.22; 10.25,29,37; 11.36,45,46,52,53; 14.3; 15.2; 19.47; 20.1,19,39,44,46; 22.2,66; 23.10)

Seren Renmen

Laayidu Kurunban noxon ja, a ga ma ja dingiranu filli ya yi falle (Nangollu 7.56, Yoxanna 12.34), Isa yinme ya n'a koono ti Seren Renme. A nan gab'a ga na ke toxo ko, a ga d'i yinme ya yi n'i seremaxayanqantaaxun koyi (Maraka 8.31, Luka 9.58), walla xa, i nooro be ga'a riini, nan sefe ken fin kanma (Mateyo 25.31; Maraka 8.38). (Luka 5.24; 6.5,22; 7.34; 9.22,26,44,55,58; 11.28,30; 12.8,9,10,40; 17.22,24,26,30; 18.8,31; 19.10; 21.24,27,34,36; 22.22,48,69; 24.7)

Tawureeta

Alla ga da Muusa xayi katti *Isirayilankon* ja t'a na naamarindu beenu kinand'i ya, xerexereye max'a ga da ku beenu kinand'i ya Tuurisiinagiden ja (Bakke 20), kun ga ni *Safandi Sennun* kitaabi fanon karagi ya.

Tuumakootan

Yahuudiyun koyen bita jnerundin ya ni Tuumakootan ja, ken ga ni sibitin kootan ja. Ken ni koota ya yi, a xerexerenten ga Alla danja, fo wo fo ga ni golle yi, ken kabe

Fatanpanciye

soron max'a koota yi (Bakke 20:8,11) (Luka 4.16,31; 6.1,1,2,5,6,7,9; 13.9,10,14,14,15,16; 14.1,1,3,5; 23.54,56)

Wanqi, Wanqiye

Gelli Yahaya Wanqindaana kiyen biren የ, sere be ga na du rasaaga katti Alla yi n'i jikkun faraaxu, i ni ken kaman juubini jin noxon የ. Ken wa jaana taagumance yi n'a koyi t'a kaman ja sere kurunba yi. Wanqiyen wure ni ken ya yi. (Luka 3.3,12,16,20,21, 7.29,30, 20.4)

Xibaari Lijen

Alla da Isa *Alimasiiwu* xayi riin'a nan kara hadamarenmun danj'i junubunun xafariyen saabuda, n'i ja Alla soron የ. Ken digaame gangunden ya ni *Xibaari Lijen* የ, baaw'a wa soron bakka falakiyen killen kanma n'i kanda Arijanna killen kanma. (Luka 3.18, 4.18, 4.43, 7.22, 8.1, 9.2, 9.6, 16.16, 20.1)